මනසේ මායාව

කාළකාරාම සූත්‍රයෙහි
අර්ථ විවරණයකි.

කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරයේ

පොදු පුණ්‍යානුමෝදනාව

"මහණෙනි, ආමිස දානයය, ධර්ම දානයය, යන මේ දන් දෙකෙකි. මේ දන් දෙක අතුරෙන් මෙයම අග්‍රය - එනම්, ධර්ම දානය."

මේ අසිරිමත් බුදුවදන අගය කරන බොහෝ පාඨකයින් තම පරලෝ සැපත් මවුපියාදි ඥාතින්ට කෘතගුණපූර්වකව පින් අනුමෝදන් කරවීමේ චිරාගත චාරිත්‍රයට අනුව ලොකු කුඩා පරිත්‍යාග පිරිනමන බැවින් දෙස් - විදෙස් වැසි ගිහි - පැවිදි දහම් පිපාසිත විශාල පිරිසකට අමිල දහම් අමාපැන් නොමිලයේ බෙදාදෙන **ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය** පුණ්‍යානුමෝදනා වශයෙන් එම ධර්ම දානමය කුශලය එකී පින්වතුන්ට හා ඥාතින්ටත් මෙම '**අමාගඟ**' නොසිඳී ගලායාමට නිරතුරුව කාලය, ධනය, ශ්‍රමය වැයකරන සැමටත් පරම ශාන්ත උතුම් අමාමහ නිවනින් සැනසීමට උපනිශ්‍රය සම්පතක්ම වේවායි පතන බව දන්වා සිටිමු.

මෙයට,
සසුන් ලැදි
ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය.

මනසේ මායාව

(කාළකාරාම සූත්‍රයෙහි අර්ථ විවරණයකි.)

The Magic of the Mind

නමැති ග්‍රන්ථයේ සිංහල අනුවාදයයි

කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

ISBN 978 - 955 - 1255 - 35 - 0

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර, දේවාලේගම

ප්‍රකාශනය
ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය
2010

ධම්දානයකි

මුදලට විකිණීම සපුරා තහනම් වෙයි.

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 2010 අගෝස්තු

පොත ලබාගත හැකි ස්ථාන

1. පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
   'පහන් කණුව' කන්දේගෙදර, දේවාලේගම.
2. රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්,
   191, හැව්ලොක් පාර, කොළඹ 5.
3. ඩී. ටී. වේරගල මහතා
   422, වැලිපාර, තලවතුගොඩ.
4. අනුර රූපසිංහ මහතා
   27, කොළඹ වීදිය, මහනුවර
5. හේමා රූපසිංහ මිය
   26, හැව්ලොක් පාර, ගාල්ල.
6. එස්. ඒ. ලයනල් මහතා
   140/19, රුහුණුසිරි උද්‍යානය,
   හක්මණ පාර, මාතර.
7. මහා භාරකාර දෙපාර්තමේන්තුව
   2, බුලර්ස් පටුමග, කොළඹ 07.

වෙබ් අඩවිය: www.seeingthroughthenet.net

මුද්‍රණය
කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස්
17/2, පැඟිරිවත්ත පාර, ගංගොඩවිල,නුගේගොඩ.
ටෙලි : 011-4870333

හැඳින්වීම

(ප්‍රථම මුද්‍රණය)

කාළකාරාම සූත්‍රය - ඓතිහාසික පසුබිම

බුදුරජාණන් වහන්සේ කාළකාරාම සූත්‍රය දේශනා කර වදාළේ සාකේත නුවර කාළකාරාමයේ වැඩ වාසය කරන අවස්ථාවකදීය. අංගුත්තර නිකායේ චතුක්ක නිපාතයේ මෙම සූත්‍රය දක්වෙන තැන[1] සූත්‍රයෙහි නිදානය වශයෙන් එය දෙසීමට හේතුවූ විශේෂ සිද්ධියක් සඳහන් වී නැත. මනොරථපූරණී අංගුත්තර අටුවාව[2] ඒ සූත්‍රය දේශනා කිරීමට තුඩුදුන් කරුණ හැටියට දක්වන්නේ කාළකාරාමය කරවූ කාළක සිටාණන් තෙරුවන් සරණ යාමේ ප්‍රතිරාවයයි. අටුවාවට අනුව, බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආශ්චර්යවත් ගුණසමුදාය පිළිබඳව පැතුරුණු කීර්ති ඝෝෂයෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මේ සූත්‍රය දේශනා කරන්ට යෙදුනි.

කෙසේ හෝ වේවා, මෙම සූත්‍ර දේශනාව ඇත්ත වශයෙන්ම තථාගතයන් වහන්සේගේ ලෝකෝත්තර ප්‍රඥා මහිමයේ ඇතැම් ආශ්චර්යවත් අංශ විදහා පාන අන්දමේ දෙසුමක් බව පැහැදිලිය. සූත්‍ර දේශනාවෙහි ප්‍රතිරාවය සැබැවින්ම විස්මයජනක වූ බව අටුවාව සංකේතාතමකව ප්‍රකාශ කරන්නේ භික්ෂූන් වහන්සේලා පන්සිය නමකගේ අභිඥාව ප්‍රතිලාභයට හේතු වූ මේ දේශනාවේ අවස්ථා පහකදීම පෘථිවිය කම්පා වූ බව දක්වීමෙනි.

කාළකාරාම සූත්‍රය ඓතිහාසික වැදගත්කම අතින්ද උසස් තැනක් ගනියි. අශෝක අධිරාජයාගේ රාජ්‍ය සමයෙහි සිදුවූ මහාධර්මදූත මෙහෙයෙහි එක් පියවරක් වශයෙන් යෝනක රටට වැඩම කළ මහා රක්ඛිත මහරහතන් වහන්සේ එහිදී මෙම සූත්‍රය දේශනා කළ බව අටුවාවන්හි සහ වංශ කථාවන්හි එන ප්‍රවෘත්තිවලින් හෙළිවේ. 'යෝනක' නාමයෙන් ග්‍රීක ජාතිකයින් හැදින්වෙතැයි පිළිගතහොත් ඒ සා වැදගත් අවස්ථාවක දී දේශනා මාතෘකාවක් වශයෙන් කාළකාරාම සූත්‍රය වැනි ගැඹුරු දාර්ශනික සූත්‍රයක් තෝරාගැනීම අහම්බෙන් වූ සිද්ධියකැයි සැලකිය නොහේ. දාර්ශනික චින්තාවන්ගෙන් මුහුකුරා ගිය ග්‍රීක මනසට මේ දේශනාව මැනවින් විෂය විය හැකිය යන අදහස එයට තුඩුදෙන්ට ඇතැයි සිතිය හැක. දේශනාව

1. අං.නි. II 50 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)
2. අං.අ. II 482 පිට (හේ.මු.)

යෝනක දේශවාසීන්ට සැබැවින්ම අර්ථවත් වූ බව සඳහන් කරන ඓතිහාසික මූලාශ්‍රයන්හි දේශනාවසානයෙහිදී තිස්හත්දහසක් මාර්ගඵලාවබෝධය කළ බැව් කියැවේ.

පැරණි ලක්වැසියෝද කාළකාරාම සූත්‍රය දීර්ඝ ධර්ම දේශනාවකට උපයෝගී කරගත හැකි අන්දමේ ධර්ම සාරයක් කැටි කරගත් සූත්‍රයක් ලෙස අගය කළබව පෙනේ. එය සර්වරාත්‍රික ධර්ම දේශනාවකට මාතෘකාව කර ගන්නා ලද එක් සිහිකටයුතු අවස්ථාවක් නම් කාළ බුද්ධරක්ඛිත මහරහතන් වහන්සේ චේතියගිරි පර්වතයෙහි දී කළුවර පොහෝදා කළු තිඹිරිගස යට වැඩහිඳ කාළකාරාම සූත්‍රය දේශනා කළ අවස්ථාවයි. සූත්‍ර නාමයේත්, දේශක නාමයේත්, දේශිත පරිසරයේත් වූ "කළුබව" (**කාළ**) නිසා එය වඩාත් අනුස්මරණීය සිද්ධියක් බවට පත්වන්ට ඇත. එමෙන්ම සද්ධාතිස්ස මහරජු ඒ සර්වරාත්‍රික දේශනයට සවන් දුන් පිරිස අතර සිටීමද ඒ කාළකාරාම සූත්‍ර දේශනාවේ සම්භාවනීයත්වයට හේතුවන්ට ඇතැයි සිතිය හැකිය.

සූත්‍රයෙහි කාලීන වැදගත්කම

එවන් සම්භාවනීය ඓතිහාසික පසුබිමක් ඇති නමුදු කාළකාරාම සූත්‍රය මෙකල නම් ජනප්‍රිය සූත්‍රයක් ලෙස හැදින්විය නොහේ. මෙකල එය ධර්මදේශනාවකට මාතෘකා කරගනු ලබන්නේද කලාතුරකිනි. ධර්ම ශාස්ත්‍රීය විද්වත් ලිපිවලද එයට තැනක් ලැබෙන බවත් නොපෙනේ. එහෙත් මෙය සූත්‍රයේ කාලානුරූපබව මැනීමට නිසි සූචකයක් ලෙස නොගිණිය යුතුය. කාළකාරාම සූත්‍රය අද "**කළුවර**" මුල්ලකට තල්ලු වී ඇත්තේ එහි සංක්ෂිප්ත භාවයත්, නුහුරු නුපුරුදු චතුෂ්කෝටි තර්කන්‍යායයට ඇති සබඳතාවත් නිසාය. 'උඩින් - පල්ලෙන්' කියවා ගෙනයන පාඨකයකුට සූත්‍රය දිස්වන්නේ ශුෂ්ක වාක්‍යඛණ්ඩ රටාවක් හා ඇදහිය නොහැකි කියමන් වැලක් ලෙසටය. එතකුදු වුවත් බාහිර සැකැස්මේ පෙනෙන ඒ ශුෂ්ක බවටත් අද්භූත බවටත් යටින් සනාතන අගයකින් යුතු දර්ශනයක් ගොඩනහා ගැනීමෙහිලා උපයෝගී කරගත හැකි සාරධර්ම රැසක් සූත්‍රයෙහි අන්තර්ගතව ඇත. පැරණි බුදුසමයේ ඥානවිභාගය පිළිබඳ සුවිශේෂ ලක්ෂණ විදහා පාන කාළකාරාම සූත්‍රය තුළින් මේ නූතන යුගයෙහි දාර්ශනික හා මනෝවිද්‍යාත්මක පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍රයන්හි බහුලව දක්නට ලැබෙන ආකූල - ව්‍යාකූලතා විසඳාලීමට මහෝපකාරී වන මූලධර්ම හෙළිකරගත හැකිය.

ඉදිරිපත් කිරීම

කාළකාරාම සූත්‍රය එයටම උචිත වූ ආකල්පයකින් ඇගැයීමට හැකිවන පරිදි පාඨක මනස සකස් කරනු පිණිස ග්‍රන්ථයෙහි මුල් පරිච්ඡේදය 'විජ්ජා දක්මක්' ඉදිරිපත් කරයි. එයම මේ කෘතියෙන් ගෙන එන අර්ථවිවරණයට "ප්‍රස්තාවනාවක්" වනු ඇත. එසේද වුව, මෙම 'විජ්ජා දක්ම' හුදු විනෝදාංගයක් නොවන බව කිව යුතුය. ඒ වූකලි බුද්ධ දේශනාගත එක්තරා සූත්‍ර කොටසක කාලෝචිත විස්තාරයක් පමණි. සූත්‍රාගත ප්‍රස්තුත උපමාවෙන් ඇරඹෙන ප්‍රස්තාවනාව, නැවුම් රසයකින් යුතු උපමා කථාවක් දෙසට විහිදී යන්නේ සාමාන්‍යයෙන් පාඨක ඇසට වියලි පෙනුමකින් දිස්වන සූත්‍රයට ළං- ගන්වන තෙතමනක් සපයමිනි. එමෙන්ම, මෙම ප්‍රස්තාවනාව, සීමිත අර්ථයකින් ග්‍රන්ථාගත ධර්ම විවරණයට දළ සැකිල්ලක්ද වනු ඇත.

දෙවන පරිච්ඡේදය සූත්‍රයේ අනුවාදයක් සහ විවරණාත්මක පාදක සටහන් කිහිපයක් ඉදිරිපත් කරයි. අටුවාවෙන් උද්ධෘත කොටස් සහිත මේ පාදක සටහන් මගින් අපේක්ෂිත අර්ථය වන්නේ පාඨාන්තර විෂමතාවකින් විවාදාපන්නව අද අප අතට පත්වී ඇති සූත්‍ර දේශනාව තුළින් කිසියම් අර්ථසාරයක් මතු කරදීමයි. එසේවුවද, සූත්‍රාන්තර්ගත ධර්මසාරය වඩාත් ගැඹුරින් ඇගැයීම මතුවට එන පරිච්ඡේදයනටම භාරවේ.

ප්‍රථම පරිච්ඡේදයෙහි එන උපමාවෙහි හා උපමා කථාවෙහි උචිත බවට සහ අර්ථවත්බවට ඉදිරි පරිච්ඡේද සාක්ෂි දරනු ඇත. ඉනුදු අවසාන පරිච්ඡේදය පරිශිෂ්ටයක ස්වරූපය ගනියි. විඥානයෙහි මායාත්මක බව, ඛන්ධ, ධාතු, ආයතන, පටිච්චසමුප්පාද යන ධර්ම කොට්ඨාශ ආශ්‍රයෙන් විග්‍රහකරන සෙසු පරිච්ඡේද, ඒ ඒ සූත්‍ර ප්‍රදේශයන්හි විසිරී ඇති සුදේශිත ධර්මපද පුෂ්පයන් 'ධම්මපදං සුදෙසිතං' විවරණ මාර්ගයට නිරතුරුවම ඇදගන්නේ ඒ සියල්ල හැකිතාක් දුරට මල්දමක් මෙන් ගොතාලමිනි.[1] පිටකාගතවූද, නූතනවූද උපමා සංසන්දන ආදිය තුළින් අවස්ථාවෝචිතව ප්‍රස්තුත ධර්ම කාරණා සන්දර්ශනය කෙරෙනු ඇත.

"උපමාවකිනුදු මෙහි ඇතැම් නුවණැති පුරුෂයෝ කී දූයෙහි අරුත මැනැවින් වටහා ගනිත්"[2]

* * *

---

1. බලන්නः ධ.ප. පුප්ඵවග්ග, ගා. 44, 45
2. බලන්නः දී.නි. II 526, (බු.ජ,ත්‍රි.), ම.නි. II 78 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

කාළකාරාම සූත්‍රයෙහි අර්ථ විවරණයක් වශයෙන් දොඩන්දූව පොල්ගස්දූව සෙනසුනෙහි වැඩවෙසෙන අවධියෙහි 1972 වසරේදී අප අතින් ලියැවුනු 'The Magic of the Mind' නමැති කෘතිය මහනුවර බෞද්ධ ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන සමිතිය මගින් 1974 වසරේදී පළමුවරට එළිදක්වන්ට යෙදුනි. මේ වන විට කිහිපවරක්ම මුද්‍රණය කර ඇති එම කෘතිය, යුගොස්ලාවියන්, ජර්මන් සහ කොරියන් භාෂාවලටද පරිවර්තනය වී ඇත. අප ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණභාරය මගින් 2007 වසරේ දී පොතෙහි සංශෝධිත ධර්මදාන මුද්‍රණයක් පළකරන ලදී. පමාවී නමුත් පොතෙහි සිංහල අනුවාදයක් මෙසේ එළිදක්වන්ට හැකිවීම ගැන සතුටුවෙමු.

"මනසේ මායාව" නමින් එළි දකින මෙම සිංහල අනුවාදය හැකිතාක් දුරට මුල් කෘතියට අනුරූපවම ඉදිරිපත් කිරීමට උත්සාහ කළෙමු. ඉහත දක්වූයේද එම ඉංග්‍රීසි පොතට ලියූ හැඳින්වීමෙහි සිංහල අනුවාදයයි. එම කෘතියෙහි සැකෙවින් සාකච්ඡා කරන ලද ඇතැම් ගැඹුරු ධර්ම කරුණු මෑතකදී පළවූ අපගේ 'නිවනේ නිවීම' ග්‍රන්ථ මාලාවෙහි වඩාත් සවිස්තරව විග්‍රහ කරන්ට යෙදුනි. 'මනසේ මායාව' කියවීමෙන් ධර්ම ප්‍රබෝධයක් ඇතිකරගත් පාඨකයින්හට එකොළොස් වෙළුමකින් සමන්විත එකී ග්‍රන්ථ මාලාවම හෝ යටත් පිරිසෙයින් එහි පරිවාර ග්‍රන්ථ වශයෙන් පළවූ 'චලන චිත්‍රය' සහ 'දිය සුළිය' යන කුඩා පොත් දෙක හෝ නිවන් මඟෙහි ඉදිරියට යාමට අත්වැලක් වනු ඇතැයි හඟිමු.

මෙම කෘතිය එළිදක්වීමෙහිලා පරිත්‍යාගශීලීව අනුග්‍රහය දක්වූ සැමටද අනුක්‍රමණිකාව සකස් කළ ඩබ්. එම්. සී. වික්‍රමසිංහ මහතාට සහ මුද්‍රණ කටයුතු මැනවින් ඉටුකළ **කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස්** සමාගමේ සී.ජයසෝම මහතා ඇතුළු සැමටද අපගේ පුණ්‍යානුමෝදනාව හිමිවේ.

මෙයට,
සසුන් ලැදි
කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර, දේවාලේගම
2009 අප්‍රේල් 15 (2552)

ප්‍රකාශක නිවේදනය

අතිපූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේගේ "නිවනේ නිවීම" දේශනා මුද්‍රණය කොට, ඒ පිළිබඳව උනන්දුවක් දක්වන අයහට එම දහම් පොත් ලබාදීමේ මූලික අදහස අප තුළ ඇතිවී මුත්, මුද්‍රණය සඳහා වැය වන මුදල උපයා ගැන්ම ප්‍රශ්නයක් විය. එය විසඳීම පිණිස අප කිහිප දෙනෙක් යෝජනා කළේ වැයවන මුද්‍රණ වියදම පමණක් අය කර ගැන්මට ප්‍රමාණවත් වූ මිලකට එම දහම් පොත් විකිණීමයි. එහෙත්, අපගේ එම යෝජනාව ගරු ඤාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ එකහෙලා ප්‍රතික්ෂේප කරමින් "ධර්මය මිල කරන්න බැහැ, එය අවශ්‍ය අයහට නොමිලේ ලබා ගැන්මට හැකිවිය යුතුයි..." කීහ.

එබැවින් උන්වහන්සේ අදහස් කළ පරිදි මුලින්ම මුද්‍රණය කල "නිවනේ නිවීම" දේශන මාලාව සඳහා වියදම් ලබා ගැන්මේ වැඩ පිළිවෙලක් වශයෙන් රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට් හි අධිපති ජී.ටී.බණ්ඩාර මහතා විසින් මහා භාරකාර දෙපාර්තමේන්තුවෙහි "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් අරමුදලක් අරඹනු ලැබීය. එවකට මහා භාරකාර ධූරය දැරූ යූ. මාපා මහතාගේ අදහසක් අනුව පිහිටුවන ලද එකී භාරයෙහි අරමුණ වූයේ මෙම පුණ්‍ය ක්‍රියාව ඉටුකර ගැනීම සඳහා දායක වීමට කැමති අය හට මුදලින් කෙරෙන තම පුණ්‍යාධාර එම භාරයට බැර කිරීමට අවස්ථාව සළසා දීමයි.

1997 වසරේදී ඇරඹුනු මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පූජ්‍ය ඤාණනන්ද හිමියන්ගේ දේශනා 33 කින් යුත් "නිවනේ නිවීම" වෙළුම් 11 කින් මුද්‍රණය කොට නොමිලේ බෙදා දීමට අමතරව පසළොස්වක පොහෝ දිනයන්හිදී පහන් කණුව සෙනසුන වෙත රැස්වෙන උපාසක උපාසිකාවන් සඳහා උන්වහන්සේ විසින් කෙරෙන ධර්ම දේශනා "පහන් කණුව ධර්ම දේශනා" නමින් මේ වන විට ග්‍රන්ථ 6ක් පළකොට තිබේ. එතැනින් නොනැවතී උන්වහන්සේගේ අනෙකුත් සිංහල සහ ඉංග්‍රීසි ග්‍රන්ථද එසේම ධර්ම දාන වශයෙන් පළකිරීමට හැකිවීම ඊට දායක වූ අප සැමගේ ඉමහත් සතුටට හේතුවිය.

අති පූජ්‍ය ඤාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ එම ධර්ම දේශනා අගයමින් එම සත්කාර්යය නොනවත්වා කරගෙන යෑම පිණිස දායක භවතුන්ගෙන් අප වෙත ලැබෙන පැසසුම් සහිත ප්‍රතිචාරය නිසාම ඒ අයගේ පහසුව පිණිස අප විසින් මෑතකදී "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් සම්පත් බැංකුවේ නුගේගොඩ ශාඛාවේ අංක 0003 6000 1415 දරණ ජංගම ගිණුම විවෘත කරන ලදී.

අති පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද හිමියන් විසින් පහදා දෙනු ලබන නිර්මල බුදු දහම ඔබ අතට පත් කිරීම අපගේ එකම අරමුණයි. ඊට ඔබගෙන් ලැබෙන දායකත්වය ඉමහත් කුශලයකි. අපට ඉමහත් ධෛර්යයකි.

මෙම වටිනා ග්‍රන්ථ මුද්‍රණය කොට බෙදා හැරීමේ සම්පූර්ණ කාර්යභාරය ජී.ටී. බණ්ඩාර මහතා විසින් රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට් හි පින්වත් නිලධාරීන්ගේ සහායද ඇතිව වෙහෙස මහන්සි නොබලා ඉටුකර දීම ගැන අපගේ බලවත් ප්‍රසාදය මෙහිලා විශේෂයෙන්ම සඳහන් කළයුතු වේ.

මෙයට,
සසුන් ලැදි
ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරකාර මණ්ඩලය

ධර්‍ම දේශනා සංයුක්ත තැටි

මෙම ධර්‍මදාන වැඩපිළිවෙලෙහි දෙවෙනි අදියර වශයෙන් පිහිටුවන ලද මහනුවර ධර්‍මශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරය මගින් සකස් කරනු ලබන ධර්‍මදේශනා සංයුක්ත තැටි දනට ධර්‍මදාන පොත පත බෙදාහරින ස්ථාන කිහිපයෙන් ධර්‍මශ්‍රවණාභිලාෂීන්ට නොමිලයේම ලබාගත හැකිය.

ධර්‍මශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරයේ ධර්‍මදාන කටයුතු වලට සහායවනු කැමති පින්වතුන් ඒ පිළිබඳව පහත සඳහන් දුරකථන අංකයකට විමසීම් යොමු කිරීම මැනවි.

1. අනුර රූපසිංහ මහතා
   අංක: 27, කොළඹ වීදිය, මහනුවර.
   දු:ක: 081-2232376

2. එම්.එම්.කේ. සිරිසේන මහතා
   දු:ක: 071-8248608

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පළකැරෙන ග්‍රන්ථ මුද්‍රණයට දායක වීම

අති පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් දේශිත නිර්මල බුදු දහම, "නිවනේ නිවීම" සහ "පහන් කණුව ධර්ම දේශනා" නමින් පළ වී ඇති දහම් පොත් තුළින් මේ වන විටත් ඔබ ඇතැම් විට කියවා තිබිය හැක.

එම ස්වාමීන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනා හැකි පමණ මුද්‍රණය කොට නොමිලේ බෙදා දීම ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරයේ අරමුණයි.

මෙතෙක් එම භාරය මගින් පළකොට ඇති ධර්ම ග්‍රන්ථ එකී ග්‍රන්ථ වල අවසාන පිටුවෙහි දක්වා ඇත.

මෙම මහඟු පුණ්‍ය ක්‍රියාව සඳහා දායක වීමට කැමති පින්වතුන්, පහත සඳහන් උපදෙස් පිළිපැදීම මැනවි.

1. චෙක්පත් මගින් එවන සියලු ආධාර "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් සම්පත් බැංකුවේ නුගේගොඩ ශාඛාවේ අංක 0003 6000 1415 දරණ ගිණුමට බැර කිරීම පිණිස පහත සඳහන් ලිපිනයට එවිය හැකිය.
2. දිවයිනේ පිහිටි ඕනෑම සම්පත් බැංකු ශාඛාවක් මගින් ඔබගේ ආධාර මුදල් ඉහත සඳහන් ගිණුමට බැර කල හැක.
3. කෙසේ වුවද, ඔබගේ පහසුව පිණිස සියලු පුණ්‍යාධාර කොළඹ 05, හැව්ලොක් පාරේ අංක 191 හි පිහිටි රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට් ආයතනයේ ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය වෙනුවෙන් පිහිටුවා ඇති අංශයටද බාර දියහැක.
4. මෙම භාරය මගින් නිකුත් කැරෙන ධර්ම ග්‍රන්ථ මගින් ඔබගේ දායකත්වය වරින් වර දායක භවතුන්ගේ දැනගැන්ම සඳහා පළ කරනු ඇත.
5. ඔබ විසින් කරනු ලබන ආධාරය බැංකු ගිණුමට බැර කරන විට ඒ සඳහා නිකුත් කරනු ලබන කුවිතාන්සියෙහි ඡායා පිටපතක් පහත සඳහන් ලිපිනයට එවීමෙන් මෙම ධර්ම දානමය කටයුත්තට දායක වන ඔබගේ නම සහ දායක මුදල අප විසින් වරින් වර පළ කරන දායක ලැයිස්තුවෙහි ඇතුළත් කිරීම කළ හැකිය.

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය
රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්
අංක 191, හැව්ලොක් පාර
කොළඹ 05

අමා ගඟ

මහවැලි ගඟ උතුරට හැරවීමෙන් පසු එතෙක් නිසරු මුඩු බිම් ලෙස පැවති පෙදෙස්වල සිදුවූයේ ඉමහත් වෙනසෙකි. පිපාසයට පැන්බිඳක් නොලබා සිටි ගොවීහු පෙදෙස පුරා නිහඬව ගලා යන සිසිල් දිය දහරින් පිනා ගියහ. මැලවුනු ගොයම සරුව නිල්වන්ව කරලින් බර විය. මල් පලින් ගැවසීගත් තුරු-ලිය බලා සැනසෙන පෙදෙස් වැසියෝ තුටු කඳුළු වගුළහ.

දහම් අමා ගඟ "උතුරට" හැරවීමේ වැඩ පිළිවෙළක් මෙයට තෙවසරකට පෙර ඇරඹුණි. දහම් පත-පොත තබා "එදා-වේල" සඳහා වත් විය පැහැදම් කිරීමට වත්-කමක් නැත්තෝ, නිහඬව නොමිලයේ ගලායන අමිල දහම් අමා දිය දහරින් සදහම් පිපාසය සන්සිඳුවා ගත්හ. අරිටු මිසදිටු හැර, සැදැහැයෙන් සරුව, ගුණ නුවණින් බරව පිළිවෙත් මහට නැමී ගත්හ. ලොවී - ලොවුතුරු මල් පල නෙලා ගනිමින් හද පුරා පිරි බැතියෙන් නන් අයුරින් සොම්නස පළකළහ.

"ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් දියත් කළ මෙම ධර්මදාන වැඩපිළිවෙල සඳහා අපගෙන් වැයවුනේ පිරිසිදු ධර්මදාන සංකල්පය පමණි. අමාගඟ "උතුරට" හැරවූවෝ සසුන් ගුණ හඳුනන පරිත්‍යාගශීලී සැදැහැවත්හුමය. "නිවනේ නිවීම" පොත් පෙළ එළි දැක්වීමෙන් නොනැවතී "පහන් කණුව ධර්මදේශනා" පොත් පෙළෙහි "බර පැන" දැරීමටත්, දෙස් - විදෙස්වල දහම් පිපාසිතයින් උදෙසා අප අතින් ලියැවෙන අනිකුත් පොත - පත ඒ අයුරින්ම එළි දැක්වීමටත් ඔවුහු උත්සුක වූහ. "දෙන දේ පිරිසිදුවම දීමේ" අදහසින් අමිල වූ දහම ඊට නිසි ශෝභන මුද්‍රණයකින්ම ධර්මකාමීන් අතට පත් කිරීමට පියවර ගත්හ. මුද්‍රිත පිටපත් සංඛ්‍යාව අවසන්වනු හා සමගම "නැවත මුද්‍රණ" පළකිරීමෙන් දහම් අමා ගඟ වියළී යා නොදීමට දැඩි අදිටනකින් ඇප කැපවූහ.

"පොත් අලෙවිය" පිළිබඳව මෙකල බහුලව දක්නට ලැබෙන වාණිජ සංකල්පයට පිටුපා, තහංචිවලින් තොරව, තමන් අතට නොමිලයේම පත් කැරෙන "දහම් පඬුර" තුළින් ධර්මදාන සංකල්පයෙහි අගය වටහා ගත් බොහෝ පාඨක පින්වත්හු තමන් ලද රස අහරක්, නෑ-හිතවතුන් සමග බෙදා-හදා ගන්නාක් මෙන් නොමසුරුව අන් දහම් ලැදියනටද දී ධර්ම දානයට සහභාගී වූහ. ඉනුදු නොනැවතී, ශක්ති පමණින් "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණභාරයට" උරදීමටද ඉදිරිපත්වූහ, ඇතැමෙක් ලොකු කුඩා දහම් පොත් මුද්‍රණය කරවීමේ හා නැවත-නැවත මුද්‍රණය කරවීමේ බරපැන ඉසිලීමට පවා පසුබට නොවූහ.

සම්බුදු සසුන මේ ලක් පොළොවෙහි පවතින තාක් මේ දහම් අමාගඟ ලෝ සතුන් සිත් සනහමින් නොසිඳී ගලා යේවා යනු අපගේ පැතුමයි.

"සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති"

මෙයට,

සසුන් ලැදි

කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර, දේවාලේගම
2000 ජුනි 05 (2544 පොසොන්)

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපනය

මහා.	-	මහා වග්ග පාළි
දී.නි.	-	දීඝ නිකාය
ම.නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය
සං.නි.	-	සංයුත්ත නිකාය
අං.නි.	-	අංගුත්තර නිකාය
ඛු.නි.	-	ඛුද්දක නිකාය
ධ.ප.	-	ධම්මපද
උදා.	-	උදාන
ඉති.	-	ඉතිවුත්තක
සු.නි.	-	සුත්තනිපාත
ථෙර.	-	ථෙර ගාථා
දී.අ	-	දීඝනිකාය අට්ඨකථා (සුමඞ්ගලවිලාසිනී)
අං.අ	-	අංගුත්තර නිකාය අට්ඨකථා (මනෝරථපූරණී)

බු.ජ.ත්‍රි	-	බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා
P.T.S	-	Pali Text Society (ed.)
හේ.මු.	-	සයිමන් හේවාවිතාරණ මුද්‍රණය

පටුන

	පිටු
හැඳින්වීම	iii
ප්‍රකාශක නිවේදනය	vii
ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පළකැරෙන ග්‍රන්ථ මුද්‍රණයට දායකවීම	ix
අමාගඟ	x
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපනය	xii
විජ්ජා දැක්ම (ප්‍රස්තාවනාවකි)	1
කාළකාරාම සූත්‍රය	4
ඉන්ද්‍රිය ඥානයේ නිමිත්ත හා නිමිත්ත කරණය	10
පටිච්ච සමුප්පාදය - මැදුම් මගක්	15
දිය සුළි ගැටුම (විඤ්ඤාණ- නාමරූප දෙපිළ)	24
ආත්මය - දෘෂ්ටි කෝණයක උපත	33
ලෝකෝත්තර මාර්ගය	41
තථතාව සහ තාදී පුද්ගලයා	44
සංකල්පයන්ගේ සාරය	59
අනිදස්සන විඤ්ඤාණය	73
නිවන පරම ශාන්තියයි (පරිශිෂ්ටයකි)	87
අනුක්‍රමණිකාව (පද යතුර)	97

"එතදත්ථා, භික්ඛවෙ, කථා, එතදත්ථා, මන්තනා, එතදත්ථා උපනිසා, එතදත්ථං සොතාවධානං යදිදං - **අනුපාදා චිත්තස්ස විමොක්ඛො**"

- අං. නි. 1- 354

"මේය, මහණෙනි, කථාවෙහි අර්ථය, මේය මන්ත්‍රණයෙහි අර්ථය, මේය ඇසුරෙහි අර්ථය, මේය කන්යොමුකිරීමෙහි අර්ථය,
එනම් - **උපාදානයෙන් තොර චිත්ත විමුක්තිය**"

1. විජ්ජා දැක්ම

(ප්‍රස්තාවනාවකි)

"......... මහණෙනි, යම්සේ මායාකරුවෙක් (විජ්ජාකරුවෙක්) හෝ මායාකරුවකුගේ අතවැස්සෙක් හෝ සිවුමංසලෙක මායාවක් (විජ්ජාවක්) දක්වන්නේද, ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් ඒ මායාව දකින්නේය, සිතා බලන්නේය, නුවණින් පිරික්සන්නේය. දකින, සිතාබලන, නුවණින් පිරික්සන ඔහුට එය හිස්වූවක් සේම වැටහෙන්නේය, බොල්වූවක් සේම වැටහෙන්නේය, හර නැත්තක් සේම වැටහෙන්නේය, කිමෙක්ද, මහණෙනි, මායාවක ඇති හරය?

එසේම මහණෙනි, අතීත අනාගත වර්තමානවූ ආධ්‍යාත්මික වූ හෝ බාහිරවූ හෝ, රළුවූ හෝ සියුම් වූ හෝ, පහත්වූ, හෝ උසස්වූ හෝ, දුරවූ හෝ ළඟවූ හෝ, යම්කිසි විඤ්ඤාණයක් වේද, මහණතෙම එය දකියි, සිතා බලයි, නුවණින් පිරික්සයි. දකින, සිතා බලන, නුවණින් පිරික්සන ඔහුට එය හිස්වූවක් සේම වැටහෙයි, බොල්වූවක් සේම වැටහෙයි, හරනැත්තක් සේම වැටහෙයි, කිමෙක්ද මහණෙනි, විඤ්ඤාණයක ඇති හරය?.....

රූපය පෙණපිඬුවක් සේ දිස්නේ
වේදනාව දිය බුබුලක් වැන්නේ
මිරිඟුව උපමාවට ගති සන්නේ
සැකැසුම් කඳ කෙසෙලින් දක්වෙන්නේ

මායාවම උපමාවකි විනැණේ
මනසක මෝහනයක් ඇතිකරනේ
හිරු කුල - නෑ බුදු රද දක්වන්නේ
පස්කඳ ලෙස් පස් උපමාවකිනේ

-ඵෙණපිණ්ඩූපම සූත්‍රය
ඛන්ධ සංයුත්ත - සං.නි.III240

* * *

ඔබ බොහෝ අවස්ථාවල පුදුමයෙන් පුදුමයට පත්කළ ජනප්‍රිය විජ්ජාකාරයා යළිත් විජ්ජා දක්මක් පෙන්වීමට ඔබේ නගරයට පැමිණ සිටියි. ඔහු පැමිණ ඇති පුවත පැතිර ගියෙන් විජ්ජා දක්ම දකිනු රිසි විශාල පිරිසක් අද සන්දර්ශන ශාලාව වෙත ලහි ලහියේ ඇදී යනු පෙනේ. ඔබත් ටිකට් පතක් මිලදී ගෙන කෙසේ හෝ ශාලාව තුළට රිංගාගත්තෙහිය.

දනටම අසුන්වලට මහපොරයකි. එහෙත් ඔබට නම් අසුනක් අල්ලාගැනීමට උනන්දුවක් නැත. මන්ද? ඔබ අද ශාලාවට පිවිසියේ වෙනත් අදහසකින් බැවිනි. එනම්, විජ්ජාකරුගේ විජ්ජා රහස් හෙළිකරගැනීමේ අදහසිනි. විජ්ජාව පිළිබඳ අවිජ්ජාව දුරුකරගැනීමේ අටියෙනි. එනිසා ඔබ රැස්කකා තෙරපෙන පිරිස් පීරාගෙන ඉදිරියට ඇදී වේදිකාවේ අඳුරු මුල්ලක සැඟවී ගන්නෙහිය.

විජ්ජාකරු කළු තිර අතරින් කළු ඇඳුම් කට්ටලයකින් සැරසී වේදිකාවට පිවිසෙයි. ඔහුගේ රහස් උපකරණ සහිත කළු මැජික් පෙට්ටි දැන් වේදිකාව මතය. මැජික් දක්ම ඇරඹෙයි. ඔබත් සැඟවුනු තැන සිට හොරෙන් බලාසිටින්නෙහිය. තියුණු විමසුම් ඇසින් විජ්ජාකරුගේ හැම අංගචලනයක්ම බලා සිටින ඔබට ඔබේ ප්‍රියතම විජ්ජාකාරයාගේ විස්මයජනක ප්‍රාතිහාර්යවල රහස් එකිනෙක හෙළිවෙයි. ඔහුගේ මැජික් පෙට්ටිවල රහස් සිදුරු, බොරුඅඩි, ව්‍යාජ උපකරණ, ඔහුගේ කබායේ හොර සාක්කු, වේගයෙන් වැනෙන මැජික් යෂ්ටියේ ආවරණයෙන් ඇදෙන හොරනූල්, තදකරන හොරබොත්තම්, මේ හැම එකක්ම ඔබට දැන් අනාවරණය වෙයි. දැන් ඔබට ඔහුගේ හොර මැජික් මල්ලම විනිවිද දකිය හැකිවේ. කොතෙක්දයත්, ඔහු මීළඟට පෙන්වන්ට යන "විජ්ජාව" එය පෙන්වන්ටත් කලින් ඔබට පෙනෙයි. එබැවින් ඔහු පෙන්වන විජ්ජාව තුළ අරුම පුදුම දෙයක් ඇතැයි ඔබට නොසිතෙයි. ඔහුගේ රැවටිලිවලට ඔබ දැන් නොරැවටෙයි. ඔහුගේ මැජික් වල මැජික් ගතිය දියවී ගොස් ඇතැයි හැඟෙයි. කලින් අවස්ථාවල මෙන් චමත්කාරයක් ඔබ තුළ හට නොගනියි. විජ්ජාකරුගේ මැජික් මන්ත්‍රත් මැජික් යෂ්ටියත් ඔබේ සිත තුළ අමුතු කුහුලක් ඇති නොකරවයි. ඒවායේ ව්‍යාජ බව, පුහු බව, ඔබ දැන් තේරුම් ගෙන තිබෙන නිසාය. මුළු මැජික් දර්ශනයම නිසරු දක්මක්, මායාවක්, ප්‍රෝඩාවක් ලෙස ඔබට වැටහී අවසානය.

තදබල කලකිරීමකින් ඔබ එයින් නෙතත් සිතත් මෑත්කරගන්නේ පහළ ප්‍රේක්ෂකාගාරය දෙස එබී බැලීමටයි. හා! කදිම දක්මකි. කුහුලින්

දිගුකළ ගෙලපෙල! මුළාවෙන් අඳව ඇරුන ඇස්! විස්මයෙන් ගොළුවූ අයාගත් මුව! ආ! ඕ!! සූ !!! හඬ .... ඇත්තෙන්ම මේ නම් හාස- ත්‍රාස දෙක මුසුවූ නාට්‍යයක් නේද? එහෙත් ඉනුදු ඔබට ආස්වාදයක් ඇති නොවන්නේ කලින් බොහෝ අවස්ථාවල තමාද මේ අවාසනාවන්ත මුළාවේ දවටී සිටි බව මතක්වීමෙනි.

විස්මයෙන් වියරුවූ මේ ප්‍රේක්ෂක පිරිස ගැන අනුකම්පාවක් පවා ඔබ තුළ හටගනියි. එනිසාම, ඔවුන්ගේ ප්‍රතිචාරයට උපහාසයෙන් ඉහිමරන විජ්ජාකරු දෙස රවා බැලීමට තරම් නුරුස්සන බවක් ඔබතුළ ඇතිවෙයි. මෙච්චර කාලයක් මේ කපටි විජ්ජාකාරයාට මා රැවටුනේ කොහොමදැයි ඔබට සිතෙයි. 'තවත් නම් මම මේ පුහු විජ්ජා දැකුම් වෙනුවෙන් මගේ කාලයත් ධනයත් අපතේ නොයවමියි' ඔබ දැඩිව ඉටා ගන්නෙහිය.

මැජික් දැක්ම හමාර වෙයි. පිරිස දැන් ඉවතට ඇදී එයි. ඔබත් සැඟවී සිටි තැනින් හොරෙන්ම එළියට ඇදී ඔවුනට එක්වන්නෙහිය. ශාලාවෙන් පිටවූ හැටියේම ඔබට විජ්ජාකරු ගැන තද පැහැදීමක් ඇති ඔබේ මිතුරෙක් හමුවෙයි. ඔබ ලබාගත් අමුතු අත්දැකීම් ගැන ඔහුට කීමට අකැමැත්තෙන් ඔහු මඟහැර යාමට තැත් කළත් එය අසාර්ථක වෙයි. දැන් ඔබට සිදුවී ඇත්තේ මැජික් දැක්ම ගැන විසිතුරු වැණුමක් කරන ඔබේ මිතුරාට සවන් දීමටයි. මෝහයෙන් මුළාවී විඳි ආස්වාදය ඔහුගේ වචන තුළින් මතුවන බව ඔබට වැටහෙයි. එහෙත් මඳ වේලාවකින්ම ඔබේ මිතුරාටද ඔබ අද විරසකව සිටින බව හැඟීයයි. මේ තරම් අපූරු මැජික් දැක්මකින් පසුත් ඔබ ඒ ගැන නිහඬ මන්දැයි මිතුරා විමසිලිමත් වෙයි.

"ඇයි ඔබත් මේ ශාලාවෙම නේද හිටියෙ?

"ඔව්, මමත් හිටියා"

"එහෙනම් ඔබට නින්ද ගිහින් තිබුණාද?

"අපොයි නෑ"

"එකත් එකට ඔබ සැලකිල්ලෙන් බැලුවෙ නැතුව ඇති."

"නෑ නෑ මම බලමින් තමයි හිටියෙ. සමහර විට මම **පමණට වැඩිය සැලකිල්ලෙන්** බැලුව වෙන්න ඇති."

"ඔබ කියනවා ඔබ බැලුව කියලා. ඒත් ඔබ මැජික් දැක්ම දැකපු බවක් නම් පෙනෙන්න නෑ"

"නෑ මම ඒක දැක්කා. ඇත්තටම මම ඒක කොයිතරම් හොඳින් බැලුවද කියතොත් මට මැජික් දැක්මක් **පෙනුනෙ නෑ!**"

2. කාළකාරාම සූත්‍රය

මා විසින් මෙසේ අසන ලදී -

එක් සමයෙක්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාකේතයෙහි වූ කාළකාරාමයෙහි වැඩවසන සේක. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "මහණෙනි" යි භික්ෂූන් ඇමතූ සේක. "ස්වාමීන් වහන්ස" යයි ඒ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය වදාළහ.

"මහණෙනි, දෙවියන් සහිත, මරුන් සහිත, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණ බමුණන් සහිත, දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් දකින ලදද, අසන ලදද, විඳින ලදද,[1] දැනගන්නා ලදද, මනසින් පැමිණෙන ලදද, සොයා බලන ලදද, සිතා බලන ලදද, **එය මම දනිමි. (තමහං ජානාමි)**.

මහණෙනි, දෙවියන් සහිත, මරුන් සහිත, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණ බමුණන් සහිත, දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් දකින ලදද, අසන ලදද, විඳින ලදද, දැනගන්නා ලදද, මනසින් පැමිණෙන ලදද, සොයා බලන ලදද, සිතා බලන ලදද, **එය මම මැනවින්ම දැනගතිමි. (තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං)** එය තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දැනගෙන ඇත.[2] (තං තථාගතස්ස විදිතං) තථාගතයන් වහන්සේ එයට ළංව නොසිටිත්. (තං තථාගතො න උපට්ඨාසි.)[3]

මහණෙනි, දෙවියන් සහිත, මරුන් සහිත, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණ බමුණන් සහිත, දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් දකින ලදද, අසන ලදද, විඳින ලදද, දැනගන්නා ලදද, මනසින් පැමිණෙන ලදද, සොයා බලන ලදද, සිතා බලන ලදද, එය මම නොදනිමියි කියන්නෙම් නම් ('තමහං න ජානාමීති වදෙය්‍යං') එය මාගේ මුසාවක් වන්නේය.[4]

මහණෙනි, දෙවියන් සහිත, මරුන් සහිත, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණබමුණන් සහිත, දෙව් මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් දකින ලදද, අසන ලදද, විඳින ලදද, දැනගන්නා ලදද, මනසින් පැමිණෙන ලදද, සොයා බලන ලදද, සිතා බලන ලදද, එය මම දනිමියිද නොදනිමියිද කියන්නෙම් නම් එය එබඳුම වන්නේය. එය මම නොදනිමියිද නොදන්නෙම් නොවෙමියිද කියන්නෙම් නම් එය මාගේ දෝෂයක් වන්නේය.[5]

මහණෙනි, මෙසේ වනාහි තථාගතයන් වහන්සේ දකීමෙන් වෙන්වූ දකිය යුතු දෙයක්[6] (ඇතැයි) නොහඟිත්.[7] නුදුටුවක් නොහඟිත්.[8] දකිය යුත්තක් (ඇතැයි) නොහඟිත්.[9] දකින්නෙක් (ඇතැයි) නොහඟිත්.[10]

ඇසීමෙන් වෙන්වූ ඇසිය යුතු දෙයක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. නොඇසූවක් ලෙස නොහඟිත්. ඇසිය යුත්තක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. අසන්නෙක් (ඇතැයි) නොහඟිත්.

විඳීමෙන් වෙන්වූ විඳිය යුතු දෙයක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. නොවිඳි බවක් නොහඟිත්. විඳිය යුත්තක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. විඳින්නෙක් (ඇතැයි) නොහඟිත්.

දැනගැනීමෙන් වෙන්වූ දැනගත යුත්තක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. දැන නොගත් ලෙසක් නොහඟිත්. දැනගත යුත්තක් (ඇතැයි) නොහඟිත්. දැනගන්නෙක් (ඇතැයි) නොහඟිත්.

මහණෙනි, මෙසේ වනාහි තථාගතයන් වහන්සේ දුටු, ඇසූ, විඳි, දැනගත් දේ කෙරෙහි එසේවූ සේක්ම එසේයහ. (තාදී යෙව තාදී) ඒ එසේ වූ බවට වැඩි උත්තරීතරවූ හෝ ප්‍රණීතතරවූ හෝ අනෙක් එසේවූ බවක් නැතැයි කියමි.

(ගාථා:) අන්‍යයන් විසින් "සත්‍ය" යයි හඟිනු ලබන යම් කිසි දුටු-ඇසූ-විඳි- එල්බගත් දෙයක් වේද, ස්වකීයයත්වයෙහි කොටුවූ ඒ මතිමතාන්තර පිළිබඳව[12] එසේවූ (තාදී) මම අනිකකු ගත් මතය සත්‍ය ලෙස හෝ අසත්‍ය ලෙස හෝ නොදරමි (නොතකමි).

යම් (දෘෂ්ටි) උලෙක මිනිස් ප්‍රජාව පැටලී ඇමිණී ඇද්ද, එය කල්තබාම දැක,[13] "දනිමි", "දකිමි" එය එසේමය[14] යන පැටලී ගැනීමක් තථාගතවරුන්ට නැත.

පාදක සටහන්

1. මුත - නැහැයෙන්, දිවෙන්, කයෙන් විඳින වින්දන.

2. මනෝරථපූරණී අංගුත්තර අටුවාවට අනුව: 'එය මම දකිමි. එය මම මැනවින්ම දැනගතිමි.' 'එය තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දැනගෙන ඇත. යන පාඨවලින් සර්වඥතා භූමිය(සබ්බඤ්ඤුත භූමි) ප්‍රකාශිතය. (අං.අ.II484 පිට හේ.මු.)

3. අටුවාවට අනුව, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් ස්ථාවරයක් ගැනීම මෙයින් අදහස් කැරෙයි. මේ පාඨයෙන් ක්ෂීණාශ්‍රව භූමිය (ඛීණාසව භූමි) ප්‍රකාශිත බව එහි කියැවේ. එයට සාධක වශයෙන් සූත්‍රාගත පාඨයක්ද සැකෙවින් උද්ධෘත කොට දක්වා ඇත............ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඇසින් රූපයක් දකින සේක.(එහෙත්) ඡන්ද රාගයක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට නැත. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මැනවින් විමුක්තවූ සිත් ඇති සේක. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කණින් ශබ්දයක් අසන සේක. ...... නැහැයෙන් ගඳ සුවඳක් ආඝ්‍රාණය කරන සේක .... දිවෙන් රසයක් ආස්වාද කරන සේක .... කයෙන් පැහැසිය යුත්තක් ස්පර්ශ කරන සේක. .... මනසින් ධර්මාරම්මණයක් දැන ගන්නා සේක. ඡන්දරාගයක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නැත. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මැනවින් විමුක්ත වූ සිත් ඇති සේක. (කොට්ඨිත සූ.සං.නි. IV 326 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

4. බුරුම ඡට්ඨ සංගීති සංස්කරණයෙන් මුද්‍රිත පිටපතෙහි එන "තමහං න ජානාමීති වදෙය්‍යං" යන පාඨය අනුව මෙසේ පරිවර්තනය කළෙමු. මේ පාඨය මැන්ඩලේ නුවර සෙල්ලිපිවලට අනුකූලබව දැනගන්ට ලැබුණි. පාලි පොත් සමාගමේ (P.T.S) මුද්‍රණයේ මෙන්ම සිංහල අකුරෙන් මුද්‍රිත ඇතැම් ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවලද මේ වෙනුවට දක්නට ලැබෙන්නේ "තමහං ජානාමීති වදෙය්‍යං තං මම අස්සමුසා" යන පාඨයයි. එනමුත් එම පාඨය මෙතැන දී අනුචිත වන්නේ එය ඉහත ඡේදයේ දක්වෙන බුදුරජාණන් වහන්සේගේම ප්‍රකාශය හා පරස්පර විරෝධී වන බැවිනි.
   'එය මම දනිමි' (තමහං ජානාමි) යන මූලික ප්‍රකාශය ඊට අනතුරුව එන 'එය මම මැනවින්ම දැනගතිමි'(තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං) එය තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දැනගෙන ඇත. (තං තථාගතස්ස විදිතං) යන ප්‍රකාශ දෙකින් අවධාරණය කැරෙයි. විශේෂයෙන් සැලකිය යුතු ව්‍යතිරේකයක් එයටම යා කොට ඇත. 'තථාගතයන්

වහන්සේ එයට ළංව නොසිටිත්.' (තං තථාගතො න උපට්ඨාසි) මෙසේ හෙයින් 'තමහං ජානාමීති වදෙය්‍යං තං මම අස්ස මුසා' යන පාඨය ප්‍රතිවිරෝධයකට නැතහොත් විසංවාදයකට තුඩුදෙයි. අනෙක් අතට බලන විට 'තමහං න ජානාමීති වදෙය්‍යං' යන පාඨාන්තරය චතුෂ්කෝටික තර්කන්‍යායයේ දෙවන විකල්පය සිහිගන්වයි. එම තර්ක න්‍යායයට අනුරූප වූ තුන්වන සතරවන විකල්පද ඒ සමගම මෙහි සඳහන් වී ඇති බැවින් සූත්‍ර දේශනාවේ සන්දර්භයට අනුව මේ විකල්ප තුන දක්වීම යුක්ති යුක්තබව පෙනීයයි. යට කී ව්‍යතිරේකයම මේ විකල්ප තුන ගෙන හැර දක්වීමට හේතුභූත වූ බව කිවයුතුය.

5. 'එය මාගේ මුසාවක් වන්නේය', 'එයද එබඳුම වන්නේය', 'එය මාගේ දෝෂයක් වන්නේය' යන ප්‍රකාශ තුළින් සත්‍ය භූමිය (සච්චභූමි) ප්‍රකාශිත බව අටුවාව කියයි.

6. අටුවාව, පෙළෙහි එන 'දට්ඨා දට්ඨබ්බං' යන්න 'දිස්වා දට්ඨබ්බං' යනුවෙන් ගෙන, 'දැක, දැකිය යුත්තක්' යනාදී වශයෙන් අර්ථ විවරණය කරන අතර 'දිට්ඨං න මඤ්ඤති' යන්න වෙනම යෙදුමක් ලෙස ගෙන තථාගතයන් වහන්සේ මහජනයා විසින් දකින ලද්ද 'මම දකිමි'යි තණ්හා දිට්ඨි මඤ්ඤනා වශයෙන් නොහඟිත්' යනුවෙන් තේරුම් කරයි. මේ ඡේදයේ එන අනෙක් යෙදුම්වලදීද අටුවාව මේ විවරණ ක්‍රමය අනුගමනය කරන බව පෙනේ.

එසේද වුවත් 'දට්ඨා' (හෝ 'දිට්ඨා'- බුරුම මුද්‍රණවල එන පාඨාන්තරයකි) යන්න කිතක පදයක පඤ්චමී විභක්ති රූපය ලෙස ගෙන 'දුටුව කෙරෙන්' යනුවෙන් අරුත් කීම වඩා උචිත බව පෙනේ. 'දට්ඨබ්බං දිට්ඨං' යන්න එක්ව ගත්කල 'දැකිය යුතු දෙයක්' යන අදහස මතුවේ. ඒ නයින්ම, සුත, මුත, විඤ්ඤාත යන සමාන රූප පදද තේරුම් කරගත හැකිය. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය මේ පාඨ පිළිගෙන ඇති නමුදු අටුවාව අනුව ගොස් ඒවා පූර්ව ක්‍රියා පද ලෙස සලකා පරිවර්තනය කරයි. බුරුම අකුරෙන් ඇති ඡට්ඨසංගීති පිටක මුද්‍රණයේත් පාළි පොත් සමාගමේ (P.T.S) මුද්‍රණයේත් 'සුත්වා' 'මුත්වා', විඤ්ඤාත්වා' යන පූර්වක්‍රියා රූපම යොදා ගැනීම අටුවා විවරණයට ගැතිවී පෙළ 'නි-වැරදි' කිරීමට කළ අනුචිත ප්‍රයත්නයක් බව පෙනී යනු ඇත.

7. '**න මඤ්ඤති**': ඉන්ද්‍රිය ඥානයෙහිලා මඤ්ඤනා යන්නෙන් සූචිත වන්නේ තමා දකින දෙය වාස්තවිකවම ඇතැයි ආත්මසංඥාවෙන් පරිකල්පනය කරන (හඟින) අවස්ථාවය. එය සංජානක අවස්ථාවේදී 'මමය' 'මාගේය' යන මානය තහවුරු කැරෙන, ග්‍රාහ්‍ය - ග්‍රාහක ද්වයතාවට තුඩුදෙන පරිකල්පනයකි.

8. '**අදිට්ඨං න මඤ්ඤති**': අටුවාවට අනුව මෙහි අර්ථය තථාගතයන් වහන්සේ මහජනයා විසින් නොදක්නා ලද්දක් මම දකිමැයි නොහඟින බවකි. එහෙත් මේ පාඨයේ නියම අදහස එයට ඉඳුරාම වෙනස් වූවක් බව පෙනේ.

මහණෙනි, දෙවියන් සහිත....... සිතා බලන ලදද, ඒ සියල්ල මම නොදනිමියි කියන්නෙම් නම් එය මාගේ මුසාවක් වන්නේය. යන ප්‍රකාශයෙහි ගැබ්වූ අදහසම එයින් ඉස්මතු කැරෙයි.

9. '**දට්ඨබ්බං න මඤ්ඤති**' : දැකිය යුතු බව අනුව දැකිය යුත්තක් ලෙස නොහඟිත්. තථාගතයන් වහන්සේ මහජනයා විසින් දැකිය යුතු ලෙස හඟින දර්ශන කිසිවක සාර වශයෙන් දැකිය යුත්තක් ඇතැයි නොසලකන බවකි.

10. '**දට්ඨාරං න මඤ්ඤති**': තථාගතයන් වහන්සේ 'දුටුවක්' පිටුපස 'දුටුවෙක්' ඇතැයි නොහඟිත්. දුටුවෙහි ග්‍රාහ්‍ය වශයෙන් ගත හැකි වාස්තවිකත්වයක් නැතිව යනවිට එයින් ගම්‍යවන ග්‍රාහක දුටුවකුටද තැනක් නොමැත.

අටුවා විවරණයට අනුව මේ සතරාකාර මඤ්ඤනාවෙන් සුඤ්ඤාතා භූමිය ප්‍රකාශිතය.

11. '**තාදී**' - 'එසේවූ, එහෙවු': විමුක්ත පුද්ගලයාගේ උත්තරීතර විරාගී බව හඟවන උපපදයකි. මේ ප්‍රකාශයෙන් තාදී භූමිය සූචිත යයි අටුවාව කියයි.

12. '**තේසු .... සයසංවුතේසු**': අටුවා විවරණයට අනුව මෙහි අර්ථය: 'තම තමන්ම ප්‍රිය ලෙස සලකා දැඩිව ගත් විවිධ දෘෂ්ටි ඇති අය අතර' යනුයි.

එහෙත් මේ යෙදුමෙහි අදහස ඒ ඒ දෘෂ්ටි ගත් අය තුළ තර්කයේ අතිධාවනයෙන් ඇතිවන අත්තනෝමතිකත්වයයි. පටු ස්වකීයත්වයක කොටුවූ (සංවෘත) බවක් ඉන් හැඟේ.

13.'**එතඤ්ච සල්ලං පටිකච්ච දිස්වා**': 'මේ උල කල්තබාම දැක': අටුවාවට අනුව, බුදුරජාණන් වහන්සේ කල්තබා බෝධිමූලයේ දී දුටු දෘෂ්ටි නමැති උල (කටුව).

14.'**ජානාමි පස්සාමි තථෙව එතං**' : දෘෂ්ටිවාද තුළ ඇති දැඩිව එල්බ ගැනීමේ ආකල්පය ගෙනහැර දැක්වීමට පෙළෙහි නිතර යෙදෙන යෙදුමෙකි. දස අව්‍යාකත වස්තූන් ඉදිරිපත් කෙරෙන තැන්වල දී ඒ එක එකක් අගට යොදා ඇති 'ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤං' (මෙයම සත්‍යය අන් සියල්ල හිස්ය) යන දැඩි අවධාරණාත්මක පාඨය තුළින්ද මෙවැනිම ආධානග්‍රාහී ආකල්පයක් ප්‍රකට වේ.

3. ඉන්ද්‍රිය ඥානයේ නිමිත්ත හා නිමිත්තකරණය

මැජික් දැක්මේදී ඔබ ලබා ගත් අසාමාන්‍ය අත්දැකීම ඇතැම් විට බුදුරජාණන් වහන්සේට ලෝකයා සමඟ ඒකමතිකත්වයකට පැමිණීමේ දී මුහුණපාන්ට සිදුවූ දුෂ්කරතාවන් හඳුනා ගැනීමෙහිලා ඉඟියක් වනු ඇත. වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම ඔබ මැජික් දැක්ම දුටු බව සත්‍යයකි. එහෙත් ඔබේ මිත්‍රයා ඔබට අවබෝධ කරවූ පරිදි නිශ්චිතවම 'ඔව්' හෝ 'නෑ' හෝ කීමෙහි යම් යම් දුෂ්කරතා ඇත. විඥානය නමැති මායාව - මැජික් දැක්ම- පරිපූර්ණ වශයෙන්ම අවබෝධ කරගත් තථාගතයන් වහන්සේගේ ස්ථාවරයද බොහෝදුරට මෙයට සමානය. පසිඳුරන් මඟින් ලබාදෙන දැනුමක ස්වරූපයෙන් විඥාන වේදිකාවේ රඟ දක්වනු ලබන සියලුම මැජික් දර්ශන උන්වහන්සේ නරඹා ඇත. එසේද වුවත් ඒකාන්ත වශයෙන් 'ඇත' හෝ 'නැත' හෝ කීම සම්බන්ධයෙන් පවතින සීමා ගැනද උන්වහන්සේ දැනුවත් වී සිටියහ. සාමාන්‍ය ලෝකයා තමා 'අල්ලා ගත්' දැනුම මත පැලපදියම් වීමට පුරුදු වී සිටින අතර, තථාගතයන් වහන්සේ සියල්ල මැනවින් දත් **නමුත්** (නැතහොත් 'දත් **නිසාම**') එසේ පැලපදියම් වීමේ පුරුද්ද උලක් ('සල්ල')ලෙස සලකන සේක.[1] වෙනත් වචනයකින් කිවහොත් උන්වහන්සේ කෙතරම් හොඳින් මැජික් දැක්ම දුටුසේක්ද යත් ලෝකයාගේ දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව උන්වහන්සේට මැජික් දැක්ම **නැරඹීමේ** අවස්ථාව ගිලිහී ගොස් ඇත.

මැජික් දර්ශනයකදී මෙන්ම ඉන්ද්‍රියඥානයේදීද පෙන්වන දේ දැකීම පිළිබඳ ප්‍රශ්නය නිමිත්ත හා නිමිත්ත තුළින් සංකේතවත් වන දෑ අතර පවත්නා සම්බන්ධතාව කෙරෙහි අපේ අවධානය යොමු කරවයි. ඉන්ද්‍රිය ඥානය වූකලී සෑම මට්ටමකදීම නිමිති නම්වූ සංකේත මත රඳා පවතින්නකි. මේ කියමනෙහි 'අමුතුවෙන් කිවයුතු' බවක් නැතැයි ඇතැම්විට හැඟීයා හැක්කේ 'සඤ්ඤා'(සංස්කෘත: 'සංඥා') යන පාලි වචනයෙන් ඉන්ද්‍රිය ඥානය පමණක් නොව නිමිත්ත, සංකේතය, ලකුණ, සලකුණ යන අර්ථද ධ්වනිත වන බැවිනි. ඉන්ද්‍රිය ඥානයට අදාළව පවතින අල්ලා ගැනීමේ හා හඳුනා ගැනීමේ ක්‍රියාදාමය නිසා නිමිත්ත ඒ තුළ වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටුකරයි. අල්ලා ගැනීම කායික හෝ වේවා මානසික හෝ වේවා එය හුදෙක් සංකේතාත්මකවූ ග්‍රහණයක් බව කිවයුතුය. සැබැවින්ම ස්පර්ශයට ඉලක්කය වන්නේ මතු පිටින් පෙනෙන සීමිත ප්‍රදේශයක් පමණි. එනමුත් එය අල්ලා ගැනීම පිළිබඳ මානයකට ප්‍රමාණවත් වන භ්‍රාන්තියක් ඇතිකරවන්නකි. හඳුනා ගැනීම සිදුවන්නේද අනියත අත්තනෝමතික සීමාවන් තුළ පමණි.

අනිත්‍යතා නීතිය නිරන්තරයෙන්ම ඊට හරස්වන නමුදු විපරිණාම ස්වභාවය වඩ වඩාත් නොතකා හරිමින් හඳුනා ගැනීමේ මානය තහවුරු කරගනු ලැබේ. මෙසේ බලන කල අල්ලා ගැනීම සහ හඳුනා ගැනීම යන ක්‍රියාදාමයන් දෙකම නිමිති හා සංකේත අනුසාරයෙන් පවත්වාගෙන යන බව පෙනෙයි.

නිමිති මගින් සංකේතවත් කෙරෙන්නේ මොනවාද? "දේවල් මිස වෙන මොනවාද"යි තර්කානුකූල චින්තනයක් ගැන නොදන්නවුන් ගත් කටටම පිළිතුරු දෙනු ඇත. ව්‍යවහාර බුද්ධිය අනුව යතොත් ඇත්තෙන්ම නිමිති යනු අප හඳුනා ගන්නා දේ පෙන්නුම් කරන සංකේතය. අප හඳුනාගන්නා දේ නම්, දකින රූප, අසන ශබ්ද, ආඝ්‍රාණය කරන ගඳ - සුවඳ, ආස්වාදනය කරන රස, ස්පර්ශකරන වස්තූන් සහ දැනගන්නා අදහස්ය. තර්කානුකූලව සිතන්නෝ මෙයට වඩා නිරවද්‍ය නිගමනයක් ඉදිරිපත් කිරීමට තැත් දරති. ඔවුන්ගේ මතය වන්නේ සකලාංග පරිපූර්ණ නොවූ, ඉන්ද්‍රිය පද්ධතිය අනුසාරයෙන් අප හඳුනා ගන්නා විපරිණාම ස්වභාව ඇති උපලක්ෂණයනට යටින් අවිපරිණාමී වූ කිසියම් නිෂ්ප්‍රපඤ්ච සාරයක් ඇති බවකි. මිරිඟුවක් මෙන් ඈතින් ඈතට තල්ලුවී යන ගුණයන්ගෙන් හා උපලක්ෂණයන්ගෙන් සැදුම්ලත් ප්‍රස්තාරයනට පිටුපසින් ඇතැයි හඟින එවැනි, සාරයක්, ප්‍රකේවලත්වයක්, විශ්ලේෂණයකින් හෙළිකර ගත නොහැකි නමුදු[2] ඔවුන්ගේ ස්ථාවරය වනුයේ ද්‍රව්‍යයකින් තොරව උපලක්ෂණයක් හෝ වෙසෙසනු ලබන 'දෙයකින්' තොරව විශේෂණයක් හෝ නොතිබිය හැකි බවය.

කාළකාරාම සූත්‍ර දේශනාවට අනුව, තථාගතයන් වහන්සේ දැකීමෙන් පරිබාහිර වූ දකින දෙයක් හෝ ඇසීමෙන් පරිබාහිර වූ ඇසෙන දෙයක් හෝ දැනීමෙන් පරිබාහිර වූ දැනෙන දෙයක් හෝ දැනගැනීමෙන් පරිබාහිර වූ දැනගත හැකි දෙයක් හෝ ඇතැයි නොසලකන සේක. එසේම සූත්‍ර දේශනාවන්හි නිතර පැහැදිලි කර දී ඇති පරිදි ඉන්ද්‍රියාරම්මණ හුදෙක් සංකේතමාත්‍ර (සඤ්ඤා,නිමිත්ත) ලෙස ගිණිය යුතු වේ.[3] එනිසාම පුහුදුන් ලෝකයා සංකේතානුසාරයෙන් - නිමිති මඟින්- දේවල් දකින බව කියන අතර තථාගතයන් වහන්සේ අප දකින සියල්ල හුදෙක් නිමිති පමණක්ම බව ප්‍රකාශ කරති. රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ ධම්ම යන සියල්ලම විඤ්ඤාණය විසින් ලුහුබඳිනු ලබන නිමිති පමණි. එහෙත් තවමත් මෙවැනි ප්‍රශ්නයකට ඉඩක් ඇත. "මේ නිමිතිවලින් සංකේතවත් වන්නේ මොනවාද?" "දේවල් මිස වෙන මොනවා"දැයි තථාගතයන් වහන්සේද පිළිතුරු දෙනු

ඇත. එහෙත් මෙහිලා අදහස් කැරෙන 'දේවල්' මේ පැණයට පිළිතුරු දීමෙහිදී පුහුදුන් පුහුලා හඟින දේවල් නොවේ. තථාගතයන් වහන්සේගේ ධර්මයට අනුව ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ගන්නා සියලුම නිමිති තුළින් සංකේතවත් වන්නේ රාග, දෝස, මෝහ, යන දේවල්ය. "ඇවැත්ති, රාගය කිසිවකි, ද්වේෂය කිසිවකි, මෝහය කිසිවකි. "(රාගො බො ආවුසො කිඤ්චනො, දොසො කිඤ්චනො, මොහො කිඤ්චනො - මහාවෙදල්ල සු-ම.නි. 1-706) "ඇවැත්නි, රාගය නිමිති ඇති කරවන්නකි. ද්වේෂය නිමිති ඇතිකරවන්නකි, මෝහය නිමිති ඇතිකරවන්නකි." (රාගො බො ආවුසො නිමිත්තකරණො, දොසො නිමිත්තකරණො, මොහො නිමිත්තකරණො" - එම)

ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලැබෙන සියලුම සඤ්ඤා සංකේත බවත්, ඒවායින් සංකේතවත් වන දේ රාග, දෝස, මෝහ, බවත් ප්‍රකාශ කිරීම බැලූ බැල්මට දර්ශන වාදයේත්, ආචාර ධර්මයේත් අනියම් අමනෝඥ සංකලනයක් ලෙස පෙනී යා හැකිය. එනමුත් මේ ප්‍රකාශයෙහි ගැඹුරු අර්ථාන්තරයන් ගැබ්වී ඇත. ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලැබෙන දත්තයනට ආරෝපණය කැරෙන අස්තිත්වය ඒවායේ ඇති හැඟීම් දනවීමේ ශක්තිය- එනම් ප්‍රතික්‍රියා හටගැන්වීමේ හැකියාව- සමඟ නියතයෙන් බැඳී පවතින්නක් බව පාරභෞතික චින්තකයින්ට බොහෝවිට අමතකවන ධර්මතාවකි. යම් වස්තුවක අස්තිත්වය නිර්ණය කැරෙනුයේ අනුභූතිය කෙරෙහි එය බලපාන ප්‍රමාණය අනුවය. 'යථාර්ථයේ උසාවිය' ඉදිරිපිට වස්තුවක අස්තිත්වය 'ඔප්පු කැරෙන, තීරණාත්මක සාක්ෂිය එයයි. 'යමක් පෙන්නුම් කරන, ගැටුමක් ගෙනදෙන' සනිදස්සන සප්පටිඝ රූපයක් ගැන සඳහන්වන තැන (සනිදස්සන සප්පටිඝං රූපං- සංගීති සු.දී.නි 3,-366 බු.ජ.ත්‍රි) මේ සාක්ෂිය ඉදිරිපත් වී ඇතැයි කිවහැකිය. ඉන්ද්‍රියයනට අරමුණු වීමෙන් අප ඉදිරිපිට ඇතැයි අප හඟින වස්තූන් වස්තු තත්ත්වය ලබන්නේ ඒවායේ ඇති ගැටෙන, ප්‍රතිචාර නංවන ශක්තිය පිහිටකරගෙනය. ගැටීම් වශයෙන්, පටිඝවශයෙන්, ප්‍රතික්‍රියා හටගැන්වීමේ හැකියාව සාමාන්‍යයෙන් ඒවායේ අස්තිත්වය නිර්ණය කිරීමේ මිනුම් දණ්ඩ ලෙස සැලකේ. මේ අනුව බලන කල ඉන්ද්‍රියාරම්මණ අප තුළ නිමිති දනවන නිමිති මාත්‍ර පමණි. එහෙත් ඒවායේ නිමිති දනවීමේ ශක්තිය රඳා පවත්නේ රාග, දෝස, මෝහ යන කෙලෙස් මුල් තුනෙහි නිමිත්තකරණ ස්වභාවය පිළිබඳව අප තුළ ඇති අවිද්‍යාව මතය. වෙනත් වචනයකින් කිවහොත්, මේ තත්ත්වය අයෝනිසෝමනසිකාර නම් වූ මූල අමතක කර මෙනෙහි කිරීමේ අනිෂ්ට ප්‍රතිඵලයකි. දාර්ශනිකයා මෙන්ම විද්‍යාඥයාද ඉමක් කොනක් නොපෙනෙන තර්ක විතර්ක වලින් පිරුණු කාල්පනික ලොවක අතරමං කරවන්නේ මේ අයෝනිසෝමනසිකාරයමය.

මැජික් දක්ම තුළින් ඔබ ලබාගත් අත්දකීම් පිළිබඳ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාව ඔබට ඉහත දක්වූ ප්‍රකාශයෙහි සත්‍යතාව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගැනීමට ඉහියක් වනු ඇත. විරුද්ධවාදයක් නැඟීමට ඔබට ඉඩ තිබුනත් අවිද්‍යාවෙන් නිපන් සුඛාස්වාදයක ගැලී සිටින ප්‍රේක්ෂක පිරිසට මැජික් දර්ශනය බෙහෙවින් අර්ථවත් විය. ඔවුනට මැජික්කාරයා උපයෝගී කරගත් උපකරණ හා උපක්‍රම සියල්ල - වෙනෙකක් තබා ඔහුගේ ව්‍යාජ මන්ත්‍ර හා මැජික් යෂ්ටිය- සැබෑ ලෙස පෙනුනේ ඒවායේ ඇති හැඟීම් දනවීමේ ශක්තිය නිසාය. දිගු කරගත් ගෙල, යොමුකරගත් ඇස්, අයාගත් මුව, මැජික් දක්මේ 'සැබෑ' බවට නිහඬ සාක්ෂි විය. 'ආ! ඕ!! සූ!!!' හඬද එහි සැබෑ බවට අවිශද, අව්‍යක්ත සාක්ෂි විය. මැජික් දර්ශනයෙන් පසුව ඔබට අසන්ට ලැබුන විසිතුරු මැජික් වැණුම සටකපට විජ්ජාකාරයාගේ මැජික් මල්ලේ 'සැබෑ බවට' සුවිශද, ව්‍යක්ත කියා පෑමක් විය. මැජික් දක්මේදී දුටු 'දේවල්' තුළින් ජනිත වූ අංගචලන, ප්‍රතිචාර, වර්ණනා ආදියට යටින් සත්‍ය වශයෙන්ම එහි තිබූ දේ මොනවා දැයි ඔබට වටහා ගනු නොබැරිය - එනම් **රාගය, ද්වේෂය හා මෝහයයි**.

පාදක සටහන්

1. චතුෂ්කෝටි තර්ක න්‍යායයට අනුව මේ දේශනාව ඉදිරිපත් කිරීමට හේතුවූයේද බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මේ විරාගී ආකල්පයමය. ("දනිමි, දකිමි එය එසේමය' යන පැටලී ගැනීමක් තථාගතවරුන්ට නැත.") ප්‍රථම විකල්පයට යා කොට ඇති ව්‍යතිරේකය නිසා නොවේ නම් දෙවැනි විකල්පයෙන් දෙසුම අවසන් කිරීමට හැකිව තිබුනි. මක්නිසාද යත්, ප්‍රතිජානක ප්‍රස්තුතයක් තහවුරු කිරීමට අවශ්‍ය වන්නේ ප්‍රතිවිරුද්ධ දෘෂ්ටිකෝණය පිළිබඳ නිෂේධක ප්‍රස්තුතයක් පමණක්ම බැවිනි. මැජික් දක්මක් පිළිබඳව කියන්නාක් මෙන් කාළකාරාම සූත්‍රය පිළිබඳවද කිවයුත්තේ 'බැලූ බැල්මට පෙනෙනවාට වැඩි යමක්' මෙහි ඇති බවය. සාමාන්‍යයෙන් චතුෂ්කෝටි තර්ක න්‍යායයට අනුව ප්‍රථම විකල්පය නිෂේධ කළයුතු නමුත් මෙහිදී එය ප්‍රතිජානනය කෙරෙයි. එහෙත් ඒ පිළිගැනීම අඩාලව කරන ලද්දක් ලෙස පෙනෙන්නේ 'තථාගතයන් වහන්සේ එයට ළංව නොසිටිත්' යන ව්‍යතිරේකයකට ඉඩ තබාගෙන ඇති බැවිනි. දන ගැනීම පිළිබඳවද '**මැනවින්ම** දනගතිමි' යනුවෙන් අවධාරණය කිරීමෙහි සූක්ෂම පරමාර්ථය ලෝකයා දත් දෙය පිළිබඳ **දැනුම** පමණක් නොව, එය සමතික්‍රමණය කරන **ප්‍රඥාවද** තථාගතයන් වහන්සේ තුළ ඇති බව ප්‍රකාශ කිරීමය. මේ සූත්‍රයේ එන වාග් මාලාව, මැදුම් සඟියේ මූලපරියාය සූත්‍රයේ සඳහීය සිහිගන්වයි. මේ සූත්‍රයේ එන 'අබ්භඤ්ඤාසිං' (මැනවින්ම දනගතිමි) යන පදයෙන් සූචිත අවධාරණය, මූලපරියාය සූත්‍රයේ අභිජානාති යන පදයෙන් පැහැදිලිවම ස්ඵුටවන අතර, යටකී ව්‍යතිරේකයට සමාන්තරව 'න මඤ්ඤති' (නොහඟියි) යන්න එහි යෙදී ඇත. මේ යෙදුම කාළකාරාම සූත්‍රාවසානයෙහි එන විවරණාත්මක ඡේදයෙහිදී නැවත නැවතත් ඉස්මතු කැරෙයි.

2. 'මිරිඟුව උපමාවට ගති සන්නේ' ('මරීචිකූපමා සඤ්ඤා')
   1 වෙනි පරිච්ඡේදය බලන්න

3. බලන්න: හාලිද්දකානි සූත්‍රය- සං.නි. 3-14 පිට

4. පටිච්ච සමුප්පාදය - මැදුම් මඟක්

විඥානය නමැති මැජික් දර්ශනයේ තිරයෙන් පිටුපස සිදුවන වැඩකොටස දුටු බුදුරජාණන් වහන්සේගේ විදසුන් නුවණැසට, තමන්වහන්සේගේ ලෝකෝත්තර අත්දැකීම පුහුදුන් ලෝකයා ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලබන අත්දැකීමට හාත්පසින්ම වෙනස්වූවක් බව පෙනී ගියේය. සුත්තනිපාතයේ ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයෙහි එන මේ දෙවැදෑරුම් අනුපස්සනාවෙන් ඒ බව හෙළිවේ.

'මහණෙනි, දෙවියන්, මරුන්, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණ බමුණන් සහිත, දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් මෙය සත්‍යයයැයි කල්පනා කරන ලදද, එයම ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් මෙය මුසාවකැයි යථාභූත වශයෙන් සම්‍යක් ප්‍රඥාවෙන් මැනැවින් දක්නා ලද්දේය. මේ එක් අනුපස්සනාවකි.

'මහණෙනි, දෙවියන්, මරුන්, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින්, මහණ බමුණන් සහිත, දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින්, යමක් මෙය මුසාවකැයි කල්පනා කරන ලදද, එයම ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් 'මෙය සත්‍යයැ'යි යථාභූත වශයෙන් සම්‍යක් ප්‍රඥාවෙන් මැනැවින් දක්නා ලද්දෙය:- මේ දෙවෙනි අනුපස්සනාවය.

-ද්වයතානුපස්සනා සූ.සු.නි.236 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

"මහණ, මුළා කරවනසුළු යමක් වේද එය මුසාවකි.මුළා නොකරවන සවභාව ඇති යම් නිවනක් වේද, එයමැ සත්‍යයය. .... "මහණ, මෙයම පරම ආර්ය සත්‍යයය, එනම් මුළා නොකරවන සවභාව ඇති නිවන".

-ධාතුවිභඞ්ග සු ම.නි. III 506 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

පෘථග්ජනයාගේ සත්‍යය පිළිබඳ සංකල්පයත් ආර්ය පුද්ගලයින්ගේ සත්‍යය පිළිබඳ සංකල්පයත් අතර ඇති මහා පරතරය සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් කරන ලද එවැනි ප්‍රකාශ තිබියදී කාළකාරාම සූත්‍රය එකී ප්‍රකාශවලට පටහැනිවූ කිසියම් දේශනා පාඨයක් ශ්‍රී මුඛයට ආරෝපණය කළ ලෙසක් ඇතැමෙකුට හැඟෙනු නොබැරිය. ඒ මන්ද? 'අනෙක් ජනයා විසින් දකින ලද, අසන ලද, විඳින ලද, එල්බගන්නා ලද සත්‍යයයි හඟින ලද යමක් වේද තථාගතයන් වහන්සේ එය සත්‍යය වශයෙන් හෝ මුසාවක් වශයෙන් හෝ නොතකන බව කාළකාරාම සූත්‍රය

ප්‍රකාශ කරන බැවිනි. මෙහි පෙනෙන විරුද්ධාභාසය සමහන් කරගත හැක්කේ කෙසේද?

නැවත වරක් ඔබ මැජික් දක්මේදී ලද අමුතු අත්දැකීම් සිහියට නගා ගැනීම මැනවි. මැජික් කාරයාට උද්යෝගිමත්ව ප්‍රශංසා කළ විස්මයෙන් වියරුවූ ප්‍රේක්ෂක පිරිස කෙරෙහි ඔබ තුළ දයානුකම්පාවක් හටගත් මොහොතේදී ඔබට සත්‍යය පිළිබඳ පුළුල් සංකල්පයක් පහළ වූ බව කිවහැකිය. එනම්, සත්‍යය පිළිබඳ සංකල්පයට පසුබිම්වන සාපේක්ෂතා මූලධර්මය වටහා ගැනීමයි. එබඳු අවස්ථාවකට මුහුණ දෙන ඕනෑම කෙනකු ඒ ප්‍රේක්ෂක පිරිස හැසිරුන ආකාරයට හැසිරෙතියි වටහා ගැනීම තුළින් ඔබේ තියුණු විනිසුරු බැල්මට මුදු මොළොක් බවක් එක්විය. මැජික්කරුගේ රහස් ගැන එවැනිම අඥාන බවකින් යුතු, ලෝභය හා ද්වේෂයට අනුව ගිය එවැනිම චෛතසික ආවේගයකට අවනතවූ කවර පුද්ගලයකු වුවද විස්මයෙන් වියරුවූ ඒ ප්‍රේක්ෂක පිරිස ගත් ස්ථාවරයම ගන්නා බව ඔබට ඒත්තු ගිය නිසාම ඔබේ මිතුරා සමග කළ සාකච්ඡාවේදී ඔබට යම්කිසි චකිතයක් හා පසුබැමක් ඇතිවිය.

එකම මැජික් දක්ම එකිනෙකට වෙනස්වූ දෘෂ්ටිකෝණ දෙකකින් නැරඹුවාක් වැන්න. ප්‍රේක්ෂක පිරිස මැජික් කාරයා **පෙන්වන දේ** දුටු අතර ඔබ සැඟවුන තැන සිටිවනම ඔහු මැජික් **පෙන්වන සැටි** දුටුවෙහිය. ඇත්ත වශයෙන්ම මෙහි වූයේ අත්දැකීම් මට්ටම් දෙකකි. එකක් **අඥානබව** තුළින් පැන නැඟුන අතර අනෙක **ඥානය** තුළින් පැනනැඟුණි. එක් එක් අත්දැකීම් මට්ටම එයටම අදාළවූ සුඛය පිළිබඳ සංකල්පයක් ගත් අතර ඊට අනුරූපවූ ප්‍රතික්‍රියා සහ නිගමනවලට නැඹුරු විය. මේ අත්දැකීම් දෙක අතුරෙන් පළමු වැන්න ගාලගෝට්ටියකට බඳු අඥාන සුඛයකට තුඩු දුන් අතර දෙවැන්න අවබෝධය තුළින් නිපන් සන්සිඳීම් සුඛයකට තුඩු දුනි. යථාභූතඥානය පිළිබඳ බෞද්ධ සංකල්පය තුළ මෙකී අත්දැකීම් මට්ටම් දෙකටම තැනක් ඇත. එහි අන්තර්ගතය වනුයේ කිසියම් මතවාදයක් හෝ සුවිශේෂ ඥාන සම්භාරයක් හෝ නොව හුදෙක් අත්දැකීමක් විශ්ලේෂණය කර එහි අභ්‍යන්තර ව්‍යුහය අනාවරණය කරන ධර්ම න්‍යායයකි. මේ වනාහි වෙනෙකක් නොව 'පටිච්ච සමුප්පාද' නම් වූ 'නිසා-හටගැනීම්' ධර්මන්‍යායයි. මෙම ධර්ම න්‍යායය එහි අනුලෝම වාරයෙන් පළමුවන අත්දැකීම් මට්ටම පැනනඟින අයුරු විදහා දක්වන අතර, එහි ප්‍රතිලෝම වාරයෙන් දෙවැනි අත්දැකීම් මට්ටමෙහි සහේතුක බවද පෙන්වා දෙයි.

මෙය ඇතිකල්හි - මෙය වෙයි.
මෙය හටගැනීමෙන් - මෙය හටගනියි.
මෙය නැතිකල්හි - මෙය නොවෙයි.
මෙය නැතිවීමෙන් - මෙය නැතිවෙයි.

-එනම්, අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාරයෝ ඇතිවෙත්, සංස්කාර නිසා විඥානය ඇතිවේ, විඥානය නිසා නාමරූපය ඇතිවේ. නාමරූපය නිසා සළායතනය ඇතිවේ, සළායතනය නිසා ස්පර්ශය ඇතිවේ, ස්පර්ශය නිසා වේදනාව ඇතිවේ. වේදනාව නිසා තණ්හාව ඇතිවේ. තණ්හාව නිසා උපාදානය ඇතිවේ. උපාදානය නිසා හවය ඇතිවේ. හවය නිසා උපත ඇතිවේ. උපත නිසා ජරා මරණ, සෝක, වැළපීම්, දුක් දොම්නස් උපායාස ඇතිවේ, මෙසේ මේ තනිකර දුක් ගොඩෙක හට ගැනීම වෙයි.

අවිද්‍යාවගේම නිරවශේෂ විරාග නිරෝධයෙන් සංස්කාර නිරෝධය වේ, සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඥාන නිරෝධය වේ, විඥාන නිරෝධයෙන් නාමරූප නිරෝධය වේ, නාමරූප නිරෝධයෙන් සළායතන නිරෝධය වේ, සළායතන නිරෝධයෙන් ස්පර්ශ නිරෝධය වේ. ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනා නිරෝධය වේ. වේදනා නිරෝධයෙන් තණ්හා නිරෝධය වේ. තණ්හා නිරෝධයෙන් උපාදාන නිරෝධය වේ. උපාදාන නිරෝධයෙන් හව නිරෝධය වේ. හව නිරෝධයෙන් උපතෙහි නිරෝධය වේ, උපතෙහි නිරෝධයෙන් ජරා, මරණ, සෝක, වැළපීම්, දුක් දොම්නස් උපායාස නිරුද්ධ වේ. මෙසේ මේ තනිකර දුක්ගොඩෙහි නිරෝධය වේ.

-බහුධාතුක සු.ම.නි. III 198 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

පෘථග්ජනයාගේ අත්දැකීමේ පටන් රහතන්වහන්සේ ගේ අත්දැකීම දක්වාවූ අනුභූතිය පිළිබඳ මුළුමහත් විෂය පථය පුරා පැතිර පවත්නා මෙම පටිච්චසමුප්පාද ධර්මන්‍යාය අපේ මැජික් දැක්ම පිළිබඳ ප්‍රශ්නය තේරුම් ගැනීමටද උපයෝගී කරගත හැකිය. මැජික් දර්ශනය පැවැත්වෙන අතර කිසිවකු ඔබගෙනුත් ඔබ මිතුරාගෙනුත් මෙහි මැජික් බවක් තිබේදැයි ප්‍රශ්න කළේ නම් ඔහුට එකිනෙකට පටහැනි පිළිතුරු දෙකක් ලැබීමට ඉඩ තිබුණි. ඒ වන විට ඔබට මැජික් දැක්මෙහි මැජික් ගතිය නැතිවී ගොස් තිබුනෙන් මෙහි මැජික් බවක් නැතැයි ඔබ පිළිතුරු දෙනු ඇත. එසේද වුව, ඔබ මිතුරාට 'මෙහි මැජික් ඇතැයි' පිළිතුරු දීමේ අයිතිවාසිකමක් තිබුනි. පිළිතුරු දෙක පරස්පර විරෝධී ලෙස පෙනී යා හැක්කේ දෘෂ්ටි කෝණය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය ගැන තැකීමක් නැතිව දැඩි ඒකාන්ත දෘෂ්ටිග්‍රාහී ආකල්පයකින් ඒ දෙස බලතහොත් පමණි. පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම න්‍යායය යටකී

ප්‍රතිවිරෝධය විසඳාලන්නේ 'ඇත' හා 'නැත' යන අන්ත දෙකම ඇසුරු නොකොට 'එහි ඇති - නැති බව හේතු ප්‍රත්‍ය මත රඳා පවතී'. යන ප්‍රඥාගෝචර සදුපදේශයෙනි.

මැජික් කාරයාගේ කූටෝපක්‍රම ගැන නොදැනීම නම් වූ අවිද්‍යාව **නිසා** සිත-කය-වචනය පිළිබඳ සංස්කාර (ඇහිබැම නැගීම්, විස්මිත උසුරුවීම්, මැජික් ලොවක් මවන මනෝවිකාර) හටගනී. මේ සංස්කාර **නිසා** මැජික් දකින විඥානයක් හටගනී. මේ විඥානය **නිසා** මැජික් ලොවට අදාළ නාම රූපය (වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඵස්ස, මනසිකාර සහ තදබව, දියාරුබව, උණුසුම්බව හා චලනය ඇසුරෙන් ගත් රූප සංඥාව තුළින් නිපන් මැජික් ලෝකය) හටගනී. මැජික් කාරයාගේ 'ඇස් බැන්දුම්' වැඩට අදාළ ව්‍යාජ උපකරණ සියල්ල ඇතුළත් මේ නාමරූප ලෝකය **නිසා** මුළාවට පත් ප්‍රේක්ෂක පිරිසගේ ඇස, කණ, නැහැය, දිව, කය, මන යන ආයතන හය කුහුලින් කුල්මත්ව පවතී. මේ ආයතන හය **නිසා** අරුම-පුදුම මැජික් ලොවකට ඔබින ස්පර්ශ හටගනී. මේ ස්පර්ශ **නිසා** ප්‍රමෝදජනක වේදනා හටගනී. මේ වේදනා **නිසා** ප්‍රමෝදය පවත්වා ගැනීමේ තණ්හාවක් පැනනගී. මෙම තණ්හාව **නිසා** මැජික් දර්ශන අල්ලා ගැනීමේ උපාදානයක් ඇතිවේ. මේ උපාදානය **නිසා** මැජික් ලෝකයක් තුළ මායාත්මක පැවැත්මක් (හවයක්) පවතී. මැජික් කාරයාගේ මන්ත්‍රයෙන් දපණයට වැටුන ප්‍රේක්ෂක පිරිස අද්භූත ලෝකයක උපත ලැබුවාක් වැනි අත්දැකීමක් ලබති. කෙසේ වෙතත් මේ උපතද 'මන්දායුෂ්ක'ය. ලොව අන් විසිතුරු දේ මෙන්ම මැජික් දැක්මද නිමවේ. ඒ එහි ජරාමරණයයි.

ඉහත දැක්වූ නිදර්ශනයෙන් පැහැදිලි වන පරිදි මැජික් දැක්මක් ඒකාන්ත වශයෙන් ඇතැයි කීමට හෝ ඒකාන්ත වශයෙන් නැතැයි කීමට හෝ ඉඩක් නොමැත. මැජික් දැක්ම පිළිබඳ මෙකී සත්‍යතාව විඥානය නමැති මැජික් දර්ශනයට අදාළ සියලු ධර්මයන්ටද සාධාරණය. 'පැවැත්ම' යනු සාපේක්ෂ සංකල්පයක් බව පෘථග්ජනයාට බොහෝවිට අමතකවන කරුණකි. බුදුරදහු මෙසේ වදාරති.

"කච්චායනය, ලෝකයා බොහෝසෙයින්ම දෘෂ්ටි දෙකක් මත පිහිටා සිටියි. එනම්, අස්තිත්වය හා නාස්තිත්වයයි. කච්චායනය, ලෝකයේ හටගැන්ම (සමුදය)ඇති සැටියෙන් (යථාභූතවශයෙන්) සම්‍යක් ප්‍රඥාවෙන් දකින්නහුට ලෝකය පිළිබඳ යම් නාස්තිත්ව දෘෂ්ටියක් වේද එය නැතිව යන්නේය. කච්චායනය, ලෝකයේ නැවැත්ම (නිරෝධය) ඇති සැටියෙන් සම්‍යක්

ප්‍රඥාවෙන් දකින්නහුට ලෝකය පිළිබඳ යම් අස්තිත්ව දෘෂ්ටියක් වේද, එය නැතිව යන්නේය.

කච්චායනය, මේ ලෝකයා බොහෝ සෙයින්ම මතිමතාන්තරවලට ළංවන්නාවූ, ඒවා අල්ලාගන්නාවූ, ඒවා තුළ පැලපදියම් වන්නාවූ, ඒවායේ බැඳී සිටින්නාවූ ස්වභාවයෙන් යුක්තය. යමෙක් ඒ ළංවී අල්ලාගත් දෙයට, සිතින් දැඩිව ගත් දෙයට, පැලපදියම්ව ලැගගත් දෙයට 'මෙය මගේ ආත්මයය'යි ළං නොවේද අල්ලා නොගනීද, දැඩි කොට නොගනීද, ඔහු 'උපදිනුයේ දුකක්ම උපදියි.' 'නිරුද්ධවනුයේ දුකක්ම නිරුද්ධ' වෙයි. යනුවෙන් දන සැක නොකරයි, දෙගිඩියාවට පත් නොවෙයි. මෙහිලා ඔහු තුළ අනිකකු නිසා නොලත් ඥානයක්ම වෙයි. මෙතෙකින් කච්චායනය, හේ සම්මාදිට්ඨිය ඇත්තෙක් වෙයි.

කච්චායනය 'සියල්ල ඇත' යන මෙය එක අන්තයකි. 'සියල්ල නැත' යන මෙය දෙවන අන්තයයි.

මේ අන්ත දෙකටම ළං නොවී මධ්‍යයෙන් තථාගතයන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරති.

අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාරයෝ (හටගනිත්) සංස්කාරයන් නිසා විඥානය (හටගනී) ....

.... මෙසේ මේ තනිකර දුක්ගොඩෙහි හටගැනීම වෙයි. අවිද්‍යාව ඉතිරි නොවන පරිදි ගෙවීයාමෙන්, නිරුද්ධවීමෙන් සංස්කාරයෝ නිරුද්ධ වෙත්. සංස්කාරයන් නිරුද්ධවීමෙන් විඥානය නිරුද්ධ වෙයි .... මෙසේ මේ තනිකර දුක්ගොඩෙහි නිරුද්ධවීම වෙයි.

-කච්චායන ගොත්ත සූ.සං.නි. II 28 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම න්‍යායය පසුබිම් කොටගෙන විමසන කල කාළකාරාම සූත්‍රයෙහි එන අරුම පුදුම වගන්ති පෙළ හැම අතින්ම යුක්තියුක්ත බව පෙනීයනු ඇත. පෘථග්ජන පුද්ගලයා කරන්නාක් මෙන්, පෙනෙන, ඇසෙන, දනෙන, සිතෙන, සිතින් පැමිණෙන, සොයන, සිතා බලන සියල්ල පිළිබඳව දැඩි ස්ථාවරයක් ගැනීම මේ පෘථුලාථීවත් චෛතසික මූලධර්මයේ හරයට පටහැනිය. ලොව ඇතිතාක් සියලු මතවාද හා දෘෂ්ටිකෝණ හුදෙක් ඒ ඒ පුද්ගලයින් විසින් වෙන් වෙන්ව පැලපදියම්වූ තමතමන්ට සීමාවූ සත්‍යයන් බව (පච්චෙක සච්චෙසු පුථූ නිවිට්ඨා-සූ.නි.ගා. 828) බුදුරජාණන් වහන්සේ අවබෝධ කරගත්හ. පරමසත්‍ය වශයෙන් ඉදිරිපත් කරනු ලබන දැඩි දෘෂ්ටි මතවාද, මේ මානව ප්‍රජාව ඇලී ඇමිණී සිටින

හුලක්-කටුවක්-ලෙස උන්වහන්සේ සැලකූහ. සත්‍යය හා මුසාව පිළිබඳ ලෞකික සංකල්පවල පසුබිම පවා ප්‍රශ්නකරය. හුදෙක් ඉන්ද්‍රිය ඥානය තුළින්ම නිපන් ඒ සත්‍යාසත්‍ය සංකල්පය විවිධ මතවාද නිපදවනු පිණිස තර්කයෙන් තළා ඔපමට්ටම් කරගත් දෘෂ්ටි විශේෂ පමණි.

'න හෙව සච්චානි බහූනි නා නා
අඤ්ඤත්‍ර සඤ්ඤාය නිච්චානි ලොකෙ
තක්කඤ්ච දිට්ඨීසු පකප්පයිත්වා
සච්චං මුසාති ද්වයධම්මමාහු'

- චූලවියූහ.සු.සු.නි.ගා.890 (බු.ජ.ත්‍රි)

'සඤ්ඤාව හැර නිත්‍යවූ නානත්වයකින් යුත් බොහෝ සත්‍ය ලෝකයේ කිසිසේත්ම නැත. දෘෂ්ටීන් තුළ තර්කයෙන් ප්‍රකල්පනය කොට 'සත්‍යයය' 'මුසාවය'යි දෙවැදෑරුම් ධර්මයක් ඔවුහු ගෙන හැර පාති.'

තර්කානුසාරයෙන් නිපදවා ගත් දෘෂ්ටිවාද සමූහය අධාල සත්‍ය බවට පත්වන්නේ ඒවා බෙහෙවින්ම සිතැහිවලට යටවූ පෞද්ගලික අත්දැකීම් තුළින් නිපන් බැවිනි. විශේෂයෙන්ම සුත්ත නිපාතයේ අට්ඨකවග්ගය, සත්‍යය හා මුසාව පිළිබඳ පුහුදුන් පුහුලාගේ ඇගැයුම්වලට පසුබිම් වන චිත්ත තත්වය විග්‍රහ කරයි. ඡන්දය අනුව ඇදීගොස් රුචිය තුළ පැලපදියම් වූ ඔහු[1] තම දෘෂ්ටිකෝණ තුළින් සක්කාය දිට්ඨිය පිළිබඳ සංකල්පයක් ගොඩනගා ගෙන එහි උචිතානුචිත බව උරගා බැලීමට සම-විශේෂ-නිහීන යන ත්‍රිවිධ මානය මත ප්‍රශ්න විසඳාලන විවාදය පිහිට කර ගනියි.[2] විවාදයෙන් ලබන ජයග්‍රහණය සත්‍යාසත්‍ය විනිශ්චයෙහිලා මිනුම් දණ්ඩ කරගත හොත් සත්‍යය හුදු අහිමත මතිමාත්‍රයක් බවට පත්වන බැව් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වා දෙති.

'නවාහං එතං තථියන්ති බ්‍රෑමි
යමාහු බාලං මිථු අඤ්ඤමඤ්ඤං
සකං සකං දිට්ඨිමකංසු සච්චං
තස්මාහි බාලොති පරං දහාති'

-චූලවියූහ සු.සු.නි.ගා 886(බු.ජ.ත්‍රි)

'යමක් අරමුණු කොට බාලයෝ ඔවුනොවුනට බාලයා යයි කියාගනිත්ද, එවැන්නකට මම මෙය සත්‍යයකැයි නොකියමි. ඔවුහු තම තමන්ගේ දෘෂ්ටි සත්‍ය කරගනිත්. එනිසාම අනිකා බාලයකු ලෙස දරත්.'

විවාද වඩන සුළුවූ මේ සවමතයෙහි දැඩිව එල්බ ගන්නා ආකල්පය ඇතැම් විටෙක තමා වෙත ආරෝපණය කරගත් කිසියම් අධිමානසික අනුභූතියක ප්‍රතිඵලයක් විය හැකිය. එවැනි අවස්ථාවක අත්තනෝමතිකත්වය ආධානග්‍රාහී ස්වරයකින් එළිදකියි. 'දනිමි, දකිමි, එය එසේමය'. 'ජානාමි පස්සාමි තථෙව එතං'-මහාවියූහ සු.සු.නි.ගා.908) එවැනිම අත්දැකීමකින් තෙදවත්වූ අනිකාද ඒ මත පිහිටා එයට හාත්පසින්ම වෙනස් නිගමනයකට එළඹී ඇතොත් අපට ඉදිරිපත් වන්නේ සමහන් කළ නොහැකි අන්දමේ මතභේදයකි. මෙහිලා කදිම නිදසුනක් බමුණන් දෙදෙනකු නඟන පහත සඳහන් ප්‍රශ්නය තුළින් ඉස්මතු වෙයි.

"හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, සර්වඥ සර්වදර්ශී පූරණකස්සප පරිපූර්ණ ඥානදර්ශනයක් තමාට ඇතැයි මෙසේ ප්‍රතිඥා කරයි. 'යන්නාවූත්, සිටින්නාවූත්, නිදන්නාවූත්, නිදිවරන්නාවූත්, මට හැම කල්හිම නිරතුරුවම ඥානදර්ශනය එළඹ සිටියේය.' (යනුවෙනි.) හේ මෙසේද කියයි: 'මම **අනන්තවත්** ඥානයෙන් **අනන්තවත්** ලෝකයක් දනිමින් දකිමින් වාසය කරමි.'

හවත් ගෞතමයන් වහන්ස සර්වඥ සර්වදර්ශී මේ නිගණ්ඨනාත පුත්‍රද පරිපූර්ණ ඥානදර්ශනයක් තමාට ඇතැයි මෙසේ ප්‍රතිඥා කරයි. යන්නාවූත්, සිටින්නාවූත්, නිදන්නාවූත්, නිදිවරන්නාවූත් මට හැමකල්හිම නිරතුරුවම ඥානදර්ශනය එළඹ සිටියේය. (යනුවෙනි) හේ මෙසේද කියයි, 'මම **අනන්තවත්** ඥානයෙන් **අනන්තවත්** ලෝකයක් දනිමින්, දකිමින් වාසයකරමි.'

හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඥානවාද දෙකක් ඇති, එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ වාද දෙකක් ඇතිද, මොවුන්ගෙන් කවරෙක් සත්‍යය කියාද? කවරෙක් මුසාවක් කියාද?

(අං.නි.5.496 පිට බු.ජ.ත්‍රි)

කෙසේ වෙතත් බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දෘෂ්ටිවාද ගැටුම විසඳීමට මැදිහත් නොවූහ. ඒ වෙනුවට උන්වහන්සේ දක්වූ ප්‍රතිචාරය මෙසේය.

"බ්‍රාහ්මණයෙනි, කම්නැත, ඥානවාද දෙකක් ඇති එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ වාද දෙකක් ඇති මොවුන්ගෙන් කවරෙක් සත්‍යය කියාද? කවරෙක් මුසාවක් කියාද? යන මේ කරුණ තිබියේවා! බ්‍රාහ්මණයෙනි, තොපට දහම් දෙසන්නෙමි. එය අසවු, හොඳින් මෙනෙහි කරවු. දෙසන්නෙමි." අනතුරුව උන්වහන්සේ දෙසූ දහම තුළින් පැහැදිලි කරදෙන ලද්දේ ආර්යශික්ෂණයට අනුව පඤ්චකාමයම ලෝකය බවත් ලෝකයේ කෙළවර අර්හත්වය බවත්ය.

එතරම් පැහැදිලිව ඉදිරිපත් කරන ලද ප්‍රශ්නයක් බුදුරදුන් පසෙක තැබුවේ මන්දැයි ඇතැම්විට කෙනකුට විමතියක් හටගනු නොබැරිය. එය පසෙක තැබීමට එක් හේතුවක් නම් ලෝකයේ මනෝමූලික සවභාවය ගෙනහැර පෑමට අලුත් නිර්වචනයක් දීමේ අවශ්‍යතාවයි. එහෙත් තවත් හේතුවක්ද තිබිය හැකිය. මුල්තැන දිනා ගැනීමට කෙරෙන මේ විවාදයට පටලැවුන ඥානවාදීන් දෙදෙනම තමන් 'සර්වඥ' බවට ප්‍රතිඥා කළහ. එනමුත් ඒ දෙදෙනාගෙන් පළමු වැන්නා අනන්තවූ ඥානයකින් අනන්තවූ ලෝකයක් දුටු අතර දෙවැන්නා අන්තවූ ඥානයකින් අන්තවත්වූ ලෝකයක් දක ඇත.[4] මොවුන්ගෙන් පළමුවැන්නාට තර්කයේ සීමාවන් තුළ සිටගෙනම අනෙකාගේ මතවාදයෙහි දුර්වලතාවක් දක්විය හැකිය. "ඔබ අන්තවත්වූ ලෝකයක් දකින්නේ ඔබේ ඥානය **සීමිත** (එනම්, අන්තවත්) නිසාය." අනෙකාටද ඒ හා සමානම සාධාරණ තර්කයකින් පෙරළා පිළිතුරු දිය හැකිය. "එසේනම් ඔබත් අනන්තවූ ලෝකයක් දකින්නේ ඔබ ඥානයෙහි **කෙළවරට නොපැමිණි** (අනන්ත) නිසාය". වෙනත් වචනවලින් කිවහොත්, පළමුවැන්නාට දෙවැන්නාගේ ඥානය අසම්පූර්ණ යයි කිවහැක්කේ ඔහු ලෝකයෙහි කෙළවරයයි ගත් තැනින් ඔබ්බට දැකීමෙහි අපොහොසත්ය යන තර්කයෙනි. දෙවැන්නාට පළමුවැන්නාගේ ඥානය අසම්පූර්ණයයි කිව හැක්කේ ලෝකයෙහි කෙළවර ඔහුගේ ඥානයට විෂය නොවේය යන තර්කයෙනි.

පුහුදුන් දාර්ශනිකයින් විසින් ඉදිරිපත් කරනු ලබන දෘෂ්ටිවාදයන්හි බොහෝ විට දක්නට ලැබෙන චක්‍රාකාර තර්කන්‍යාය මෙබඳුය.[5] මෙවැනි දෘෂ්ටිවාදයන්හි එල්බගත්තවුන් බුදුරජාණන් වහන්සේ උපමා කර ඇත්තේ ඇතකුගේ හැඩරුව පිළිබඳව තම තමන් ගත් 'දෘෂ්ටි කෝණ' අතර ගැටුම විසඳා ගැනීමට නොහැකිව ඔවුනොවුන් හා දබර කරගත් ජාත්‍යන්ධයින් පිරිසකටය.[6]

එසේදවුව, යම් සත්‍යයක් අවබෝධ කරගැනීමෙන් සත්ත්ව ප්‍රජාව විවාද නොකෙරේද, එබඳු එක් සත්‍යයක්ද ඇත.[7] ඒ වූකලී අනෙකක් නොව සකල දෘෂ්ටිවාදයන්ටම පදනම වන ඉන්ද්‍රිය ඥානයෙහි හටගැන්ම, නැතිවීයාම, ආස්වාදය, ආදීනවය සහ නිස්සරණය පිළිබඳ සකලාංග පරිපූර්ණ පරිඥානයයි.

"මහණෙනි, තථාගත තෙම මෙකරුණ නුවණින් දනියි, මේ දෘෂ්ටි ස්ථානයෝ මෙසේ ගන්නා ලද්දාහු මෙබඳු උත්පත්ති ස්වභාව ඇත්තාහ, මෙබඳු පරලොව තත්ත්ව ඇත්තාහ. එයද තථාගත තෙම දනියි. එයින් වැඩිදෑද දනියි. ඒ දැක්මද පරාමර්ශනය නොකරයි. එසේ පරාමර්ශනය

නොකරන ඔහු විසින් තමා තුළින්ම නිවීම දැනගන්නා ලදී. වේදනාවන්ගේ හටගැන්මද, නැතිවීයාමද, ආස්වාදයද, ආදීනවයද, නිස්සරණයද තත්වූ පරිදි දැන තථාගත තෙම උපාදාන රහිතව විමුක්ත වූයේ වේ.

-බ්‍රහ්මජාල සූ.දී.නි.1-68 (බු.ජ.ත්‍රි)

පාදක සටහන්

1. ඡන්දානුනීතො රුචියා නිවිට්ඨො - සු.නි.ගා.785 බු.ජ.ත්‍රි

2. බලන්න: අට්ඨක වග්ගයෙහි ගුහට්ඨක, දුට්ඨට්ඨක, සුද්ධට්ඨක, පරමට්ඨක, පසූර, මාගන්දිය, කලහවිවාද, චූලවියූහ, මහාවියූහ, සූත්‍ර.

3. 'තිට්ඨතෙතං' යන පාඨයෙන් සූචිත පරිදි මේ ප්‍රශ්නය. 'ඨපනීය පඤ්හ' (පසෙක තැබිය යුතු ප්‍රශ්න) නම් වූ ප්‍රශ්න ගණයෙහිලා ගැණෙන්නකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සියලුම ප්‍රශ්න, වර්ග සතරකට බෙදා දැක්වූ තැන මෙයද එක වර්ගයකි. 'එකංස ව්‍යාකරණීය' (ඒකාන්ත පිළිතුරක් දිය හැකි ප්‍රශ්න) 'පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණීය' (ප්‍රතිප්‍රශ්න නැඟීමෙන් පසු පිළිතුරු දිය යුතු ප්‍රශ්න) සහ 'විභජ්ජ ව්‍යාකරණීය (විග්‍රහ කිරීමෙන් පසු පිළිතුරු දිය යුතු ප්‍රශ්න) යනු අනෙක් ප්‍රශ්න තුන්වර්ගයයි. මෙනයින් පසෙක තබන ලද ප්‍රශ්න දහයක් අව්‍යාකත වත්ථු (විවරණය නොකළ කරුණු) යන පාරිභාෂික පදයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ. යටකී දෘෂ්ටිකෝණ දෙක ඒ අව්‍යාකත වත්ථු අතරද දකින්ට ලැබෙන්නේ මේ අයුරිනි.

   'අන්තවා ලොකො' - ලෝකයට කෙළවරක් තිබේද?

   'අනන්තවා ලොකො' - ලෝකයට කෙළවරක් නැද්ද?

4. පෙළෙහි බෙහෙවින් පරස්පර විරෝධී වූ පාඨාන්තර පටලැවිල්ලක් දක්නට ලැබේ. මේ ඉදිරිපත් කළ අර්ථ විවරණය ඇතැම්විට ප්‍රස්තුත දෘෂ්ටිවාද දෙක පිළිබඳ නිවැරදි පාඨය තෝරා ගැනීමට ඉඟියක් විය හැකිය.

5. මෙවැන්නකට තවත් නිදසුනක් මැදුම්සඟියේ චූලසකුලුදායි සූත්‍රයෙහි දක්නට ලැබේ. (ම.නි.2.380 පිට බු.ජ.ත්‍රි)
6. බලන්න: උදාන පාළි, ජච්චන්ධවග්ග බු.නි1 258
7. එකං හි සච්චං න දුතීයමත්ථි

   යස්මිං පජා නො විවදෙ පජානං

   -චූලවියූහ සු.සු.නි. ගා. 888 (බු.ජ.ත්‍රි)

   'යම් බඳුවූ සත්‍යයක් මැනවින් දැනගැනීමෙන් ජනයා විවාද නොකෙරේද, එබඳු එකම සත්‍යයක් ඇත. දෙවැන්නක් නැත.'

5. දියසුළි ගැටුම - (විඤ්ඤාණ -නාම රූප දෙපිළ)

පටිච්ච සමුප්පාදධර්ම න්‍යායය විසින් ලොව ආචාර ධර්ම, මනෝවිද්‍යාව හා දර්ශනවාද යන විෂයයනට අදාළ විමර්ශන ක්ෂේත්‍රයට හෙළිකරදෙන ලද සනාතන අගයකින් යුතු මූලධර්මීය වූකලි චිත්ත සන්තානය තුළ සැඟවුන ක්‍රියාකාරීත්වයකින් යුතු දිය සුළියක් ඇති බවය. අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය වශයෙන් ඔවුනොවුනට පිහිට වෙමින්ද, ඔවුනොවුන් තෙදවත් කරමින්ද, යළි යළිත් වට වළල්ලේ කරකැවෙන විඤ්ඤාණය හා නාමරූපය තුළින් මතුවන සංසාර දිය සුළිය (සංසාරවට්ට) මුළුමහත් භවස්‍රෝතයෙහි කේන්ද්‍රස්ථානය ගනියි.

(අ) "යම්සේ, ඇවැත්නි, බටකෝටු මිටි දෙකක් එකිනෙකට පිහිට වෙමින් සිටගෙන සිටීද, එසේම ඇවැත්නි, නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය, විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය, නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් සළායතනය, සළායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය, ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව, වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව, තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය, ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස වේ. මෙසේ මේ තනිකර දුක් ගොඩෙහි හටගැන්ම වේ. ඉදින්, ඇවැත්නි, ඒ බට කෝටු මිටි දෙකෙන් එකක් ඇද්දේ නම් අනෙක වැටෙයි. අනෙක ඇද්දේ නම් මෙයද වැටෙයි. එසේම, ඇවැත්නි, නාමරූප නිරෝධයෙන් විඥාන නිරෝධය වේ. විඥාන නිරෝධයෙන් නාමරූප නිරෝධය වෙයි. නාමරූප නිරෝධයෙන් සළායතන නිරෝධය වේ. සළායතන නිරෝධයෙන් ස්පර්ශ නිරෝධයවේ. ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනා නිරෝධයවේ. වේදනා නිරෝධයෙන් තණ්හා නිරෝධය වේ. තණ්හා නිරෝධයෙන් උපාදාන නිරෝධය වේ. උපාදාන නිරෝධයෙන් භව නිරෝධය වේ. භව නිරෝධයෙන් ජාති නිරෝධය වේ. ජාති නිරෝධයෙන් ජරාමරණ සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස නිරුද්ධවේ. මෙසේ මේ තනිකර දුක්ගොඩෙහි නිරෝධය වේ.

- සං.නි.2.180පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

(ආ) මේ විඤ්ඤාණය නාමරූපය කෙරෙන් ආපසු කැරකී එයි. ඉන් ඔබ්බට නොයෙයි. මෙතෙකින්ම (කෙනෙක්) උපදින්නේය, දිරන්නේය, මැරෙන්නේය, යළි උපදින්නේය. එනම් නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය,

විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය, නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් සළායතනය, සළායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය, ස්පර්ශය ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව, වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව, තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන්, භවය, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය, ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ, සෝක, පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාසයෝ හටගනිත්, මෙසේ මේ තනිකර දුක්ගොඩෙහි ඇතිවීම වෙයි.[1]

-මහාපදාන සූ.දී.නි.2.48 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

(ඉ) 'මෙතෙක් දුරටය, ආනන්ද, යමෙක් උපදනේ හෝ දිරනේ හෝ මියයන්නේ හෝ යළි උපදනේ හෝ - මෙතෙක් දුරටය, අධිවචන මාර්ගය, මෙතෙක් දුරටය නිරුක්ති මාර්ගය, මෙතෙක් දුරටය ප්‍රඥප්ති මාර්ගය, මෙතෙක් දුරටය ප්‍රඥාවගේ බැසගැනීම, මෙතෙක් දුරටය මෙසේ බවක් පෙන්නුම් කිරීමට සංසාර වට්ටය කරකැවෙනුයේ -එනම් නාමරූපය විඤ්ඤාණය සමගින්.

-මහානිදාන සූ.දී.නි.2.94 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

මේ දෙ-බෑයන් අතර කෙරෙන තරඟ ගැටුමේදී විඤ්ඤාණය තථ්‍යතාව (actuality) නියෝජනය කරන අතර නාමරූපය[2] භව්‍යරූපිතාව (potentiality) නියෝජනය කරයි. විඤ්ඤාණයෙන් ජීව ශක්තිය ලබා වැඩෙන නාමරූපය තුළින් මතුවන යටිතලසැකිල්ලක් (infra- structure) බඳුවූ සළායතනය ආධ්‍යාත්මික-බාහිර වශයෙන් දෙපිළකට බෙදී යන්නේ විඤ්ඤාණයේ ඇති 'වෙන්කර දැන ගැනීමේ' කෘත්‍යයට අනුවමය. ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව යන තදනුගත ක්‍රියාදාමය, නාම රූපයෙහි අන්තර්ලීන භව්‍යරූපිතාව පණ ගැන්වීමක් වැන්න. මේ විෂම චක්‍රය භවයෙන් සම්පූර්ණවී 'ජාතිය' උපදින අතර එහි අනිෂ්ට ප්‍රතිඵල වශයෙන් ජරා මරණ සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස ගලා එයි. අවිජ්ජා- සංඛාරා අංග දෙක ඉහත දැක්වූ ඡේද තුනෙහිම සඳහන් නොවන නමුදු ඒවාද ගම්‍යමාන වන බව නිගමනය කළ හැක්කේ අවිද්‍යා අන්ධකාරයම මේ තරඟ ගැටුමට පසුබිම වන නිසාත් සංස්කාර තුළින් ඊට පූර්විකාව හා උත්තේජනය සැපයෙන නිසාත්ය.

මෙයට නිදර්ශනයක් වශයෙන් අපි ක්‍රිකට් තරඟයක් ගනිමු. මෙහිදී විඤ්ඤාණය තරඟයට මූලික අවශ්‍යතාව වන දෙපිළක් වෙන්කර දෙයි. නාමරූපය ක්‍රීඩාවට අදාළ නීතිරීති, ක්‍රියාමාර්ග හා ක්‍රීඩා උපකරණ ඉදිරිපත් කරයි. විඤ්ඤාණයෙන් දෙපිළක් කර දක්වන අජ්ඣත්තික- බාහිර ආයතන හය තරඟ වදින දෙපිළයි. ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන,

භව ඔස්සේ ක්‍රිකට් තරඟය උණුසුම්ව නැගීයයි. ජාති, ජරා, මරණ, ක්‍රීඩාවේ අනිවාර්ය හැලහැප්පුම් වැනි ප්‍රතිවිපාකයි. සියලු අධිවචනමාර්ග, නිරුක්තිමාර්ග, ප්‍රඥප්තිමාර්ග, විඤ්ඤාණ- නාමරූප දියසුළිය දෙසට ඇදීයන බවට මේ නිදර්ශනයම සාධක වෙයි. මක්නිසාද යත් ක්‍රිකට් තරඟයක අර්ථවත් බව රඳා පවතිනුයේ ඒ ක්‍රියාදාමය හා සම්බන්ධ පුද්ගලයින්, නීතිරීති හා උපකරණ තුළින් මේ ක්‍රිකට් තරඟයකැයි යන සංඥාව ඇතිකර ගැනීම මතම හෙයිනි.

වඩා පෘථුල විෂය ක්ෂේත්‍රය වන අපේ සංසාර පැවැත්ම තුළ විඤ්ඤාණ-නාමරූප දෙපිළ අතර ඇති දියසුළි ගැටුම අන්තෝජටා- බහිජටා (ඇතුළත ගැටය- පිටත ගැටය) ස්වරූපයෙන් අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාවක් ලෙස විද්‍යමාන වේ.[3] මෙහිදී විඤ්ඤාණයට විෂය වන අරමුණ වශයෙන් නිතරම නාමරූපය ඉදිරිපත් වෙයි. නාමරූප අරමුණ තුළින් ගැටීම පිළිබඳ සංකල්පයට අදාළ පටිඝය සහ රූප සඤ්ඤාව මතුවෙයි, විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාවකින් යුතු මේ තරඟ ගැටුම ත්‍රාස-හාස සම්මිශ්‍රණයෙන් ශෝක ජනක මෙන්ම හාස්‍යජනක වන්නේ පැවැත්ම පිළිබඳ සංකල්පය සාධ්‍යසමව (petitio principi) ඒ තුළ ගැබ්වී ඇති බැවිනි.

යමක අස්තිත්වය නිර්ණය කැරෙනුයේ කෙනකුගේ අනුභූතිය කෙරෙහි එය බලපාන ප්‍රමාණය අනුව බැවින් (බලන්න: 3 පරිච්ඡේදය) පෘථග්ජන පුද්ගලයා නාමරූපය සත්‍ය වශයෙන් ගැනීමට පෙළඹෙන්නේ ඒ තුළින් පැනනඟින ස්පර්ශය (ඵස්සො) හේතු කොටගෙන බව කිවයුතුය. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වාදෙන පරිදි ඵස්සය වනාහි නාමයේත් රූපයේත් ලක්ෂණ රැගත් 'දෙමුහුන්' ස්වරූපයක් දරණ ධර්මයකි. මෙකී දෙමුහුන් බව ප්‍රකට කරවන පහත සඳහන් ධර්ම සංවාදය නූතන මනෝවිද්‍යාඥයාට මෙන්ම දාර්ශනිකයාටද අතිශයින් වැදගත් වනු ඇත.

"නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේයයි යටකියන ලදී.[4] ආනන්දය, යම්සේ නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේද එය මෙකරුණෙනුත් දතයුතුය. යම් ආකාරයන්ගෙන්, යම් ලිංගයන්ගෙන් (ලක්ෂණයන්ගෙන්) යම් නිමිත්තයන්ගෙන්, යම් උද්දේසයන්ගෙන් නාමකායයාගේ පැණැවීමක් වේද, ඒ ආකාරයන්, ඒ ලිංගයන්, ඒ නිමිත්තයන්, ඒ උද්දේසයන් නැති කල්හි රූපකායයෙහි අධිවචන සම්ඵස්සයක් පැණෙන්නේද?"

"ස්වාමීනි, මෙය නොවන්නේමය"

"ආනන්දය, යම් ආකාරයන්ගෙන්, යම් ලිංගයන්ගෙන් යම් නිමිත්තයන්ගෙන්, යම් උද්දේසයන්ගෙන් රූපකායයාගේ පැණැවීම වේද, ඒ ආකාරයන්, ඒ ලිංගයන්, ඒ නිමිත්තයන්, ඒ උද්දේසයන් නැති කල්හි නාමකායයෙහි පටිඝසම්ඵස්සයක් පැණෙන්නේද?

"ස්වාමීනි, මෙය නොවන්නේමය"

"ආනන්දය,යම් ආකාර- ලිංග- නිමිත්ත- උද්දේසයන්ගෙන් නාමකායයාගේ හා රූපකායයාගේ පැණැවීම වේද ඒ ආකාර ලිංග නිමිත්ත- උද්දේසයන් නැති කල්හි අධිවචන සම්ඵස්සයක් හෝ පටිඝ සම්ඵස්සයක් හෝ පැණෙන්නේද?"

"ස්වාමීනි, මෙය නොවන්නේමය."

"ආනන්දය, යම් ආකාර- ලිංග-නිමිතත-උද්දේසයන්ගෙන් නාමරූපයාගේ පැණැවීම වේද, ඒ ආකාර-ලිංග-නිමිත්ත උද්දේසයන් නැති කල්හි ඵස්සයක් පැණෙන්නේද?

"ස්වාමීනි, මෙය නොවන්නේමය"

"ආනන්දය, එහෙයින් මේ නාමරූප නම්වූ යමෙක් ඇද්ද, ස්පර්ශයට මෙයම හේතුවය, මෙයම නිදානයය, මෙයම සමුදයය, මෙයම ප්‍රත්‍යයය."

-මහානිදාන සූ.දී.නි.2 90-92 බු.ජ.ත්‍රි

ස්පර්ශීය (ඵස්ස)නමැති මාතෘකාවට නිමිති අදාළවන ප්‍රමාණය මේ සංවාදය තුළින් පැහැදිලිවෙයි. නාමකායයත්, රූපකායයත් යන දෙකම තම තමන්ගේ 'පැණැවීම' ලබාගන්නේ ආකාර ලිංග-නිමිත්ත-උද්දේසයන්ගේ පිහිටෙනි. එනමුත් නාම කාය හා රූප කාය පිළිබඳව මේ සංවාදයෙන් ඉස්මතුවන අතිවිශේෂම කරුණ වනුයේ ඒ දෙක එකිනෙකට උපකාරවෙමින් පැවතීමේ ධර්මතාවය. පුදුමාකාර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවක් මේ දෙකොටස අතර ඇත. රූපකායයෙහි අධිවචන සම්ඵස්සයක් ඇතිවිය හැක්කේ නාමකායයට අදාළ ආකාර-ලිංග-නිමිත්ත-උද්දේස ඇතිතාක් පමණි. රූප ප්‍රඥප්තියක් තහවුරු වනුයේ නාමකායයාගේ 'සාමාජිකයින්' වන වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඵස්ස, මනසිකාර යන ධර්ම ඉදිරිපත්ව කරන 'පර්යේෂණයෙන්' පසුවය. සතර මහා භූතයින් හැටියට හැඳින්වෙන ධාතු සතරට පවා මේ පිරික්සුමට යටත් වීමට සිදුවේ. ඒවා 'වලංගු' වන්නේ මේ පිරික්සුමෙන් පසුවය. ඒ අනුව පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො ඇත්තවශයෙන්ම තදබව, දියාරු බව, උණුසුම් බව සහ චලනය පිළිබඳ අනුභූතියමය. එහිලා නාමකායයට අයත් වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඵස්ස, මනසිකාර යන

ධර්මයන්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය අනිවාර්යවේ. ධාතු වශයෙන් සලකන කල හුදු වියුක්තිමාත්‍ර (mere abstractions) වන මේ මහාභූතධර්ම සතර 'රූප' හෝ 'ද්‍රව්‍ය' වශයෙන් ස්පර්ශයට ගෝචර වීමේදී අධිවචන සම්ඵස්සයෙහිලා ගැණෙනුයේ ඒවාට ආවේණික ගුණාත්මක බවෙහි අධිකතාව අනුව වෙන්කර දක්වීමෙනි.[5] අනෙක් අතට බලන කල නාමකායයෙහිද සප්‍රමාණතාව නැතහොත් වලංගුබව රඳාපවත්නේ රූපකායයට අදාළ ආකාර, ලිංග, නිමිත්ත, උද්දේස සමුදාය මතය, 'පටිඝ සඤ්ඤාව' නම් වූ ගැටීම හැඳිනගැනීම 'රූපය' හෝ 'ද්‍රව්‍යය' පිළිබඳ සංකල්පය හා නිරන්තරයෙන් බැඳී පවතින්නකි. **ඇත්ත වශයෙන්ම 'දෙයක්' හැටියට ගණන් ගනු ලබන 'සම්ඵස්සය'** ද්‍රව්‍යයක් හා ගැටීම (පටිඝ) ලෙස සාමාන්‍යයෙන් සැලකෙයි. එබැවින් වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඵස්ස මනසිකාර යන නාමධර්මයෝ රූපලෝකය තුළම නියම අරමුණු ලබති. වෙනත් වචනයකින් කිවහොත් ගැටීම නැතහොත් ඉන්ද්‍රිය සම්ඵස්සය ප්‍රාථමික වශයෙන් රූපකායයට අදාළ නිමිති හා සම්බන්ධ වූවකි (**පටිඝසම්ඵස්ස**). නාමකායයට අදාළ නිමිති හා සම්බන්ධවනුයේ ද්විතීයික වශයෙනි. එද හුදු රූපකාර්යයකින් පමණි. (**අධිවචනසම්ඵස්ස**) සම්ඵස්සය පිළිබඳවවූ මෙම සංකීර්ණ සැකැස්ම අනුව සලකා බලන කල බුදුසමය මනස හා ද්‍රව්‍යය අතර ද්විධාකරණයක් (dichotomy) අනුමත නොකරන බව කිවයුතුවේ. ඒ වෙනුවට චෛතසික හා භෞතික ධර්ම ඉඳුරා වෙන්කර දක්විය නොහැකිසේ 'අන්තො ජටා-බහිජටා' වෙළුම් ස්වරූපයකින් පවතින බවක් පෙනේ. මෙහිලා නාමරූපය ද්විප්‍රකාර රඟපෑමක් කරයි. 'සවිඤ්ඤාණක කාය' යන යෙදුමෙන් ධ්වනිත වන පරිදි එය උපාදින්න වශයෙන් විඤ්ඤාණයත් සමග එක්ව පුද්ගලයකු තුළ විද්‍යමාන වේ. මෙය 'අන්තොජටා' නම් වූ ඇතුළත ගැටයයි. මේ සවිඤ්ඤාණක කයෙන් මිනිය යුතු, ඇගැයිය යුතු, හඳුනාගත යුතු, නිමිති වශයෙන් නාමරූපය බැහැරටද ප්‍රක්ෂේපණය වෙයි. මේ 'බහිජටා' නම් වූ පිටත ගැටයයි. ආධ්‍යාත්මික ආයතන හය තුළිනුත්, බාහිර ආයතන හය තුළිනුත් පිළිබිඹු වන්නේ නාමරූපයමය. මේ අඳමින් මිනුම් දණ්ඩ හා මනිනු ලබන දෙය අතර පරස්පරාපේක්ෂක බවක් ඇති බවට පහත සඳහන් සූත්‍ර කොටඨාස සාධක වේ.

(අ) "ඇවැත්නි, නාමය එක අන්තයකි. රූපය දෙවැනි අන්තයයි, විඤ්ඤාණය මැදයි. තණ්හාව මැහුම් කාරියයි. තණ්හාවමය ඒ ඒ භවයක උත්පත්තිය සඳහා මැස්ම දමනුයේ"

-අං.නි.4-186

(ආ) "ඇවැත්නි, ආධ්‍යාත්මික ආයතන හය එක අන්තයකි. බාහිර ආයතන හය දෙවැනි අන්තයයි. විඤ්ඤාණය මැදය, තණ්හාව මැහුම් කාරියයි. තණ්හාවමය ඒ ඒ භවයක උත්පත්තිය සඳහා මැස්ම දමනුයේ."

-එම-

(ඉ) "මහණෙනි, අවිද්‍යාවෙන් වැසුන, තණ්හාවෙන් බැඳුන අඥාන පුද්ගලයාට මෙසේ මේ කය පැනනැඟුනේ වෙයි. මෙසේ මේ කයත් බැහැර නාම රූපයත් යනුවෙන් දෙකෙකි. මේ දෙක නිසා ස්පර්ශය සහ ආයතන හය වෙයි."

-නිදාන.සං.නි.2-38 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

(ඊ) "ස්වාමීනි, කෙසේ දන්නහුටද, කෙසේ දක්නහුටද, මේ විඤ්ඤාණය සහිත කය පිළිබඳවත් (ඉමස්මිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙ) බැහැර සියලු නිමිති පිළිබඳවත් (බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙසු) අහංකාර මමංකාර මාන ඉවත්වූ, තරාතිරම් ඉක්මවූ (විධාසමතික්කන්තං) ශාන්ත, මැනවින්මැ විමුක්ත මනසක් ඇතිවන්නේ?"

- සං.නි.2.386 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

මේ 'අන්තොජටා - බහිජටා' තත්ත්වය යටතේ ලොව පුහුදුන් දාර්ශනිකයින් බලාපොරොත්තුවන අන්දමට සිත හා ද්‍රව්‍යය අතර දැඩි ද්විධාකරණයක් දක්වීම යථාර්ථය අනියම් ලෙස හැල්ලු කරගැනීමක් වනු ඇත. ඒකාන්ත විඥානවාදී වූ හෝ ඒකාන්ත සත්වාදී වූ හෝ ආකල්පයක් ගැනීමෙන් මේ ගැටළුව විසඳාලීමට ගන්නා ප්‍රයත්නය ව්‍යර්ථවනු නිසැකය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළ දර්ශනයට අනුව මේ ගැටළුවට ඇති එකම විසඳුම අන්තොජටා-බහිජටා බන්ධනය කපා හැරීමයි.

යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච
අසෙසං උපරුජ්ඣති
පටිඝං රූපසඤ්ඤාච
එත්ථ සා ඡිජ්ජතෙ ජටා

- ජටා.සූ.(සං.නි.2.26 පිට(බු.ජ.ත්‍රි)

'යම් තැනෙක නාමයත් රූපයත්, ගැටීම සහ රූපසඤ්ඤාවත් මුළුමනින්ම කපාහරිනු ලැබේද, එතැන ඒ ගැටය සිඳලනු ලැබේ.'

විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර පවතින දියසුළි ගැටුමෙන්

උද්ගතවන 'රැළි' පටිච්ච සමුප්පාද ද්වාදසාංගයෙහි ඉතිරි අංග කෙරෙහිද බලපායි. ආයතන හය 'මෙතැනක්' හා 'එතැනක්' පිළිබඳ හැඟීමකට තුඩුදෙන අන්දමින් 'ආධ්‍යාත්මික' 'බාහිර' වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ව ද්විධාකරණයකට මග පාදයි. සුවිශේෂ අර්ථයකින් ගත් කල 'ඵස්ස' යන අවස්ථාවද මේ ද්විධාකරණයේම ප්‍රතිඵලයකි. දෙකක් එකිනෙකට වෙන්කර දක්වීමේ මූලධර්මය එයින් ගම්‍යමානවන අතර විඤ්ඤාණය තුළින්ම ඒ මූලධර්මය ප්‍රකට කැරෙයි. "ඇවැත්නි, ඇසත්, රූපයනුත්, නිසා චක්ඛුවිඤ්ඤාණය උපදී. ඒ තුනෙහි එක්ව යාම ඵස්සයයි. ......"මධුපිණ්ඩික. සූ.ම.නි.1280 පිට බු.ජ.ත්‍රි)

ලී කැබලි දෙකක ගැටීම් පිළිබඳ සූත්‍රාගත උපමාව ස්පර්ශයෙහි මේ පැතිකඩට නිදර්ශනයකි.[6] වේදනා අවස්ථාව වනවිට අනුභූතිය තුළින් මතුවූ මේ විවරය 'මම වෙමි' යන හැඟීම ඉස්මතු කරලීමට තරම් ඕළාරිකව සංවේදී වෙයි.

"එහිලා ආනන්දය, යමෙක් මෙසේ කියයිද, 'වේදනාව මගේ ආත්මය නොවේ, මගේ ආත්මය ප්‍රතිසංවේදීද නොවේ. මගේ ආත්මය විඳිනය කරයි. වේදනා ස්වභාවය ඇත්තෙක්මය මගේ ආත්මය' - එවැන්නකුට මෙසේ කිවයුතු වන්නේය. 'ඇවැත්නි, ඉදින් වේදනාවෝ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම නිරවශේෂ වශයෙන් නිරුද්ධ වෙත්ද, හැම අයුරකින්ම වේදනාව නැතිකල්හි, වේදනා නිරෝධයෙන්, එතැන 'මේ මම වෙමි' යන්නක් තිබිය හැකිද?"

"නැතමය, ස්වාමීනි,"

-මහානිදාන.සූ.දී.නි.2.102පිට(බු.ජ.ත්‍රි)

විඤ්ඤාණයේ වෙන්කර දක්වීමේ කෘත්‍යය මෙහිදී ත්‍රිවිධ වේදනා අතර වෙන්කර දැනගැනීමක් වශයෙන් පෙනී සිටියි. එනිසාම ඇතැම් අවස්ථාවක විඤ්ඤාණය හඳුන්වා දී ඇත්තේද සැප-දුක් - නොදුක්නොසුව යන ත්‍රිවිධ වේදනාව වෙන්කොට දැනගැනීමක් (විජානාති) වශයෙනි. (මහා වෙදල්ල සූ.ම.නි1.686 මේ වෙන්කර දැනගැනීම තුළින් සැප වේදනාව පිළිබඳ තණ්හාවකුත් එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඒ දෙසට යොමුවූ උපාදානයකුත් හටගනී. උපාදානයට අදාළ ක්‍රියාවලිය තුළ තණ්හාවෙහි 'නෙරා යාමක්' (නති-නම්‍යතාව, නැම්ම) සිදුවීමෙන් අනුභූතිය තුළ ඇතිවූ විවරය ග්‍රාහ්‍ය-ග්‍රාහක භේදය අනුව නියත වශයෙන්ම පරතරයක් බවට පත්වන තෙක් පුළුල් වේ. 'භවය' නැතහොත් 'පැවැත්ම' යනු මේ පරතරය පියවා ගැනීමේ ව්‍යාජ ප්‍රයත්නයක් පමණි. ඒ ප්‍රයත්නය නැවත නැවතත් ව්‍යර්ථ වන්නේ ඊට පදනම් කරගන්නා වස්තූන් නිරන්තරයෙන්ම දෙදරා ඇද වැටෙන බැවිනි.

එතකුදු වුවත් ඒ ඇදවැටෙන පදනම්, අහංකාරයක්, 'වෙමි' යන අස්මිමානයක්, හුවා දක්වීමට ප්‍රමාණවත් වේ. 'අහංකාරයාගේ' දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව **අල්ලා ගන්නා දෑම** (උපාදාන) **වත්කම්** (උපධි) හැටියට පෙනීයයි. යමක් පිහිට කරගනීද එයම මානයට වස්තු කරගනියි. මේ අනුව සෘණාත්මක වගකීමක් තුළින් ධනාත්මක වත්කම් සංකල්පයක් මතුවෙයි. නිහීන වහල්භාවයකට ව්‍යාජ වසවර්තීන ස්වාමිත්වයක් ආරෝපණය කැරෙයි. උඩුකුරුව යටිකුරුවී හමාරය. අන්තෝජටාවට බහිජටාව එක්වෙයි. 'අහංකාරයා' දන් රුචි-අරුචිකම් පිරුණු ලොවක ඉපිද ජරා-මරණ-සෝක-පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාසාදියට භාජනය වෙයි.

පාදක සටහන්:

1. භවතුනක් ඇඳාගත් සම්ප්‍රදායාගත පටිච්ච සමුප්පාද විවරණය අවිජ්ජා - සංඛාරා යන අංග දෙක අතීතභවයට දමන බැවින් මෙහිදී අටුවාචාරීන් වහන්සේට ගැටළුවක් ඉදිරිපත් වෙයි.

"නාමරූපය ඇති කල්හි විඤ්ඤාණය වෙයි', මෙහිදී සංස්කාර ඇතිකල්හි විඤ්ඤාණයත්, අවිද්‍යාව ඇති කල්හි සංස්කාරත් ඇතැයි කිවයුතුව තිබුණි. එහෙත් ඒ දෙකම මෙහිදී ඉදිරියට ගෙන නැත. ඒ මක්නිසාද යත් අවිද්‍යා සංස්කාර අතීත භවයට අයත් හෙයිනි. මේ විදර්ශනාව ඒවා සමඟ සම්බන්ධ නොවෙයි. මහාපුරුෂයන් වහන්සේ වර්තමාන වශයෙන් පටිච්ච සමුප්පාදයට බැසගත් නිසාය. අවිද්‍යා සංස්කාර අංග දෙක නොදක්ක බුදුවීමට හැකියාවක් නැහැ නොවේද? නොහැකි බව සත්‍යයකි. ඒවා උන්වහන්සේ විසින් භව-උපාදාන-තණ්හා අංග වශයෙන් දක්නා ලදී. මෙතැනදී පටිච්ච සමුප්පාද කථාව විස්තර වශයෙන් කළ යුතුවේ. එහෙත් ඒ විස්තර කථාව විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කරන ලද්දේමය.'

- දී.අ. I 311 පිටුව (හේ.මු)

අතීත-වර්තමාන-අනාගත යන කාලත්‍රයටම පොදු වූ සංසාර දියසුළිය විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර කරකැවෙන ලෙස ගත්කල යටකී ගැටළුව මතුනොවේ. ප්‍රඥාවගේ බැසගැනීමක් ඇත්තේ විඤ්ඤාණ-නාමරූප අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාව තුළම බැවින් (එත්තාවතා පඤ්ඤාවචරං) ඉන් ඔබ්බට යාමෙක් නැත. (නාපරං ගච්ඡති). මේ දියසුළිය පිළිබඳ අනවබෝධයම අවිජ්ජා නමැති පළමුවෙනි අංගයයි. ඒ අනවබෝධය නිසා මෝහයෙන් කෙරෙන තෙරපුම-ගැටුම-දෙවෙනි අංගය වන සංස්කාරයි. මේ තත්ත්වය පිළිබඳ යථාවබෝධයෙන්ම ඒ නිරර්ථක තෙරපුම නිරුද්ධ වේ. මෙසේ ගත්කල මහාපදාන සූත්‍රයේ එන පටිච්චසමුප්පාද විග්‍රහයේ කිසිදු අඩුවක් නොපෙනේ.

අංග 12කින් සමන්විත පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය අතීත භවයන් නුදුටු සෝවාන් ආර්ය පුද්ගලයා විසින් පවා ප්‍රඥාවෙන් මැනවින් දක්නා ලද (පඤ්ඤාය සුදිට්ඨො හොති සුප්පටිවිද්ධො) ආර්ය න්‍යායයකි. (අරියො ඤායො).

2. "වේදනා, සඤ්ඤා චේතනා, ඵස්ස, මනසිකාර- මෙයටය, ඇවැත්නි, 'නාම' යයි කියනුයේ. සතර මහාභූතයන් හා සතර මහා භූතයන් උපාදාන කරගත් රූපය-මෙයටය, ඇවැත්නි, රූපයයි කියනුයේ."

- සම්මාදිට්ඨි සු.ම.නි. I126(බු.ජ.ත්‍රි)

3. අන්තෝජටා බහිජටා
ජටාය ජටිතා පජා

- ජටා.සු.සං.නි.I.26 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

'ඇතුළතද වෙළුමකි. පිටතද වෙළුමකි. සත්ත්වප්‍රජාව වෙළුමකින් වෙළී ඇත.'

4. සළායතනය මෙතැන සඳහන් වී නැතත් ස්පර්ශය පිළිබඳ මේ පෘථුලාර්ථවත් විවරණය තුළින් එහි ක්‍රියාකාරීත්වය ගම්‍යමානවේ. සළායතනය බොහෝවිට 'ස්පර්ශ ආයතන හය' (ඡ ඵස්සායතනානි යනුවෙන් හඳුන්වා තිබීමද සැළකිය යුත්තකි.)

5. "මහණ, රූපස්කන්ධයාගේ පැණවීමට සතරමහාභූතයෝ හේතුව වෙති, සතර මහාභූතයෝ ප්‍රත්‍යය වෙති."

- මහාපුණ්ණම සු.ම.නි.3.118 පිට(බු.ජ.ත්‍රි)

6. යම්සේ, මහණෙනි, ලී කැබලි දෙකක ඇතිල්ලීම් වශයෙන් එකතුවීමෙන් උණුසුම උපදීද, ගිනි හටගනීද, ඒ ලී කැබලි දෙකෙහිම වෙන් කිරීමෙන්, වෙන්කර තැබීමෙන්, එයින් උපන් උණුසුමක් වේ නම් එය නිරුද්ධ වේද, සන්සිඳේද, එසේම, මහණෙනි, මේ තුන් වේදනාවෝ ස්පර්ශයෙන් උපන්නාහුය, ස්පර්ශය මුල්කොට ගත්තාහුය, ස්පර්ශය නිදානය කොට ගත්තාහුය, ස්පර්ශය ප්‍රත්‍යය කොට ගත්තාහුය. ඒ ඒ ස්පර්ශය නිසා ඒ ඒ වේදනාවෝ උපදිත්. ඒ ඒ ස්පර්ශයාගේ නිරෝධයෙන් ඒ ඒ වේදනාවෝ නිරුද්ධ වෙත්.

-ඵස්සමූලක සු.සං.නි.4.410 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

මේ උපමාව ඉහත කී 'ඇත්ත වශයෙන්ම දෙයක් හැටියට ගණන් ගනු ලබන සම්ඵස්සයට' සාධකයකි.

6. 'ආත්මය' - දෘෂ්ටි කෝණයක උපත

දියසුළි ගැටුම තුළින් 'අහංකාරයා' නැතහොත් ආත්මය පුද්ගලයකු වශයෙන් උපත[1] ලබනු හා සමගම දෘෂ්ටි කෝණයක්ද බිහිවෙයි. විසි ආකාර සක්කායදිට්ඨිය (සත්+කාය+දෘෂ්ටි-'සමූහයම ඇතැයි ගැන්ම') නිරූපනය කරන්නේ මායාවක් බඳු 'ආත්මය' නිරන්තරයෙන් බිඳි බිඳී යන ගොඩවල්(ස්කන්ධ) පහක් අල්ලා ගනිමින් තමාට රඳා සිටීමට පදනමක් තනා ගැනීමට දරණ උග්‍ර ප්‍රයත්නයයි.

"මහණෙනි, යම්සේ පර්වතයකින් ගලාබස්නා, දියෙහි වැටෙන වැටෙන දෑ පහළට ගසාගෙන යන, දුරගමන් ඇති වේගවත් ජලධාරා සහිත නදියක් වේද, ඉදින් එහි දෙතෙර හටගත් වැලුක් තෘණ වේ නම් ඒවා ඒ නදියට එල්බ ගනී, හටගත් කුසතෘණ වේනම්, ඒවා ඒ නදියට එල්බ ගනී, හටගත් බබුස් තෘණ වේ නම් ඒවා ඒ නදියට එල්බ ගනී. හටගත් සුවඳ හොට තෘණ වේ නම් ඒවා ඒ නදියට එල්බ ගනී, හටගත් ගස් වේ නම් ඒවා ඒ නදියට එල්බ ගනී.

ඒ නදියේ සැඩ දිය පහරින් පහළට ගසාගෙන යන පුරුෂයෙක් ඉදින් ඒ වැලුක් තෘණ අල්ලා ගන්නේද ඒවා සිඳෙන්නේය. ඔහු ඒ හේතුකොට ගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වන්නේය. ඉදින් කුසතෘණ අල්ලා ගන්නේද ඒවා සිඳෙන්නේය. ඔහු ඒ හේතුකොට ගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වන්නේය. ඉදින් බබුස් තෘණ අල්ලාගන්නේද ඒවා සිඳෙන්නේය. ඔහු ඒ හේතුකොටගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වන්නේය. ඉදින් සුවඳ හොට තෘණ අල්ලාගන්නේද ඒවා සිඳෙන්නේය. ඔහු ඒ හේතුකොට ගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත් වන්නේය. ඉදින් ගස් අල්ලා ගන්නේද ඒවා සිඳෙන්නේය. ඔහු ඒ හේතු කොටගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වන්නේය.

මහණෙනි, එසෙයින්ම ආර්යයන් නොදක්නා, ආර්ය ධර්මයෙහි අදක්ෂ, ආර්ය ධර්මයෙහි නොහික්මුණු, සත් පුරුෂයන් නොදක්නා. සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි අදක්ෂ, සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි නොහික්මුණු අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජන තෙමේ රූපය ආතමය වශයෙන් දකියි. ආතමය රූපවන්ත යයි දකියි, ආතමය තුළ රූපය ඇතැයි දකියි. රූපය තුළ ආතමය ඇතැයි දකියි. ඔහුගේ ඒ රූපය බිඳෙයි, ඔහු ඒ හේතුකොට ගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වෙයි. වේදනාව ආත්මය වශයෙන් දකියි............. සංඥාව ආත්මය වශයෙන් දකියි .... සංස්කාර ආත්මය වශයෙන් දකියි................. විඥානය ආත්මය වශයෙන් දකියි......................... ඔහු ඒ හේතුකොට ගෙන බලවත් ව්‍යසනයට පත්වෙයි.

- නදී සූ.සං.නි.3-236 පිට

'අන්තෝජටා-බහිජටා' තත්ත්වය තුළින් මතුවන ත්‍රාසජනක ඉරණම නම් ගෙවීයන, නැසෙන ස්වභාවයක් ඇති නමුදු මේ ගොඩවල් පහ පුද්ගලයකුගේ 'වෙමි' යන මානය පවත්වාගෙන යාමට අනුබල දීමයි. ඒ කෙසේද කිවහොත් මුහුණ බලන කණ්ණාඩිය එය දෙස බලන්නාගේ මුහුණ පිළිබිඹු කරන්නාක් මෙනි.

"ඇවැත්නි, ආනන්ද, අල්ලා ගැනීමකින් 'වෙමි' යන හැඟීම වෙයි, අල්ලා නොගැනීමකින් නොවේ. කුමක් අල්ලාගැනීමෙන් 'වෙමි' යයි වේද, අල්ලා නොගැනීමකින් නොවේද? රූපය අල්ලා ගැනීමෙන් 'වෙමි' යයි වෙයි. අල්ලා නොගැනීමකින් නොවේ. වේදනාව...........සංඥාව............ සංස්කාර.......... විඥානය අල්ලා ගැනීමෙන් 'වෙමි' යයි වෙයි. අල්ලා නොගැනීමකින් නොවේ. ඇවැත්නි, ආනන්ද, යම්සේ හැඩවැඩ දමනු කැමති තරුණ ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ පිරිසිදු පැහැපත් කණ්නාඩියක හෝ පැහැදිලි දියබඳුනෙක හෝ තමාගේ මුවනිමිත්ත දෙස බලන්නේ යමක් අල්ලාගෙන දකින්නේ වේද අල්ලා නොගෙන නොවේද, එසේම ඇවැත්නි ආනන්ද, රූපය අල්ලාගැනීමෙන් 'වෙමි' යයි වේ. අල්ලා නොගැනීමෙන් නොවේ. වේදනාව............සංඥාව..........සංස්කාර........විඥානය අල්ලා ගැනීමෙන් 'වෙමි' යයි වේ. අල්ලා නොගැනීමෙන් නොවේ.

-ආනන්ද සූ.සං.නි.3-180 පිට

අවිද්‍යා නීවරණයට යටවූ අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයාගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවට තමාගේ 'ආත්මය' නිසැකවම ප්‍රත්‍යක්ෂ දෙයක් ලෙස පෙනී යන්නේ මේ 'අල්ලාගැනීම' තුළ ඇති සාපේක්ෂතාව නිසාමය. ආත්ම පිළිබිඹුව ඔහු අනුව සෙවනැල්ලක් මෙන් ඇදී එයි. ඉදිරිපස වැටී ඇති තමාගේ සෙවනැල්ල ඉක්මවා යාමට හෝ පසුපසින් ඇති සෙවනැල්ලෙන් මිදීයාමට හෝ කෙනකු අසමත් වෙයි. ශාස්වතවාදියාට හා උච්ඡේදවාදියාට සත්කාය දෘෂ්ටිය තුළින් පැන නැඟෙන ගැටළු මේ අනුව තේරුම් ගත හැකිවෙයි. ආත්ම ස්නේහය දැඩිව ගත් ශාස්වතවාදියාට අනිත්‍යතා ධර්මය හමුවේ සිදුවන බලාපොරොත්තු කඩවීම පහසුවෙන් වටහා ගත හැකි නමුත් ආත්ම ද්වේෂයෙන් නාස්තික දෘෂ්ටිය ඔස්සේ විමුක්තිය සොයන උච්ඡේදවාදියාට

ඉදිරිපත්වන ගැටළුව වටහා ගැනීම පහසු නොවේ. නාස්තික දෘෂ්ටිය තුළින් තමා දැඩිව ප්‍රතික්ෂේප කරන 'ආත්මය' තමා පසුපසම ඇදී එන බව අන්තරීක්ෂණයේදී (ඇතුළත බැලීමේදී) ඔහුට ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙයි. එබැවින් 'මට ආත්මයක් ඇත' යන දෘෂ්ටිය ගත් තැනැත්තා මෙන්ම 'මට ආත්මයක් නැත' යන දෘෂ්ටිය ගත් තැනැත්තාද සක්කාය දිට්ඨියෙන් මිදීමට අසමත් වෙයි.[2]

"යම් භවත් මහණ බමුණු කෙනෙක් ඇත්තාවූ සත්ත්වයකුගේ උච්ඡේදය විනාශය නොපැවැත්ම පණවත්ද, ඔව්හු සත්කායට බියෙන්, සත්කාය පිළිකුල් කිරීමෙන්, සත්කාය අනුවම වටරවුමේ දුවත්, වටේට කරකැවෙත්. යම්සේ බලු දම්වැලෙන් බැඳි බල්ලෙක් දැඩිවූ කණුවක හෝ උලක බඳනා ලදුයේ එම කණුව හෝ උල වටරවුමේ දිවයේද, වටේට කරකැවේද, එසේම මේ භවත් මහණ බමුණෝ සත්කායට බියෙන්, සත්කාය පිළිකුල් කිරීමෙන්, සත්කාය අනුවම වටරවුමේ දුවත්, වටේට කරකැවෙත්."

-පඤ්චත්තය සු.ම.නි.3.36 පිට

සෙවනැල්ලක් දෙසට දිවයාම මෙන්ම එයින් පලායාමට තැත් කිරීම නිෂ්ඵල වන්නාක් මෙන් සක්කාය දිට්ඨියෙන් සිතෙහි පැලපදියම්වූ සම්මෝහය 'ඇත' 'නැත' කී පමණින් දුරු නොවේ. එබැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊට දුන් විසඳුම වූයේ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයේ ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පන්න ස්වභාවය අවබෝධ කරගැනීමෙන් 'සෙවනැල්ල' සෙවනැල්ලක්ම බව වටහා ගැනීමයි.

"මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාරන ලදී. 'යමෙක් පටිච්ච සමුප්පාදය දකීද, හේ ධර්මය දකියි. යමෙක් ධර්මය දකීද, හේ පටිච්චසමුප්පාදය දකියි' කියාය. මේ උපාදානස්කන්ධ පහ වනාහි පටිච්ච සමුප්පන්නය. මේ උපාදානස්කන්ධ පසෙහි යම් ඡන්දයක්, ආලයක්, අනුව ඇදී යාමක්, බැඳී සිටීමක් වේද, එය දුක්ඛ සමුදයයි. මේ උපාදාන ස්කන්ධපසෙහි යම් ඡන්දරාග, විනයක්වේද, ඡන්දරාග ප්‍රහාණයක් වේද, එය 'දුක්ඛ නිරෝධයය' කියායි.

-මහාහත්ථිපදෝපම සු.ම.නි.I460

ප්‍රඥා ආලෝකයෙන් යථාභූතඥාණය පහළවූ අවස්ථාවේදී යට කී සෙවනැල්ල දිස්වන්නේ අවිදු ගණඳුරේ පටු දෘෂ්ටි කෝණයක් නිසා බව අවබෝධ වෙයි. මේ දර්ශනය නොහොත් ප්‍රතිවේධය කෙලෙස් ධූලි කෙලෙස්මල රහිත දහම් ඇස පහළ වීමේ ප්‍රතිඵලයකි. (විරජං වීතමලං ධම්ම චක්ඛුං උදපාදි.........) ඒ ප්‍රඥා චක්ෂුෂය තුළින් සෝතාපන්න ආර්ය ශ්‍රාවකයා යම්තාක් දයක් හටගන්නා ස්වභාව ඇත්තේද, ඒ හැම නිරුද්ධවන ස්වභාවයද

ඇත්තේය.' යන ආර්යන්‍යායය වටහා ගනියි. ('යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මං'

-උපාලි සු.ම.නි.I 72 පිට

මේ අසාමාන්‍ය දර්ශනය නිසා සිදුවන මොහඳුර දුරුවීම තුළින් කෙනකු අත්දකින පරිවර්තනය කෙතෙක් අසිරිමත්ද යත් බුදුරජාණන් වහන්සේ එය ජාත්‍යන්ධයකුට ඇස් ලැබීමෙන් වන වෙනසට සමාන කළහ. උපතින්ම අඳ පුරුෂයෙක් ඇස් පෙනෙන කපටි පුරුෂයකු විසින් සුදුපාට පිරිසිදු වස්ත්‍රයකැයි කියා තෙල්දැලි තැවරුණු දළ කළු වස්ත්‍රයකින් රවටන ලද්දේ ඇස් ලැබීමෙන් පසු ඒ කපටි පුද්ගලයා කෙරෙහි නොසතුටු වන්නාක් මෙන් ආර්ය ශ්‍රාවකයාද ධර්මචක්ෂුෂය පහළවීමෙන් පසු මෙතෙක් තමාව රැවටූ තමාගේ සිත පිළිබඳවද එවැනිම ආකල්පයක් ගන්නා බව බුදුරදහු වදාළහ.

"එසේම මාගන්දිය, මමත් ඔබට 'මේ ඒ ආරෝග්‍යයය, මේ ඒ නිබ්බානයය' යනුවෙන් ධර්මය දෙසන්නෙම් නම්, ඔබද ඒ ආරෝග්‍යය දැනගෙන නිවන දකින්නෙහිනම්, ඔබට ඒ ඇස පහළ වීම හා සමඟම පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය පිළිබඳව යම් ඡන්දරාගයක් වීද, එය පහවයන්නේය. තවද, ඔබට මෙසේද සිතෙන්නේය. "අහෝ! බොහෝ කලක් මම මේ සිත විසින් රවටන ලදුයෙමි. අල්ලා ගැනීමේදී මම රූපයම අල්ලා ගතිමි. වේදනාවම අල්ලා ගතිමි. සඤ්ඤාවම අල්ලාගතිමි. සංස්කාරම අල්ලා ගතිමි. විඤ්ඤාණයම අල්ලා ගතිමි. ඒ අල්ලා ගැනීම ප්‍රත්‍යය කොටගෙන භවය වෙයි. භවය ප්‍රත්‍යය කොටගෙන ජාතිය වෙයි, ජාතිය ප්‍රත්‍යය කොටගෙන ජරාමරණ සෝක වැලපීම් දුක් දොම්නස් දැඩි ආයාස වෙයි. මෙසේ මේ තනිකර දුක් ගොඩෙහි හටගැන්ම වෙයි. ..

-මාගන්දිය සු.ම.නි. 2.302 පිට (බු.ජ.ත්‍රි)

මැජික් කාරයාගේ කූටෝපක්‍රම විනිවිද දුටු අවස්ථාවේ ඔබට ඇති වූ කලකිරීම, ධර්මචක්ෂුෂය පහළවීමෙන් සිදුවන ආකල්පමය පරිවර්තනය තේරුම් ගැනීමට ඉඟියක් වනු ඇත. ආර්ය ශ්‍රාවකයා, මැජික් කාරයා පෙන්වන්ට යන 'විජ්ජාව' එය පෙන්වන්ටත් කලින් දැකීමට පටන් ගනියි. මැජික් කාරයා පෙන්වන විජ්ජාව තුළ අරුම පුදුම දෙයක් නැතැයි ආර්ය ශ්‍රාවකයාට දැන් වැටහෙන්නේ මැජික් දක්මේ රහස කොතැනදැයි ඔහුට අවබෝධ වී ඇති හෙයිනි. රහස සැඟවී ඇත්තේ තමාගේම සන්තානගත රාග, දෝස, මෝහ යන කෙලෙස් මුල් තුන තුළ බව ඔහු දැන් දනියි. එයින් පරිබාහිරවූ සත්තාවක්-සත්‍යබවක්- විඤ්ඤාණ මායාවට අදාළ උපකරණ හා උපක්‍රම තුළ නැති බව ඔහුට දැන් ප්‍රත්‍යක්ෂවී ඇත. ඒ නිසා

කාළකාරාම සූත්‍රයේදී බුදුරදුන් කළ පහත සඳහන් ප්‍රකාශය අගය කිරීමට ඔහු සමත්වෙයි.

"මහණෙනි, මෙසේ වනාහි තථාගතයන් වහන්සේ දකීමෙන් වෙන්වූ දකිය යුතු දෙයක් ඇතැයි නොහඟිත්, නුදුටුවක් (ලෙස) නොහඟිත්, දකිය යුත්තක් ඇතැයි නොහඟිත්, දකින්නෙක් ඇතැයි නොහඟිත්............."

විඤ්ඤාණයෙහි 'පටිච්ච සමුප්පන්න' ස්වභාවය විනිවිද දකීම මායාකාරී ආත්මයාගේ අවසන් බලකොටුව බිඳ හෙළීමක් වැන්න. ඒ හා සමගම සක්කාය දිට්ඨිය ප්‍රහානය වන අතර ආතම සංඥාවට පදනම වන 'උපධි'- එනම් පඤ්චඋපාදාන ස්කන්ධය- ගෙවී යාමට පටන් ගනියි. විඤ්ඤාණය, ජීවිත අත්දකීම් කැටිකරගත් 'අරටුව' ලෙස ගත නොහැකි බව පෙනීයයි. ඒ වෙනුවට දැන් ඔහු එය යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් දකින්නේ ගින්නක් මෙන් සුවිශේෂ හේතු ප්‍රත්‍ය ඇතිවිටම පැනනඟින පටිච්චසමුප්පන්නවූ ධර්මයක් ලෙසිනි.

"මහණෙනි, යම් යම්ම ප්‍රත්‍යයක් නිසා ගින්නක් දල්වේද, ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය නාමයෙන්ම යම්සේ ගණන් ගනු ලැබේද, හැඳින්වේද, (එනම්) ලී නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද, ඒ ලී ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, ලී කැබලි නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද, ඒ කැබලිති ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, තණ නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද එය තණකොළ ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, ගොම නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද එය ගොම ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, දහයියා නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද, එය දහයියා ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, කසළ නිසා ගින්නක් දල්වෙයිද එය කසළ ගින්නකැයි ගිණීමට යෙයි, එපරිදිම, මහණෙනි, යම් යම්ම ප්‍රත්‍යයක් නිසා විඤ්ඤාණය උපදීද, ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය නාමයෙන්ම ගිණීමට යෙයි. ඇසද රූපයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද, එය චක්ඛු විඤ්ඤාණයමැයි ගිණීමට යෙයි, කණද ශබ්දයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද, එය සෝත විඤ්ඤායමැයි ගිණීමට යෙයි, නැහැයද ගන්ධයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද, එය ඝාන විඤ්ඤාණයමැයි ගිණීමට යෙයි, දිවද රසයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද එය ජිව්හා විඤ්ඤාණයමැයි ගිණීමට යෙයි, කයද ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද, එය කාය විඤ්ඤාණයමැයි ගිණීමට යෙයි, මනසද ධර්මයන්ද නිසා විඤ්ඤාණය උපදියිද එය මනොවිඤ්ඤාණයමැයි ගිණීමට යෙයි.

-මහාතණ්හාසංඛය සූ.ම.නි.I608

ආතම දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව කලින් සත්‍ය වශයෙන්ම ඇතැයි ගත් පඤ්චස්කන්ධය දැන් හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් හටගත් (පටිච්ච සමුප්පන්න) සකස් කරගත් (සංඛත) දෙයක් ලෙස පෙනීයයි. ඒවායේ එක්රැස්වීම (උපචය) විඤ්ඤාණය තුළින්ම කාන්දුවී, පෙරී එන ක්‍රියාසන්තතියක් බවද පැහැදිලිවේ. එනමුත් විඤ්ඤාණය පවා පහළ වන්නේ ඊට නිසි ප්‍රත්‍යයන් ඇතිවිටෙක පමණි.

"ඇවැත්නි, ඉදින් ආධ්‍යාත්මිකවූ(ඇතුළතින්වූ) ඇස නොබිඳුනේ වේ නම් බාහිර රූපද ඇස් හමුවට නොපැමිණේ නම්, එයින්ම උපන් යොමුවීමද (තජ්ජො සමන්නාහාරො) නොවේ නම්, ඒතාක් ඒ තුළින්ම උපදින විඤ්ඤාණභාගයාගේ (තජ්ජස්ස විඤ්ඤාණභාගස්ස) පහළවීමක් නොවෙයි.

ඇවැත්නි, ආධ්‍යාත්මිකවූ ඇස නොබිඳුනේ වේද, බාහිර රූපද ඇස් හමුවට පැමිණේද, එයින්ම උපන් යොමුවීම නොවෙයි නම් ඒතාක් ඒ තුළින්ම උපදින විඤ්ඤාණ භාගයාගේ පහළවීම නොවේමය.

ඇවැත්නි, යම්හෙයකින් ආධ්‍යාත්මික ඇස නොබිඳුනේ වේද, බාහිර රූපද ඇස් හමුවට පැමිණේද, එයින්ම උපන් යොමුවීමක්ද වේද, මෙසේ ඒ තුළින්ම උපදින විඤ්ඤාණභාගයාගේ පහළවීම වෙයි.

එබඳු වූවහුගේ යම් රූපයක් වේද, එය රූප උපාදාන ස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් බවට යෙයි. එබඳු වූවහුගේ යම් වේදනාවක් වේද, එය වේදනා උපාදානස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් බවට යෙයි. එබඳු වූවහුගේ යම් සංඥාවක් වේද, එය සංඥා උපාදානස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් බවට යෙයි. එබඳු වූවහුගේ යම් සංස්කාර වේද, ඒවා සංස්කාර උපාදානස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් බවට යෙයි. එබඳු වූවහුගේ යම් විඥානයක් වේද එය විඥානඋපාදානස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් බවට යෙයි. හෙතෙම මෙසේ දනියි.

"මෙසේය මේ උපාදාන ගොඩවල් පහේ ඇතුළත් වීම, එකතු වීම, එක් රැස්වීම වන්නේ.................."

-මහාහත්ථිපදොපම සූ.ම.නි.I 460 පිට

පාදක සටහන්:

1. "මහණෙනි, 'ජාති' යනු කවරේද? ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්ව නිකායෙහි උපතක්, හටගැනීමක්, කුසට බැස ගැන්මක්, විශේෂ ඉපදීමක්, ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමක්, ආයතනයන්ගේ ලබාගැනීමක්වේද, මහණෙනි, මේ 'ජාති' යයි කියනු ලැබේ.

-සං.නි.2.4 පිට

පුළුල්ම අර්ථයෙන් ගත්කල "ජාති" යන්න අමුරන්, රිදී ආදියටද (ජාතරූපරජතං) යෙදිය හැකි බව අරියපරියෙසන සූත්‍රයෙන් හෙළිවේ. "මහණෙනි, මේ උපධීහු ඉපදීම සවභාව කොට ඇත්තාහ."

(ජාතිධම්මා හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධයො)

-අරියපරියෙසන සූ.ම.නි.I396 පිට

2. මැදුම් සඟියේ සබ්බාසව සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ පහත දක්වෙන අන්දමේ අයෝනිසෝ මනසිකාර තුළින් පැන නගින මිථ්‍යා දෘෂ්ටි හයක් අතරට ඉහත කී දෘෂ්ටි දෙකද ඇතුළත් කර වදාළහ.

'මම අතීත කාලයෙහි වූයෙම්දෝ හෝ අතීත කාලයෙහි නුවූයෙම්දෝ හෝ අතීත කාලයෙහි කවරෙක් වූයෙම්දෝ හෝ අතීත කාලයෙහි කෙසේ වූයෙම්දෝ හෝ මම අතීත කාලයෙහි කවරෙක්ව සිට කවරෙක් වූයෙම්දෝ හෝ මම අනාගත කාලයෙහි වෙම්දෝ හෝ අනාගත කාලයෙහි නොවෙම්දෝ හෝ අනාගත කාලයෙහි කවරෙක් වෙම්දෝ හෝ අනාගත කාලයෙහි කෙසේවෙම්දෝ හෝ අනාගත කාලයෙහි කවරෙක්ව සිට කවරෙක් වෙම්දෝ හෝයි, දන් වර්තමානයෙහිද තමා කෙරෙහි සැක ඇත්තේ වෙයි, මම වෙම්දෝ හෝ මම නොවෙම්දෝ හෝ කවරෙක්වෙම්දෝ හෝ කෙසේ වෙම්දෝ හෝ මේ සත්ත්වතෙම කොයින් ආයේදෝ හෝ කොහි යන්නේදෝ හෝයි.

-ම.නි.I 22 පිට

මෙවැනි අනිසි මෙනෙහි කිරීම් තුළින් කෙනකු මිසදිටු වන ලැහැබක අතරමං වන්නේ ඒවා 'මම' යන ස්ථාවරයෙහි දැඩිව පිහිටා ඇති බැවිනි. නිසියාකාර මෙනෙහි කිරීම චතුරාර්ය සත්‍යය අනුව මෙනෙහි කිරීමයි. 'උපදනේ දුකක්ම උපදියි. නිරුද්ධ වන්නේ දුකක්ම නිරුද්ධ වෙයි.'

වච්ඡගොත්ත පරිබ්‍රාජකයා ඇසූ 'ආත්මයක් තිබේද?ආත්මයක් නැද්ද?' යන ප්‍රශ්න දෙකද (සං.නි.4-704 පිට) අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් පැන

නැඟුන ඒවා බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ නිහැඬියාවෙන්ම ඊට පිළිතුරු දුන්හ. පුහුදුන් මනසේ ජනිත විපරීත සංකල්පයක් ලෙසම සැළකුවා මිස 'ආත්මය මෙවැන්නකැ'යි බුදුරදුන් කිසිසේත් ප්‍රකල්පනය නොකළ බැවින් උන්වහන්සේ එය ප්‍රතික්ෂේප කළේ උපාදානස්කන්ධ පහෙන් එකක් ඇසුරෙන් ඒ සංකල්පය තහවුරු කර ගැනීමට සුවිශේෂ ප්‍රශ්න ඉදිරිපත් කළ විටකදී පමණි. නිදසුන් වශයෙන් කිවහොත්, පොට්ඨපාද පරිබ්‍රාජකයා 'ස්වාමීනි, සඤ්ඤාව පුරුෂයකුගේ ආත්මයද නැතහොත් සඤ්ඤාව එකකි. ආත්මය අනිකක්මද'යි ඇසූ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දීමට කලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ "පොට්ඨපාද, ඔබ කුමක් ආත්මයක් ලෙස ගන්නෙහිදැ" යි අතුරු ප්‍රශ්නයක් නැගූහ." (පොට්ඨපාද සූ.දී.නි.I408පිට)

7. ලෝකෝත්තර මාර්ගය

විඥාන මායාවට පිටුපසින් ඇති සූක්ෂම අරඇදීම් රටාව පිළිබඳව ලබන ක්ෂණික විදර්ශනාමය ප්‍රත්‍යක්ෂය කෙනෙකුගේ ජීවිත අත්දැකීම් කෙරෙහි නිරන්තරයෙන් බලපාන ආශ්‍රව ශක්තීන් වියළා දැමීමට තරම් ප්‍රමාණවත් නොවිය හැකිය.[1] කාමාසව, භවාසව, අවිජ්ජාසව වශයෙන් බොහෝවිට තෙවැදෑරුම් ලෙසත්, ඇතැම්විට දිට්ඨාසව හා එක්කොට සිවුවැදෑරුම් ලෙසත් දක්වනු ලබන මේ ආශ්‍රවයෝ අපගේ සාංසාරික අත්දැකීම් ප්‍රවාහයෙන් ජනිත ආභාසය විදහා දක්වති. අපගේ චිත්තසන්තානය තුළට කාවැදී පවත්නා සියලුම කෙලෙස් ගති පුරුදු, ප්‍රවණතා, ආවරණීය ධර්ම, ආශ්‍රවයන් තුළින් නියෝජනය කැරෙයි. ඒවා බලපාන ආකාරය පිළිබඳව වඩාත් ගැඹුරු විග්‍රහයක් රාගානුසය, පටිඝානුසය, දිට්ඨානුසය, විචිකිච්ඡානුසය, මානානුසය, භවරාගානුසය සහ අවිජ්ජානුසය යන සත්වැදෑරුම් අනුසය ධර්ම මගින් ඉදිරිපත් කැරෙයි. අනුසය ධර්ම චිත්ත සන්තානය යටින් දිවෙන දියවැල්වලට උපමා කරතොත් ආශ්‍රව, මතුපිට අවදි සිතට ගලා එන ජලප්‍රවාහ වැන්න, බුදු දහමේ මූලික ආචාර ධර්ම විවරණයන්හි මේ ආශ්‍රව ප්‍රවාහයන්ගේ ප්‍රබල ආභාසය පෙන්නුම් කැරෙන්නේ ඒවා 'ඕඝ' නම්වූ දෙගොඩ තලායන සැඩවතුරු වශයෙන් හැඳින්වීමෙනි.

අනුශය, ආශ්‍රව සහ ඕඝ ධර්මයන්ගේ බලපෑම හමුවෙහි ඉන්ද්‍රියඥානය පිළිබඳ පූර්ණ ප්‍රතිසංවිධානයක් ඇතිකර ගැනීම අප්‍රමාද ප්‍රතිපදාව තුළින්ම ඉටුකරගත යුතු දුෂ්කර කාර්යයක් ලෙස බොහෝ විට පෙනීයනු ඇත. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි ලෝකෝත්තර අංශය[2] එම කර්තව්‍යය උදෙසා අවශ්‍ය භාවනාමය ශික්ෂණය ආර්ය ශ්‍රාවකයාට ලබා දෙන අතර එමඟින් පඤ්චුපාදානස්කන්ධය එක් රැස්වීම වළක්වා ලමින් යටකී කෙලෙස් බලවේග නිෂ්ක්‍රිය කිරීමට මහ සැලසෙයි.

"මහණෙනි, ඇස ඇති හැටියෙන් (යථාභූත වශයෙන්) දන්නේ දක්නේ, රූපයන් ඇති හැටියෙන් දන්නේ දක්නේ ඇස පිළිබඳ විඤ්ඤාණය ඇතිහැටියෙන් දන්නේ, දක්නේ, ඇස පිළිබඳ ස්පර්ශය ඇති හැටියෙන් දන්නේ, දක්නේ, ඇස පිළිබඳ ස්පර්ශය නිසා යම් සැපවූ හෝ දුක්වූ හෝ නොදුක් නොසුවවූ හෝ විඳීමක් වේද එයද ඇති හැටියෙන් දන්නේ දක්නේ, ඇසෙහි නොඇලෙයි, රූපයන්හි නොඇලෙයි, ඇස පිළිබඳ විඤ්ඤාණයෙහි නොඇලෙයි, ඇස පිළිබඳ ස්පර්ශයෙහි නොඇලෙයි, ඇස පිළිබඳ ස්පර්ශය නිසා යම් සැපවූ හෝ දුක්වූ හෝ නොදුක් නොසුවවූ හෝ විඳීමක් වේද එහිද නොඇලෙයි. ඒවායේ නොඇලුනාවූ, නොබැඳුනාවූ,

නොමුළාවූ, ආදීනව දකිමින් වෙසෙන්නාවූ ඔහුට මතුවට ඇතිවිය හැකිව තිබූ උපාදාන ගොඩවල් පහ ගෙවී ගෙවී යයි (අපචයං ගච්ඡන්ති) නැවත භවයක් හටගන්වන, තුටුවීම් ඇලීම් සහිත, ඒ ඒ තැන වෙසෙසින් සතුටුවන තණ්හාවද ප්‍රහීන වෙයි. ඔහුගේ කායික දැවිලිද ප්‍රහීන වෙයි, චෛතසික දැවිලිද ප්‍රහීන වෙයි, කායික තැවිලිද ප්‍රහීන වෙයි, චෛතසික තැවිලිද ප්‍රහීන වෙයි, හෙතෙම කයේ සුවයක්ද, සිතේ සුවයක්ද විඳියි. එවැනි තත්ත්වයකට පත්වූවහුගේ යම් දෘෂ්ටියක් වේද, එය ඔහුගේ සම්‍යක් දෘෂ්ටිය වෙයි. එවැන්නකුගේ යම් සංකල්පයක් වේද, එය ඔහුගේ සම්‍යක් සංකල්පය වෙයි. එවැන්නකුගේ යම් ව්‍යායාමයක් වේද, එය ඔහුගේ සම්‍යක් ව්‍යායාමය වෙයි. එවැන්නකුගේ යම් ස්මෘතියක් වේද එය ඔහුගේ සම්‍යක් ස්මෘතිය වෙයි. එවැන්නකුගේ යම් සමාධියක් වේද එය ඔහුගේ සම්‍යක් සමාධිය වෙයි. කලින්ම ඔහුගේ කාය කර්මය, වාග් කර්මය, ආජීවය සුපිරිසිදු වූයේ වෙයි, මෙසේ ඔහුට ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය භාවනා වශයෙන් පරිපූර්ණත්වයට යෙයි..........."

-මහාසළායතනික සූ.ම.නි.3-596

'සංඛත' නැතහොත් 'සකස්කරගත්' ලෙස හඳුන්වාදී ඇති පඤ්චුපාදානස්කන්ධය වනාහි අවිද්‍යා ආශ්‍රවයෙන් පැසී ඒකරාශීවූ ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලත් අත්දැකීම් සමූහයමය. මමායනය මගින් මඤ්ඤනා වශයෙන් එල්බගත් ඉන්ද්‍රිය ගෝචර අරමුණු තුළට කාවැදී ඇති ආශ්‍රව ධර්ම නිසා ප්‍රපඤ්චයක් හටගනී. මේ තත්ත්වය යටතේ ගතයුතු අත්‍යවශ්‍ය පියවරක් ලෙස විශේෂයෙන් අවධාරණය කැරෙනුයේ ඉන්ද්‍රිය ගෝචරය පිළිබඳව නිර්දිෂ්ට විරාගී ආකල්පයයි. බාහිය තාපසතුමාට බුදුරදුන් දුන් උපදෙසින් පෙනීයන පරිදි මේ ශික්ෂණයට දාර්ශනික මෙන්ම ආචාරධර්මී පසුබිමක්ද ඇත.

"එසේනම්, බාහිය, ඔබ විසින් මෙසේ හික්මිය යුතුය. දුටුවෙහි දුටුබව පමණක්ම වන්නේය. ඇසුනෙහි ඇසුනු බව පමණක්ම වන්නේය. දැනුනෙහි දැනුන බව පමණක්ම වන්නේය. දතුයෙහි දැනගත් බව පමණක්ම වන්නේය. මෙසේය බාහිය ඔබ විසින් හික්මිය යුත්තේ. යම් විටෙක බාහිය ඔබට දුටුවෙහි දුටුබව පමණක්ම වන්නේද, ඇසුනෙහි ඇසුනු බව පමණක්ම වන්නේද, දැනුනෙහි දැනුන බව පමණක්ම වන්නේද, දතුයෙහි දැනගත් බව පමණක්ම වන්නේද, එවිට බාහිය ඔබ 'එයින්' නොවන්නෙහිය. යම් විටෙක බාහිය ඔබ 'එයින්' නොවන්නෙහිද, එවිට බාහිය ඔබ 'එහි' නොවන්නෙහිය. යම් විටෙක බාහිය ඔබ 'එහි' නොවන්නෙහිද, එවිට බාහිය ඔබ 'මෙහිත්' නැත. 'එහිත්' නැත. ඒ දෙක අතරත් නැත. මෙයම දුකෙහි කෙළවරය." -බාහිය සූ.උදා142 (ඛු.නිI)

පාදක සටහන්:

1. යම්සේ ඇවැත්නි කාන්තාර මාර්ගයක ළිඳක් වේද, එහි රැහැනක් හෝ දියගැනීමට බඳුනක් හෝ නොවන්නේද, එකල්හි ග්‍රීෂ්මයෙන් පෙළුනු ක්ලාන්තවූ පිපාසිතවූ පුරුෂයෙක් එන්නේය. හෙතෙම ඒ ළිඳ තුළට එබී බලන්නේය. ඔහුට 'ජලය' යයි දැනීම වන්නේය. කයෙන් එය ස්පර්ශ කොට නොවෙසෙන්නේය.

   එසේම ඇවැත්නි, භවනිරෝධය නිවන යයි තත්වූ පරිදි මනා නුවණින් මවිසින් දක්නා ලදී. මම ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කළ රහත් කෙනෙක්ද නොවෙමි.

   \- කොසම්බි සු.සං.නි.2.186

2. ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි ලෞකික හා ලෝකෝත්තර අංශ දෙක අතර වෙනස මහාචත්තාරීසක සූත්‍රයේ පැහැදිලි කරදී ඇත.

   \- ම.නි.3-212 පිට

8 තථතාව සහ තාදී පුද්ගලයා

අංග දොළොසකින් සමන්විත පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයට පදනම් වූ මූල සිද්ධාන්තය වූකලි සවිඥානක මෙන්ම අවිඥානක ලෝකයටද අදාළවූ විශ්ව සාධාරණ ධර්මනියාමතාවකි. හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ඇතිවන සියලුම දේ හේතු ප්‍රත්‍ය නැතිවන විට නිරුද්ධ වන අයුරු විදහා දක්වන ගතික ලක්ෂණයකින් යුතු දර්ශනයක් ඒ තුළින් අනාවරණය කැරෙයි.

මෙය ඇතිකල්හි - මෙය වෙයි
මෙහි ඇතිවීමෙන් - මෙය ඇතිවෙයි
මෙය නැතිකල්හි - මෙය නොවෙයි
මෙහි නැතිවීමෙන් - මෙය නැතිවෙයි

මේ මූල සිද්ධාන්තය අංග දොළොස තුළට කෙතෙක් දුරට කාවැදී ඇතිද කිවහොත් පිළිවෙලින් ඇති ඕනෑම අංග යුගලයක් ධර්ම නියාමතාවට නිදර්ශනයක් වශයෙන් ගෙනහැර දැක්විය හැකිය. බුදුරදුන් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයත් පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයනුත් අතර වෙනස ඇතැම් අවස්ථාවල දක්වා වදාළේ හුදු බාහිරාංග දැඩිව ගැනීමෙන් අත්‍යවශ්‍ය අන්තර්ගතය නොතකා හැරීමේ පුහුදුන් ප්‍රවණතාව මැනවින් දත් නිසාමය.

"මහණෙනි, නුඹලාට පටිච්චසමුප්පාදයද පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මද දේශනා කරමි. එය අසවු. මැනවින් මෙනෙහි කරවු. කියන්නෙමි."

"වහන්ස, එසේය'යි ඒ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දුන්හ.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය වදාළ සේක.

"කුමක්ද, මහණෙනි, පටිච්චසමුප්පාදය? ජාතිප්‍රත්‍යයෙනි ජරාමරණය. තථාගතයන්ගේ උපතක් වූයේ හෝ වේවා තථාගතයන්ගේ උපතක් නුවූයේ හෝ වේවා ඒ ධර්මධාතුව, ධර්ම ස්ථිතිතාව, ධර්ම නියාමතාව ඉදප්පච්චයතාව සිටියේමය. එය තථාගත තෙම අවබෝධ කරගනියි. වටහා ගනියි. අවබෝධ කරගෙන, වටහාගෙන කියා දෙයි, දෙසයි, පණවයි, පිහිටුවයි, විවරණය කරයි, බෙදා දක්වයි, පහදා දෙයි, බලවු යැයි කියයි.

මහණෙනි, ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණය වේ යන මෙහි යම් එසේ බවක්, නොඑසේ නොවන බවක්, අන්-සේ නොවන බවක්, මෙය-නිසා-මෙය-වන බවක් ඇද්ද, මෙය පටිච්චසමුප්පාදය යයි' කියනු ලැබේ. මහණෙනි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ. .... මහණෙනි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ............මහණෙනි, තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වේ.............. මහණෙනි, වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව

වෙයි.............මහණෙනි, ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වේ............... මහණෙනි, ෂඩායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ..............මහණෙනි, නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන වේ.......... මහණෙනි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වේ..............මහණෙනි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ...............මහණෙනි, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්, යන මෙහි යම් එසේ බවක්, නොඑසේ නොවන බවක්, අන්සේ නොවන බවක්, මෙය නිසා-මෙය-වන බවක් ඇද්ද, මහණෙනි, මේ පටිච්චසමුප්පාදයයි කියනු ලැබේ.

මහණෙනි, පටිච්චසමුප්පන්න ධර්ම යනු කවරේද? මහණෙනි, ජරාමරණ අනිත්‍යවූවකි, සකස්කරන ලද්දකි, හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් පැනනැගුනකි, ක්ෂය වන ස්වභාව ඇත්තකි. ව්‍යයවන ස්වභාව ඇත්තෙකි. විරාග ස්වභාව ඇත්තෙකි. නිරොධ ස්වභාව ඇත්තකි. මහණෙනි, ජාතිය (ඉපදීම) අනිත්‍ය වූවකි........... මහණෙනි, හවය ....මහණෙනි, උපාදානය..........මහණෙනි, තෘෂ්ණාව............ මහණෙනි, වේදනාව ...... මහණෙනි, ස්පර්ශය.......... මහණෙනි, ෂඩායතනය, ...මහණෙනි, නාමරූපය......... මහණෙනි, විඥානය......... මහණෙනි, සංස්කාර ...... මහණෙනි, අවිද්‍යාව අනිත්‍යවූවකි. සකස්කරන ලද්දකි. හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් පැන නැගුනකි. ක්ෂය වන ස්වභාව ඇත්තකි. ව්‍යයවන ස්වභාව ඇත්තකි. විරාග ස්වභාව ඇත්තකි. නිරෝධ ස්වභාව ඇත්තකි, මහණෙනි, මේවාට පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයයි කියනු ලැබේ.
-පච්චය සු.අභිසමය සං.නි.2. 40පිට

තථතා,(එසේබව) අවිතථතා, (නොඑසේ නොවනබව),අනඤ්ඤථතා (අන්සේ නොවන බව), ඉදප්පච්චයතා (මෙය-නිසා-මෙය වන බව), යන පද බුදුරජාණන් වහන්සේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයට දී වදාළ වැදගත් තැන විදහා දක්වන අන්දමේ ගැඹුරු අරුත් දනවන සූළුය. මුලින් දක්වූ පද තුනෙන් ධර්ම නියාමතාවෙහි විශ්වව්‍යාපී වලංගුබව සනාථ කැරෙයි. 'තථා' යනු 'එසේම' බව හඟවන විරාගී අභිව්‍යඡායාවකින් යුතු 'නිහතමානී' ගණයේ පදයකි. 'යථා'[1](යම්සේ) යන පදය හා දෙබෑ සබඳතාවක් ඇති 'තථා' අමුතු යමක් කියා නොපාන නිහතමානිත්වයකින් යුක්තය. ඒනිසාම 'තථතා' (එසේබව) පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම නියාමතාව හැඳින්වීමට ඉතාමත්ම උචිත උපපදයක් වෙයි. මේ වනාහි සකල සමයාන්තර මතිභ්‍රමයන්ගෙන් විනිර්මුක්තවූ සත්‍යය පිළිබඳ නිර්ව්‍යාජ සංකල්පයකි. විවරණය කිරීමට, ප්‍රකාශ කිරීමට, තථාගතයන් වහන්සේලා පහළවූවත් නැතත් සදාකාලිකවම සත්‍යවන විශ්ව සාධාරණ සනාතන ධර්මතාවක් 'එසේබවක්' ලෙස හැඳින්වීම ඇත්තවශයෙන්ම යුක්තියුක්තය.

සුවිශේෂවූ ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධතාවක් හඟවන ඉදප්පච්චයතා (මෙය-නිසා-මෙය වන බව) යන පදය ධර්ම නියාමතාව එළිදක්වන ධර්ම පද්ධතිය තුළ ඇති ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සාපේක්ෂ ලක්ෂණ පෙන්නුම් කරයි. එය විශේෂයෙන්ම පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය පුරා දක්නට ලැබෙන යුගල වශයෙන් ගෙන අංග විග්‍රහ කිරීමේ වැදගත්කම හෙළිකරදෙන්නේ එක් එක් යුගලයක පළමු අංගය ඇති කල්හි දෙවැන්න අනිවාර්යයෙන්ම ඇදී එන බව දක්වීමෙනි.[2] එක් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයක් අනෙක් ප්‍රත්‍යයක් කරා පමුණුවන අන්දමේ සන්තති ස්වරූපයකින් පැවතීමේ ප්‍රවණතාවක් ධර්ම පරම්පරාව තුළ ඇත. පහත සඳහන් උපමාව පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ යට කී ගති ස්වරූපිතාවට උදාහරණයකි.

"මහණෙනි, මහමුහුද ගලන්නේ මහා ගංගාවන් පුරවයි. මහා ගංගා ගලන්නාහු කුඩා ගංගාවන් පුරවත්, කුඩා ගංගා ගලන්නාහු මහ හෙබ් පුරවත්, මහා හෙබ් ගලන්නාහු කුඩා හෙබ් පුරවත්, එසෙයින්ම අවිද්‍යාව වැඩෙන්නේ සංස්කාර වඩයි, සංස්කාර වැඩෙන්නේ විඥානය වඩයි, විඥානය වැඩෙන්නේ නාමරූප වඩයි, නාමරූප වැඩෙන්නේ සළායතන වඩයි, සළායතන වැඩෙන්නේ ඵස්සය වඩයි. ඵස්සය වැඩෙන්නේ වේදනාව වඩයි, වේදනාව වැඩෙන්නේ තණ්හාව වඩයි, තණ්හාව වැඩෙන්නේ උපාදාන වඩයි, උපාදාන වැඩෙන්නේ හවය වඩයි, හවය වැඩෙන්නේ ජාතිය වඩයි, ජාතිය වැඩෙන්නේ ජරාමරණ වඩයි.

මහණෙනි, මහ මුහුද බැසයන්නේ මහා ගංගා බස්වයි. මහා ගංගා බැසයන්නාහු කුඩා ගංගා බස්වත්, කුඩා ගංගා බැසයන්නාහු මහ හෙබ් බස්වත්, මහ හෙබ් බැසයන්නාහු කුඩා හෙබ් බස්වත්, මහණෙනි, එසෙයින්ම අවිද්‍යාව පහවන්නේ සංස්කාර පහකෙරෙයි. සංස්කාරයෝ පහවයන්නාහු විඥානය පහකෙරෙත්, විඥානය පහවයන්නේ නාමරූපය පහකෙරෙයි, නාමරූප පහව යන්නේ සළායතන පහ කෙරෙයි, සළායතන පහව යන්නේ ස්පර්ශය පහකෙරෙයි, ස්පර්ශය පහව යන්නේ වේදනාව පහකෙරෙයි, වේදනාව පහව යන්නේ තණ්හාව පහකෙරෙයි, තණ්හාව පහව යන්නේ උපාදානය පහකෙරෙයි, උපාදානය පහව යන්නේ හවය පහකෙරෙයි, හවය පහව යන්නේ ජාතිය පහකෙරෙයි. ජාතිය පහව යන්නේ ජරාමරණය පහකෙරෙයි.
-උපයන්ති සු.සං.නි.2-186

මේ අනුව බලන කල පටිච්චසමුප්පාද ධර්මන්‍යායය ජලයේ මෙන්ම චෛතසික ධර්මයන්ගේද ගලායෑමට අදාළවූ සන්තති ලක්ෂණය ගෙනහැර

දක්වන්නකි. වඩදිය-බාදිය ක්‍රියාදාමය ජලයේ පමණක් නොව සංසාරගත පුද්ගලයාගේද ප්‍රවණතාවකි.[3] මෙම ක්‍රියාවලිය යථාභූත පරිදිම-ඇත්තේ ඇති සැටියෙන්ම- පිළිගැනීම, ප්‍රාග්ඓතිහාසික යුගයන්හි පටන් සාර වශයෙන් 'ආත්ම වශයෙන්' සලකා ධර්ම ස්වභාවය තේරුම් කිරීමට තැත් දරූ සර්වසජීවී (animistic) චින්තනය අත්‍යන්තයෙන්ම අභිභවා යන අන්දමේ දර්ශනයකි. මෙම දර්ශනයේ උත්තරීතර භාවය වඩාත් ඉස්මතුව පෙනෙනුයේ විධිමත් ක්‍රියා මාර්ගයක් උපයෝගී කර ගැනීමෙන් මුළු මහත් සංසාර පැවැත්මම කෙළවර කළ හැකිය යන ස්වභාවසිද්ධ නිගමනයද ඒ තුළ ගැබ්වී ඇති හෙයිනි.

ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට මුල්තැනදී විග්‍රහ කරතොත් කිවයුත්තේ සියලු දුක් කෙළවර කිරීමේ ආධ්‍යාත්මික ප්‍රයත්නය, ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන්ට සපයා ඇති **ආහාර වර්ජනය කර** ප්‍රත්‍යයන් **හාමත් කිරීමේ** ක්‍රියාදාමයක් බවයි.[4] පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ අඟකොටස වන ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට අනුව අවිද්‍යාදී අංගයන්ගේ ක්‍රමික නිරෝධය දක්වීමෙන් පෙන්නුම් කැරෙනුයේ මෙම ක්‍රියාදාමයයි. එසේද වුවත්, ආ-පස්සට යාමේ බා-දිය ලක්ෂණයෙන් යුතු මේ ක්‍රියාවලියම අනුලෝම ක්‍රමයට ගෙන කුසල් සිත් පරම්පරාවක ප්‍රගතියක් ලෙස සැලකීමද යුක්තියුක්ත බව දක්වීමට පෙළෙහි සාධක ඇත.

"මහණෙනි, යම්සේ කඳු මුදුනක දැඩි පොද ඇති වැස්සක් වස්නා කල්හි ඒ දිය පහත් බිම් අනුව ගලා බසින්නේ කඳු බෑවුම්, පැළි විවර හා කුඩා දිය අගල් පුරවාද, කඳුබෑවුම්, පැළිවිවර සහ කුඩා දිය අගල් පිරුණාහු කුඩා වළවල් පුරවත්ද, කුඩාවළවල් පිරුණාහු මහවළවල් පුරවත්ද, මහවළවල් පිරුණාහු කුඩා ගංගා පුරවත්ද, කුඩා ගංගා පිරුණාහු මහාගංගා පුරවත්ද, මහාගංගා පිරුණාහු මහ සමුදුර පුරවත්ද, එපරිද්දෙන්ම, මහණෙනි, සංස්කාරයෝ අවිද්‍යාව ඇසුර කොට ඇත්තාහ. විඥානය සංස්කාර ඇසුර කොට ඇත්තේය. නාමරූපය විඥානය ඇසුර කොට ඇත්තේය. ෂඩායතනය නාමරූප ඇසුර කොට ඇත්තේය. ස්පර්ශය ෂඩායතනය ඇසුර කොට ඇත්තේය, වේදනාව ස්පර්ශය ඇසුර කොට ඇත්තේය, තෘෂ්ණාව වේදනාව ඇසුර කොට ඇත්තේය, උපාදානය තෘෂ්ණාව ඇසුර කොට ඇත්තේය. භවය උපාදානය ඇසුර කොට ඇත්තේය, ජාතිය භවය ඇසුර කොට ඇත්තේය, දුක්ඛය ජාතිය ඇසුර කොට ඇත්තේය, ශ්‍රද්ධාව දුඃඛය ඇසුර කොට ඇත්තේය. ප්‍රමෝදය ශ්‍රද්ධාව ඇසුර කොට ඇත්තේය, ප්‍රීතිය ප්‍රමෝදය ඇසුර කොට ඇත්තේය, පස්සද්ධිය ප්‍රීතිය ඇසුර කොට ඇත්තේය, සුඛය පස්සද්ධිය ඇසුර කොට ඇත්තේය, සමාධිය සුඛය ඇසුර කොට

ඇත්තේය, යථාභූතඥාන දර්ශනය සමාධිය ඇසුර කොට ඇත්තේය. නිර්වේදය යථාභූතඥානදර්ශනය ඇසුර කොට ඇත්තේය. විරාගය නිර්වේදය ඇසුර කොට ඇත්තේය. විමුක්තිය විරාගය ඇසුර කොට ඇත්තේය, ආශ්‍රවක්ෂය පිළිබඳ ඥානය විමුක්තිය ඇසුර කොට ඇත්තේය.

-උපනිසා සු.සං.නි.2-50

'වඩදිය-බාදිය' ක්‍රියාදාමය වෙනුවට ඉහත දක්වූ සූත්‍රයේදී අපට හමුවන්නේ පරිපූර්ණත්වය නැතහොත් පාරිශුද්ධිය කරා අනුක්‍රමයෙන් ඉදිරියට යොමුකරවන අන්දමේ ධර්ම පරම්පරාවකි. ධර්මයට ගුණපදයක් වශයෙන් යෙදෙන 'ඔපනයික' යන්නෙන් ප්‍රකට කැරෙනුයේද ධර්මයටම ආවේණිකවූ මේ 'ඉදිරියට පමුණුවන' ගුණයයි. රථවිනීත සූත්‍රාගත කඩින් කඩ දුවන රථ පෙළෙහි උපමාව (ම.නි.I 368) මෙකී 'ඉදිරියට පමුණුවන ගුණය' රූපකාර්ථයකින් විදහා පායි. එතරම්ම රූපකාර්ථවත් නොවෙතත් ඒ හා සමානව සිත්කාවදින ප්‍රකාශයකින් මේ ධර්ම ලක්ෂණය ඉදිරිපත් කෙරෙන අයුරු පහත සඳහන් බුද්ධ වචනය තුළින් දැකිය හැකිය.

"මහණෙනි, මෙතෙරින් එතෙරට යාමේ පරමාර්ථසාධනයෙහිලා ධර්මයෝම ධර්මයන් තුළට ගලායෙත්. ධර්මයෝම ධර්මයන් පරිපූර්ණ කෙරෙත්[5]

- අං.නි.6-6 පිට

පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම නියාමතාව තථතාවක් හා ඉදප්පච්චයතාවක් ලෙස සැලකීම තුළින් ගෙනහැර දක්විය හැකි ප්‍රායෝගිකාර්ථවත් සහේතුක නිගමන කිහිපයක් ඇත. පළමුකොටම මෙම නියාමතාව පිළිබඳ අවබෝධය යටදක්වූ පරිදි ලොව පවතින දෘෂ්ටි වාදයන්හි පටලැවීමෙන් වැළකී සිටීමට උපකාර වන අන්දමේ හිතකර ජීවන දර්ශනයක් ගොඩනගා ගැනීමෙහිලා ඉවහල් වෙයි. (බලන්න 4 වන පරිච්ඡේදය) එපමණක් නොව, ඇතුළත හා පිටත ඇති සන්තති ස්වභාවය තේරුම් ගැනීම ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත උපේක්ෂාවකින් යුතු ප්‍රබුද්ධ ආකල්පයකට තුඩු දෙයි. ඒ අනුව සංස්කාර ධර්මයන් අනිත්‍ය වශයෙන්, නිස්සාර වශයෙන්, ශූන්‍ය වශයෙන්, අනාත්ම වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමට ඉඩ සැලසෙයි. කලින් නිත්‍ය වශයෙන් පරිකල්පනය කළ දෙයෙහි හටගැන්ම හා ගෙවීයාම දැකීමෙන් එය අනිත්‍ය බව වැටහෙන්ට වෙයි. එහෙත් මේ සියල්ලටම වඩා කෙනකු තුළ පුදුමාකාර චින්තන විප්ලවයක් හටගන්වන තත්ත්වාවබෝධය නම් මේ සිතාගැනීම් නැතහොත් ආත්මාර්ථකාමී පරිකල්පන (මඤ්ඤනා) නිසාම මනසට අරමුණුවන දේවල් (ධම්මා) පැනනගින බවය. 'සිතා ගැනීම' යනු 'දෙයක්' හැටියට

සිතා ගැනීමය. එහෙත් ඒ සිතාලු දෙය- 'සිතාලුව'- තිඹිරිගෙයි දීම මියයන බිළිඳෙකි. වෙනස්වන බව (නානාභාවො) වියෝවන බව (විනාභාවො) අන්‍යාකාරයකට පත්වන බව (අඤ්ඤථාභාවො) අනම්‍ය අනිවාර්‍ය නීතිය කොට ඇති ලොවක ඒ 'සිතාලු බිළිඳාට' ජීවත්විය නොහැකි හෙයිනි.

'යම් යම් අයුරකින් මඤ්ඤනා කරත්ද, එයින්ම එය අන්‍ය භාවයකට පත්වෙයි. එයම එහි මුසාව වෙයි. මුළාකරන සුළු ළාමක දෙයක් වන බැවිනි.'[6]

බිඳි බිඳීයන සුළු (පලොකධම්මං) 'දෙයක්' මත පැලපදියම්වීමට තතනන ආත්මසංකල්පයද අනම්‍ය නිර්දය අනිත්‍යතා නීතියට යටත්වේමය. මෙම අවදානම හමුවේ කෙනකු තණ්හාවෙන් උපාදාන වශයෙන් අල්ලාගෙන 'වෙනත් - දෙයක්' බවට පත්වෙන නමුදු ඒ දෙයද එකී ලෝකනීතියට බිලිවෙයි.

'භවයෙහි ඇලුනාවූ අන්‍යභාවයකට පත්වනසුළු ලෝකයා භවයටම ගැතිවූයේ භවයෙහිම තුටුවෙයි. යමකට තුටු වෙයිද, එය අනතුරකි. යමකට බියවෙයිද එය දුකෙකි.'[7]

තෘෂ්ණා, මාන, දෘෂ්ටි ප්‍රපංචයන්ගේ බලපෑම යටතේ ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලත් දත්තයන් මමත්වයෙන් ගැනීමෙන් භවයක් මවා ගැනීමේ ක්‍රියාදාමය සංසාරගත පුද්ගලයාගේ මනස තුළ නිරන්තරයෙන්ම සිදුවන්නක් බව මෙයින් පෙනීයයි.[8] මෙකී මමායනය 'තම්මයතා' (එයින්ම නිපන් බව) යන පදයෙන් දක්වෙන අතර එයට ගැතිවූ තැනැත්තා 'තම්මයො' (එයින්ම නිපන්නා) යනුවෙන් හැඳින්වෙයි. මනෝලෝකය තුළ පැවැත්මක් මවා ගැනීමේ නිරන්තර ක්‍රියාවලියට අයත් සෑම මන්දායුෂ්ක තම්මයතාවක්ම අනිවාර්යයෙන් ජාති-ජරා-මරණ-සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාසයන්ගෙන් කෙළවර වන්නකි. එබැවින් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දකින විදර්ශනාමය අවබෝධය මුළුමහත් සාංසාරික අත්දැකීම් සම්භාරය පිළිබඳ තත්ත්වාවබෝධයකට යතුරක් වැන්න. ඒ අනුව ඕනෑම කෙනෙකුට තම සංසාර චක්‍රයේ රහස එහි නිම් වළල්ල වටා කරකැවෙන එක් කුඩා ජීවිත අත්දැකීම් සුළියක් තුළින්ම මතුකර ගැනීමට හැකිවෙයි. තම සංසාර පැවැත්ම නමැති භවනාටකයේ 'දුෂ්ටයාගේ චරිතය' රඟ පාන්නේ යළි යළිත් භවයක් මවන ('පොනොභවිකා') ඒ ඒ තැන වෙසෙසින් තුටුවන ('තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දිනී') තණ්හාවම බව දත් ඔහුට ඒත්තු යයි.

කාලය හා අවකාශය පුරා ඉතිර පැතිර ඇති සාංසාරික ජීවිත රාශිය නමැති පෘථුල විෂය ක්ෂේත්‍රය තුළ තමාගේ සංසාර පැවැත්ම පිළිබඳ-ජීවිතය හා මරණය පිළිබඳ- ගැටළු සමුදාය විසඳා ගැනීමට මෙතෙක් අසාර්ථක ප්‍රයත්නයක් දැරූ ඔහු, දැන් එම විසඳුම තම මනස තුළම කරකැවෙන අකාලිකවූ සංසාර දියසුළියෙහි ගැබ්වී තිබෙනු දකියි. එහෙයින් ඔහුගේ සියලුම ප්‍රශ්න දැන් පෙළ ගැසී එන්නේ නැවත නැවතත් භවයක් මවාපාන පොනොභවික තණ්හාව ප්‍රහාණය කිරීමේ උත්කෘෂ්ට කර්තව්‍යය දෙසට යොමු කෙරෙන අන්දමිනි. තෘෂ්ණාව හටගැනීමට හේතුවන ප්‍රත්‍ය සමුදාය මතුකර දීමෙන් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය අපගේ සංසාර පුරුදු තුළ ලැගගෙන අනුශය වශයෙන් ගැඹුරටම තැන්පත්වී ඇති මේ ප්‍රවණතාව එතැනින් පන්නා දැමීමේ විධිමත් උපක්‍රමයක් අපට පෙන්වා දෙයි.[9] අවිද්‍යාවට දී ඇති තැන විද්‍යාවට හිමිකර දියයුතුව ඇත. වෙනත් වචනයකින් කිවහොත්, පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන් 'දේවල්' හැටියට ගැනීමෙන් ඒවා කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමේ ප්‍රවණතාවෙන් මිදීම සඳහා ඒ වෙනුවට පටිච්චසමුප්පාද ධර්මතාවම මෙනෙහි කිරීමේ ශික්ෂණයට සිත නතු කළ යුතුවේ. පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ අංග දොළොසින් එක් එක් අංගයක්ම අනිච්චබව, සංඛතබව, පටිච්චසමුප්පන්න බව, ක්ෂයවීයන, ගෙවීයන, මැකීයන, නිරුද්ධවීයන, ස්වභාවයෙන් යුක්තබව යට කියන ලදී. 'දේවල්' මෙනෙහි කිරීම වෙනුවට ඒ 'දේවල්' පිළිබඳ ධර්මතාව මෙනෙහි කිරීමේ මැදුම් පිළිවෙත බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් හෙළිකර දෙන ලද දුර්ලභ ගණයේ මනෝරෝග චිකිත්සා විධියක් ලෙස හැඳින්විය හැකිය.

ඒ වනාහි පටිච්චසමුප්පන්න ධර්ම, ඒවායේ හේතුව විනිවිද දැකීමෙන්ම 'මැකීයාමට', 'නිරුද්ධවීයාමට' සැලැස්වීමේ ක්‍රියාමාර්ගයකි. එබැවින් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය නමැති ආර්‍ය න්‍යායය විදර්ශනා වශයෙන් දැකීම යන්නෙන් හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්මයන් (හෙතුප්පභවා ධම්මා, 'හෙතු සමුප්පන්නා ධම්මා')[10] පිළිබඳ අවබෝධය මෙන්ම හේතුව (හේතූ) පිළිබඳ අවබෝධය ද අදහස් කැරෙයි. 'මෙය ඇතිකල්හි මෙය වෙයි. මෙහි හටගැනීමෙන් මෙය හටගනියි. මෙය නැතිකල්හි මෙය නොවෙයි. මෙහි නිරුද්ධවීමෙන් මෙය නිරුද්ධවෙයි'. යන මූලධර්මය විනිවිද දකින විදර්ශනාව ද්වාදසාංග පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම රටාව තුළට ගැඹුරින් ගැඹුරට යෙත්ම පාට සේදී යාමක් වැනි 'වි-රාගයක්' සිදුවේ. අනුලෝම- ප්‍රතිලෝම වශයෙන් වියන ලද්දක් මෙන් පෙනෙන පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම රටාව සකස්වී ඇති ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්ගේ ක්ෂයවීම ඒ මඟින් කෙනෙකුට ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත හැකිවෙයි.[11]

අනිත්‍යතා ධර්මයෙහි සත්‍යතාව මෙසේ ස්වකීය අත්දැකීම් කෝව තුළින්ම පිරික්සා බැලිය හැකිවෙයි. ඒ වනාහි ලෝකයේ හටගැනීම හා ගෙවීයාම තම ආයතන හය තුළින්ම ප්‍රත්‍යක්ෂවන විශද විපුල සාමන්ත දර්ශනයකි.[12] උදාන පාළියෙහි දක්වෙන පරිදි බුදුරජාණන් වහන්සේ සම්බෝධිලාභයෙන් අනතුරුවම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය අනුලෝම වශයෙනුත්, ප්‍රතිලෝම වශයෙනුත්, අනුලෝම ප්‍රතිලෝම වශයෙනුත්, මෙනෙහි කිරීමේ අදහස මේ අනුසාරයෙන් තේරුම් ගත හැකිය. ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්ගේ සමුදය හා නිරෝධය පිළිබඳ මේ විනිවිද යන දර්ශනය, ඒකාන්ත අස්තිත්වය, ඒකාන්ත නාස්තිත්වය, ඒකත්වය, නානාත්වය, ආදී අන්තගාමී දෘෂ්ටිවාද සම්බන්ධ විචිකිච්ඡා දුරලන මධ්‍යස්ථ බවකට පමුණුවන අතර එහිදු නොරඳා අනිශ්‍රිත බවට පත්වෙයි. 'දෙයක්' ලෙස පරිකල්පනය කිරීම, නිමිති ගැනීමේ පුරුද්ද, ගෙවීයාමෙන් තෘෂ්ණාවට අල්ලා ගැනීමට දෙයක් නැතිවෙයි. තෘෂ්ණාවේ පෙළඹීමෙන් සිදුවන තම්මයතාව වෙනුවට 'තථතා' නම්වූ ධර්මනියාමතාව පිළිබඳ විරාගී අනුපස්සනාවකට සිත නැඹුරු වෙයි. මේ චිත්ත විමුක්තිය හා සමහම අටලෝ දහමට අනුව පවතින ලෝකය කෙරෙහි දක්වන ආකල්පය 'තාදිතාවක්' -'අතම්මයතාවක්' - බවට පත්වෙයි. එවැන්නෙක් 'එසේවූ කෙනෙක්' එහෙවූ කෙනෙක්' යන අරුත් ඇති 'තාදී', 'තාදිසො' යන උපපදවලින් හැඳින්විය යුත්තෙක් වෙයි.

පසය්හ මාරං අභිභුය්‍ය අන්තකං
යො ච ඵුසී ජාතික්ඛයං පධානවා
සො තාදිසො ලොකවිදූ සුමෙධො
සබ්බෙසු ධම්මෙසු අතම්මයො මුනි

-අං.නි.1-270 පිට

"මාරයා මැඩ, අන්තකයා ජයගෙන, උත්කෘෂ්ට වීර්යවත් යමෙක් උපතේ ක්ෂයවීම ස්පර්ශකළේද ඒ 'එසේවූ', ලෝකය දත්, නැණවත් මුනිවරයා හැමදෙයක් පිළිබඳවම, 'අතම්මය' නම් වූ නොඇලුන ස්වභාවයෙන් යුක්තය."

'තාදී' පුද්ගලයාගේ ආකල්පය තුළ අචල ස්ථාවර බවක් හා සුඛනම්‍ය ඔරොත්තු දීමේ හැකියාවක් අසාමාන්‍ය ලෙස සංකලනය වී ඇත. පුහුදුන් පුහූලා මෙහි පරස්පර විරෝධී බවක් දකින්නේ ඔහු නිතරම ස්ථාවර බව පිළිබඳ සංකල්පය කිසියම් දෘෂ්ටි කෝණයක් හා සම්බන්ධ වූවක් ලෙස පිළිගෙන තිබෙන නිසාය. දෘෂ්ටි කෝණයක් නොමැති වීම, ස්ථාවරයක් නොගැනීමක්, චපල බවක්, ලෙස සලකන ඔහු දෘෂ්ටිකෝණයකින් තොර ස්ථාවර බවක් ගැන සිතා ගැනීමට පවා අපොහොසත් වෙයි. එනමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ යථාතත්ත්වය එයට හාත්පසින්ම වෙනස්බව හෙළිකොට වදාළහ.

(අ) නිශ්‍රිතයාට (යමක් මත රඳා සිටින්නාට) සලිතයක් ඇත. අනිශ්‍රිතයාට සලිතයක් නොමැත. සලිතයක් නැති තැන සන්සුන් බවක් ඇත. සන්සුන් බවක් ඇති තැන නැඹුරුවීමක් නැත. නැඹුරුවීමක් නැති තැන ඒමක් සහ යාමක් නැත. ඒමක් සහ යාමක් නැති තැන චුතියක් සහ උත්පත්තියක් නැත. චුතියක් සහ උත්පත්තියක් නැති තැන 'මෙහිත්' නැත 'එහිත්' නැත ඒ දෙක අතරකුත් නැත. මෙයම දුකෙහි කෙළවරයි.

-උදා.ඛු.නි1-294 ම.නි.3-542 පිට සං.නි.4-130

(ආ) අනිශ්‍රිතයා නොසැලෙයි. නිශ්‍රිතයා උපාදාන වශයෙන් අල්වා ගනිමින් 'මෙසේ' බවක් හා 'අන්සේ' බවක් අතර ඇති සංසාරය නොඉක්මවයි.

නිශ්‍රය නමැති රඳනා තැන්වල ඇති මහත් අනතුරුදායක බව නම්වූ මේ ආදීනවය දන, අනිශ්‍රිතව (නොරඳා) අනුපාදානව (අල්වා නොගෙන) සතිමත්ව භික්ෂුව හැසිරෙන්නේය.

-ද්වයතානුපස්සනා සු.නි.234-5

ඉහත දක්වූ නදී උපමාවට අනුව (බලන්න:6 වන පරිච්ඡේදය) පුහුදුන් පුහුලා සොබාදහම් නදියේ වේගයෙන් ගලාබස්නා ජලපහරට හසුව තම 'ආත්මය' ගසාගෙන යනු දක සිතට එන ධම්මාරම්මණයන් 'දේවල්' වශයෙන් අල්ලා ගැනීමට පෙළඹෙයි. වේගයෙන් ඇදීයන ඒ සිතිවිලි ධාරාවෙහි තණ්හා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන් එල්බගෙන එහි රැඳීසිටීමට ඔහු උත්සාහ දරණ නමුදු ඒ සෑම ප්‍රයත්නයක්ම නිෂ්ඵල වෙයි. අනිත්‍යතා ප්‍රවාහයෙන් 'ආත්මය' බේරා ගැනීමට දරණ ඒ හැම ප්‍රයත්නයක්ම නිශ්චිත මානසික ප්‍රතික්‍රියා පද්ධතියකින් කෙළවර වේ. තම සිතැඟි අනුව තෝරා වෙන්කරගත් සිතාලූ දෙය ආත්මය ලෙස හඳුනාගත් මොහොතේ සිට (එනම්, මඤ්ඤනාව) එයින් ගිලිහී යාම හෝ චුතවීම පිළිබඳ බිය තුළින් චකිතයක්-චලිතයක්-හටගනියි. 'නති' නම්වූ නැඹුරුවීම, පැවැත්මට මඟ දක්වන අරුතින් 'භවනෙත්ති' නම් වූ තණ්හාවෙන් උසිගන්වන ලදුව නොදත් අනාගතයක් දෙසට දිගු කැරෙන අන්ධයෂ්ටියක් වැන්න. 'ඒම' සහ 'යාම' යනු 'තමා' ලෙස හඳුනා ගැනීමේ අනන්‍යතා දෘෂ්ටි කෝණයට සාපේක්ෂව ගත් සංකල්ප දෙකක් පමණි. තමාගේ වර්තමාන අනන්‍යතාවත් මතුවට ලබාගත හැකි ලෙස හඟින භව තත්ත්වයත් අතර සම්බන්ධතාවක් මේ අයුරින් ඇතිවූ නිසාම එහි නිසර්ගසිද්ධ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් නියතාර්ථවත් චුතියක් සහ උත්පත්තියක් ඒ අනුවම ඇතිවෙයි. ඒ හා සමගම සාපේක්ෂක ප්‍රඥප්ති මාර්ග වශයෙන් 'මෙහි', 'එහි' සහ 'අතරමැද' ඇදී එනු ධර්මතාවයි. සංසාර චක්‍රයේ නිම් වළල්ල මත කරකැවෙන එක් එක් මොහොතකට

සීමාවූ ජීවන අත්දැකීම් නමැති අනුවක්‍රාවලිය ගැන සලකා බැලුවත්, කාලය හා අවකාශය තුළ පෙරළීයන මහා සංසාර චක්‍රය ගැන සලකා බැලුවත්, මේ මුළු මහත් ක්‍රියාදාමය 'මෙසේ බවක්' (ඉත්ථභාව) හා 'අන්සේ බවක්' (අඤ්ඤථාභාව) අතර පවත්නා කෙළවරක් නැති මාරුවීම් රැසක් පමණි.[13]

බිඳි බිඳී යන පදනමකින් යුතු නිශ්‍රයයන් මත රඳාසිටීමේ අවදානම් බව දකින තාදී පුද්ගලයා කිසිවක් අල්ලා නොගනියි. කිසිවක එල්බ නොගනියි. ඔහු හැම සථාවරයක්ම අතහැර ඇති අතර (බලන්න: කාළකාරාම සූත්‍රය) ඒ අත හැරීම තුළින්ම පලුදු නොවන අනදමේ සථිරත්වයක පදනමක් මතු කරගෙන ඇත. ඔහු දිනාගත් චිත්ත විමුක්තිය අකෝප්‍ය, ගිලිහී නොයන එකක් වන්නේ එය ලාභ-අලාභ-අයස-යස-නින්දා- පසංසා-සුඛ-දුක්ඛ යන අටලෝදහම හමුවේ ඇලීම්(අනුරොධ) ගැටීම්(විරොධ) දෙකින් තොරව පවතින බැවිනි. (අං.නි.5-20 පිට)

"ඇවැත්නි, මෙසේ මැනවින් විමුක්තවූ සිත් ඇති මහණහට ඇසින් දතයුතු බොහෝ රූප ඇස් හමුවට එතත් ඔහුගේ සිත මැඩගෙන නොසිටී. ඔහුගේ සිත එයින් මිශ්‍ර නොවූයේ සථිරව නොසැලෙන බවට පැමිණියේ වෙයි. එහි ගෙවීයාම අනුපස්සනා වශයෙන් දකින්නේය. කණින් දතයුතු බොහෝ ශබ්ද....නැහැයෙන් දතයුතු බොහෝ ගඳ-සුවඳ .... දිවෙන් දතයුතු බොහෝ රස..........කයින් දතයුතු බොහෝ ස්පර්ශ කළයුතු දේ......... මනසින් දතයුතු බොහෝ ධර්මාරම්මණ මනස හමුවට එතත් ඒවා ඔහුගේ සිත මැඩගෙන නොසිටී. ඔහුගේ සිත එයින් මිශ්‍ර නොවූයේ සථිරව නොසැලෙන බවට පැමිණියේ වෙයි. එහි ගෙවීයාම අනුපස්සනා වශයෙන් දකියි".

-අං.නි.5-456

කාළකාරාම සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ "මහණෙනි, මෙසේ තථාගත තෙම දුටු, ඇසූ, දැනුන, දැනගත්, දෙයෙහි **එසේවූ සේම එසේමය**" යනුවෙන් ප්‍රකාශකළේ විමුක්ත පුද්ගලයාගේ මේ අනාශ්‍රව සිත සම්බන්ධයෙනි.

සථාවරත්වය පිළිබඳ සංකල්පය සාමාන්‍යයෙන් අනම්‍ය දැඩි බවක් හඟවන නමුදු එක්තරා අර්ථයකින් තාදී පුද්ගලයා තුළ සුඛනම්‍යතාවක් හා ඔරොත්තු දීමේ ශක්තියක් ඇතැයි කිවහැකිය. එකී ගුණාංග දෙකට 'තාදී' යන උපපදයෙහි ගැබ්ව ඇති අර්ථාන්තරයන් අතර වැදගත් තැනක් ලැබේ. නදී උපමාව යළි ඉදිරියට ගතහොත් කිවයුතු වන්නේ තාදී පුද්ගලයා එකී

වේගයෙන් ගලා බස්නා සැඩ පහරින් මිදී ඇත්තේ ආත්මය හා ආත්මයට නිශ්‍රයවශයෙන් ග්‍රහණය කරගත් දේවල්ද අත හැරීමෙන්ම බවය. මෙය විරෝධාභාසයක් ලෙස පෙනීයතත් මෙහිදී ඔහු කළ එකම දෙය 'ආත්ම' භ්‍රාන්තියෙන් මිදී සත්‍ය තත්ත්වයට අනුකූල වීමය. ඉහත දැක්වූ පරිදි තම ආත්මය බේරා ගැනීමේ අටියෙන් ගං ඉවුරෙහි හටගත් දුබල තණපඳුරු ආදියෙහි එල්බ ගැනීමට ඔහු පෙළඹුණේ මේ විපරීත හැඟීම නිසාය. පැවැත්මක් පිළිබඳ මානය නැතහොත් 'භවය' හුදෙක් මේ එල්බ ගැනීමෙහිම ප්‍රතිඵලයකි. 'උපාදාන පච්චයා භවො'. ජාති ජරා මරණ යන මිනුම් විධිද එයටම සාපේක්ෂව පැවතුණි. අනිත්‍ය දුඃඛ අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණයේ සත්‍යතාව විනිවිද දැකීමෙන් තාදී පුද්ගලයා යටකී මිනුම්වලම ප්‍රකට නිදර්ශනවන අෂ්ටලෝකධර්මයට අනුරූපව හැඩගැසී ඇත. අටලෝදහමට ඔහු කම්පා නොවන්නේ භවයට මග පාදන තණ්හාව ඔහු විසින් මුළුමනින්ම කපා හැර ඇති බැවිනි. ('උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො'- බ්‍රහ්මජාල සු.දී.නි.1-80

"යම් තැනක සිටියහුට මඤ්ඤනා උතුරා යෑම් නොපවතීද, මඤ්ඤනා උතුරා යෑම් නොපවතින කල්හි මුනිවරයා ශාන්ත යයි කියනු ලැබේ." යනුවෙන් කියන ලදී. එය කුමක් සඳහා කියන ලදද? මහණ, 'වෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි.(මඤ්ඤිතයකි) 'මේ මම වෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'වන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'නොවන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'රූපී වන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'අරූපී වන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'සඤ්ඤී වන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'අසඤ්ඤී වන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. 'නෙව සඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවන්නෙමි' යනු සිතා ගැන්මකි. මහණ, සිතාගැන්ම රෝගයකි. සිතාගැන්ම ගඩුවකි. සිතාගැන්ම කටුවකි. මහණ, සියලු සිතාගැනුම් ඉක්මවීමෙන්ම මුනිවරයා ශාන්ත යයි කියනු ලැබේ. මහණ, ශාන්තවූ මුනිතෙම නූපදී, නොදිරයි. නොමියෙයි. කෝප්‍ය නොවෙයි. නොවෙහෙසෙයි, මහණ, යම් කරුණකින් උපදීද, එකරුණ ඔහුට නැත. නූපදනේ කිම දිරනේද? නොදිරනුයේ කිම මියෙන්නේද? නොමියනුයේ කිම කෝප්‍යවේද? කෝප්‍ය නොවන්නේ කුමක් හෙයින් වෙහෙසෙන්නේද?

යම් තැනක සිටියේ මඤ්ඤනා උතුරා යෑම් නොපවතීද, මඤ්ඤනා උතුරා යෑම් නොපවතින කල්හි මුනිවරයා ශාන්ත යයි කියනු ලැබේ. යනුවෙන් යමක් කියන ලදද එය මෙකරුණ සඳහා කියන ලදී. ...

-ධාතුවිභඞ්ග සු.ම.නි.3-508

පාදක සටහන්:

1. සසඳන්න: 'යථාභූතඤාණදස්සන' - ඇති සැටි දැනුම හා දැකුම

2. මේ ධර්මතාව වඩාත් පැහැදිලිව නිර්දිෂ්ට සූත්‍ර ප්‍රදේශ සංයුත් සඟියේ නිදාන සංයුත්තයේ ගහපතිවග්ගයේ එයි:

'ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති. අවිජ්ජාය සති සංඛාරා හොන්ති, සංඛාරෙසු සති විඤ්ඤාණං හොති.'

- සං.නි.2-100 පිට

මෙය ඇතිකල්හි මෙය වෙයි. මෙය ඇතිවීමෙන් මෙය ඇති වෙයි. අවිද්‍යාව ඇති කල්හි සංස්කාරයෝ වෙත්. සංස්කාර ඇති කල්හි විඥානය වෙයි- ආදී වශයෙනි.

3. 'කුතො සරා නිවත්තන්ති- කත්ථ වට්ටං න වට්ටති
කොතැනින් දියවැල් නවතී දෝ - දියසුළි කොහි නොම කැරකේදෝ

-සං.නි.1-30 පිට

4. බලන්න: මැදුම් සඟියේ මහාතණ්හාසංඛය සූත්‍රය - ම.නි.1-610

5. සසඳන්න: "..... මහණෙනි, සම්මා දිට්ඨිය ඇත්තාට සම්මා සංකප්පය ඇතිවෙයි. සම්මා සංකප්පය ඇත්තාට සම්මා වාචා ඇතිවෙයි. සම්මා වාචා ඇත්තාට සම්මා කම්මන්තය ඇතිවෙයි. සම්මා කම්මන්තය ඇත්තාට සම්මා ආජීවය ඇතිවෙයි. සම්මා ආජීවය ඇත්තාට සම්මා වායාමය ඇතිවෙයි. සම්මා වායාමය ඇත්තාට සම්මා සතිය ඇතිවෙයි. සම්මා සතිය ඇත්තාට සම්මා සමාධිය ඇතිවෙයි. සම්මා සමාධිය ඇත්තාට සම්මාඤාණය ඇතිවෙයි. සම්මාඤාණය ඇත්තාට සම්මා විමුත්තිය ඇතිවෙයි."

-මහාචත්තාරීසක සූ.ම.නි.3-218

6. යෙන යෙන හි මඤ්ඤන්ති - තතො තං හොති අඤ්ඤථා
තං හි තස්ස මුසා හොති - මොසධම්මං හි ඉත්තරං

-සු.නි.ගා.760

7. අඤ්ඤථාභාවී භවසත්තො ලොකො භවපරෙතො භවමෙවාභිනන්දති
යදභිනන්දති තං භයං - යස්ස භායති තං දුක්ඛං

-නන්ද වග්ග උදා. ඛු.නි.1.192

8. මහණෙනි, වඳුරෙක් මහවනයෙහි හැසිරෙනුයේ යම්සේ අත්තක එල්බ ගනීද, එය මුදා අනිකක එල්බ ගනීද, එය මුදා අනිකක එල්බගනීද, එසෙයින්ම, මහණෙනි යමක් සිත යයිද, මනස යයිද, විඤ්ඤාණය යයිද කියනු ලැබේද එය රැයෙහිද දවල්හිද අනෙකක්ම උපදී අනෙකක්ම නිරුද්ධවෙයි.

මහණෙනි, එහිලා ඇසූ පිරූ තැන් ඇති ආර්‍ය ශ්‍රාවක තෙමේ පටිච්චසමුප්පාදයම මනාකොට නුවණින් මෙනෙහි කරයි:

මෙය ඇතිකල්හි - මෙය වෙයි
මෙය ඇතිවීමෙන්- මෙය ඇතිවෙයි.
මෙය නැතිකල්හි - මෙය නොවෙයි
මෙය නැතිවීමෙන්- මෙය නැතිවෙයි.

-එනම්, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ....... මෙසේ මේ දුක්රැසේ හටගැන්ම වෙයි.

අවිද්‍යාවගේම නිරවශේෂ විරාගයෙන් නිරුද්ධවීමෙන් සංස්කාර නිරෝධය වේ. සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඥාන නිරෝධය වේ........... මෙසේ මේ හුදු දුක්රැසේ නිරෝධය වේ.

-සං.නි. 2-148

9. දෙවන ආර්‍යසත්‍යය වන 'දුක්ඛ සමුදය' ඇතැම්විටෙක කෙලින්ම තණ්හාව හැටියටත්, ඇතැම් විටෙක පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය, ලෙසත් හඳුන්වා තිබීම සැලකිය යුතු කරුණකි. (නිදසුන් සං.නි.2-16 අං.නි.1.316)

මෙයින් ගම්‍යවනුයේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය තෘෂ්ණාවගේ බුද්ධිපක්ෂයේ 'සහකාරයා' වන අවිද්‍යාව දක්වා දිවෙන ප්‍රත්‍යයසමුදාය හෙළිකර දෙමින් තෘෂ්ණාවට මූලික වූ හේතූන් පැහැදිලි කර දෙන ධර්මයක් බවයි.

10. යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා - තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ
තෙසඤ්ච යො නිරොධො - එවංවාදී මහාසමණො

-මහා.1 86

'හේතුවකින් හටගත් යම් ධර්ම වේද, ඒවායේ හේතුව තථාගතයන් වහන්සේ වදාළහ. ඒවායේ යම් නිරෝධයක් වේද (එයද වදාළහ) මහාශ්‍රමණයන් වහන්සේ මෙවැනි ඉගැන්වීමක් කරන කෙනෙකි.'

අස්සජි ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීම්වල අර්ථසාරය සම්පිණ්ඩනය කොට උපතිස්ස පරිබ්‍රාජකයා (එනම්, පසුකලෙක අග්‍රශ්‍රාවක ප්‍රඥාවෙන් අගතැන්පත් සාරිපුත්ත මහරහතන් වහන්සේ)

වෙත ඉදිරිපත් කළ මේ ගාථාව මෙහිලා සැලකිය යුතු වෙයි. උපතිස්ස සහ කෝලිත (එනම්, පසුකලෙක අග්‍රශ්‍රාවක මහා මොග්ගල්ලාන මහ රහතන් වහන්සේ) යන දෙදෙනාම මේ ගාථා ධර්මය ඇසීමෙන් සෝවාන්ඵලය ලබාගත්තේ 'විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි' යනුවෙන් හැඳින්වෙන කෙලෙස් දූවිලි, කෙලෙස් මල, රහිත දහම් ඇස පහළවීම (එනම්, පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය දැකීම) එපමණකින්ම ඔවුන් තුළ සිදුවූ බැවිනි.

ධම්මපදට්ඨකථාවට අනුව (අග්ගසාවකවත්ථු) යටකී ගාථාව ඇසීමට පෙරාතුවම උපතිස්ස කෝලිත දෙදෙනා තමන් නරඹමින් සිටි 'ගිරග්ගසමජ්ජ' නම් වූ සන්දර්ශනයක් තුළින් සසර කලකිරීමට හේතුවන කිසියම් හිතකර මානසික විප්ලවයක් අත්දැක තිබුණි. විඥාන මැජික් දැක්මේ වේදිකාව පිටුපස වැඩ කට්ටලය පිළිබඳව වූ මේ මූලික විනිවිද දැක්ම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දහම් පණිවිඩය පිළිගැනීමට උචිත මානසික වාතාවරණයක් ඔවුන් තුළ සකස් කරන්ට ඇතැයි කිවහැකිය.

11. යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා
ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස
අථස්ස කඞ්ඛා වපයන්ති සබ්බා
යතො පජානාති සහෙතුධම්මං
යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදි

-උදා.ඛු.නි.1.132

යම් විටෙක කෙලෙස් තවන වීර්යයෙන් ධ්‍යාන වඩන්නාවූ බ්‍රාහ්මණයාහට ධර්මයෝ පහළවෙත්ද, එවිට ඔහුගේ සියලු සැක දුරුවයේ, මක්නිසාද යත් ඔහු ප්‍රත්‍යයන්ගේ ක්ෂයවීම අවබෝධ කරගත් බැවිනි.

12. ජාතු ලොකො සමුප්පන්නො
ජාතු කුබ්බති සන්ථවං
ජාතුමෙව උපාදාය
ජාතු ලොකො විහඤ්ඤති -සං.නි.1.76

භයෙහි ලොව උපනේ
භයෙහිම ඇසුර සොයනේ
භය දැඩි ලෙස ගෙනේ
භයෙහිමය ලොව වෙහෙසවිඳිනේ

13. මෙකී මූලධර්මීය ජීවිතය හා මරණය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය විසඳා ගැනීමට ප්‍රායෝගික වශයෙන් උපකාර කරගත් අවස්ථාවක් ඡන්නොවාද සූත්‍රයේ එයි. (ම.නි.3.542. සං.නි.4-130)මෙහි සඳහන් අන්දමට දැඩිලෙස රෝගාතුරව සියදිවි නසා ගැනීමට සිතමින් සිටි ඡන්න ස්වාමීන් වහන්සේට මහාචුන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ බුද්ධ දේශනාවෙහි එන විරාගයට තුඩු දෙන මෙම දේශනාකොටස (එනම් ඉහත උපුටා දැක්වූ ඡේදය) මෙනෙහි කරන මෙන් උපදෙස් දුන්හ. ඡන්න තෙරුන් වහන්සේ සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේට නිසැක වශයෙන් ප්‍රකාශ කළ පරිදි ඒ වන විටත් උන්වහන්සේගේ විරාගී බව උසස් මට්ටමකට පත්වී තිබුණි. දිවිහානිකර නොගන්නා මෙන් සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ කළ ඇවිටිලිද නොතකා උන්වහන්සේ සිය දිවි නැතිකරගත් නමුදු මරණයට පෙර අර්හත්වය ලබාගැනීම හේතු කොටගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ උන්වහන්සේගේ එම ක්‍රියාව නිරවද්‍ය යයි ප්‍රකාශ කළහ. ව්‍යවහාර බුද්ධියට අනුව විග්‍රහ කරතොත් කථාපුවතෙහි විප්ලවීය විපරීතබවක් ඇත. මේ කථා පුවත ධර්මයෙහි ඉතාමත්ම සියුම් තැනක් කෙරෙහි අප අවධානය යොමුකරවන්නක් බව පෙනේ. එහෙත් යටකී දේශනා පාඨයේ ගැඹුරු දාර්ශනික අර්ථසමුදාය නිසි ලෙස අගය කරතහොත් මේ කථාපුවත යටත් පිරිසෙයින් එතරම්ම විපරීත නොවන්නක් ලෙස කෙනෙකුට වැටහීයාමට ඉඩ තිබේ. මක්නිසාද යත්, මාරයාගේ ග්‍රහණයෙන් මිදීයාමට කළ දුර්ලභ ගණයේ අවසාන ප්‍රයත්නයකින් ඡන්න ස්වාමීන් වහන්සේ මරණයට **යටත් වූ** ලෙසක් පෙනෙතත් ඇත්ත වශයෙන්ම උන්වහන්සේ මාරයා **යටපත් කොට මරණය ජයගත්** බැවිනි.

9. සංකල්පයන්ගේ සාරය

විඥ්ඥාණ විජ්ජා දක්ම තුළ සංකල්පයන්ගේ රහපෑම ප්‍රධාන තැනක් ගනියි. ඒවායේ බලපෑම කෙතෙක් පෘථුලද යත් සත්‍යගවේෂී චින්තකයා පවා තම ගවේෂණයෙහිලා සංකල්ප ප්‍රමාණ කරගත නොහැකි බව දන දනත් මුළුමනින්ම ඒවායින් අත්මිදී සිටීමට අපොහොසත් වෙයි. මානසික ජීවිතය තුළ කෙරෙන සෑම ගනුදෙනුවකදීම සංකල්ප වලංගු කාසි මෙන් භාවිතා කැරෙයි. සත්‍ය ගවේෂකයාට ඒවායේ ප්‍රභවය ගැන සැක ඇති විය හැකිය. එනමුත් අකැමැත්තෙන් වුවද ඒවායේ ප්‍රායෝගික අගය පිළිගැනීමට ඔහුට සිදුවේ.

යට දක්වූ පරිදි පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය සහ පටිච්චසමුප්පන්න ධර්ම අතර වෙනස පැහැදිලි කරදීමෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ සංකල්ප පිළිබඳ ප්‍රශ්නය විසඳීමට මැදුම් පිළිවෙතක් ඉදිරිපත් කළහ. ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ධර්ම වශයෙන් ගත් කල සංකල්ප ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාද ධර්මතාවටම නිදර්ශන වන බැවින් ඒවායේ ප්‍රායෝගික වටිනාකම එයින්ම පිළිගැනෙයි. එසේද වුවත් අත්‍යවශ්‍යව ඇත්තේ එකී ධර්මතාව විදසුන් ඇසින් විනිවිද දැකීම බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්හ. ධර්මතාව පරිපූර්ණ වශයෙන් 'නි-දර්ශනය' කිරීමෙන් තම කාර්ය භාරය ඉටු කළ සංකල්පයෝ එම විදර්ශනාමය ප්‍රඥා ප්‍රභාව තුළම 'නිෂ්ප්‍රභා' විය යුතු වෙත්.

සංකල්ප මගින් ඉටුකරගත හැකි උසස් පරමාර්ථයක් ඇතැයි පිළිගැනීම සංකල්පය විමුක්ති සාධනයෙහි පුරෝගාමියකු බවට පත්කරන පරිවර්තනාත්මක දෘෂ්ටිකෝණයකි. ඒ වනාහි අන්තගාමීවූ ආධානග්‍රාහී ආකල්පයත් අඥෙයවාදී ආකල්පයත් විශිෂ්ට ලෙස ඉක්මවා යන ඉදිරි පියවරකි. බුදු දහමෙහි එන 'ධම්ම' යන වචනය 'දෙය' 'සංසිද්ධිය' 'මනාරම්මණය' 'සංකල්පය', 'දේශනාව' ආදී විවිධාර්ථ දනවන පදයක් වී ඇත්තේද එනිසාමය. සංකල්පයෙහි දැඩිව එල්බ ගැනීමෙන්ද, එයින් "ඈඟ බේරා ගැනීමට" දඟලීමෙන්ද වැළකී බුදුරජාණන් වහන්සේ එහි යථාර්ථය ගැඹුරින් විනිවිද දක, සත්‍යය හා විමුක්තිය සොයා යන්නකු විසින් සාර්ථක ලෙස උපයෝගී කරගත හැකි යම් යම් ගුණ විශේෂයන් ඒ තුළින් ඉස්මතු කර දක්වූහ. එක් අවස්ථාවකදී උන්වහන්සේ හැම දෙයකම හටගැන්ම, පැවැත්ම හා පරමාර්ථය පිළිබඳව අන්‍යතීර්ථක පරිබ්‍රාජකයින් විසින් නැඟිය හැකි ප්‍රශ්න මාලාවකට පිළිතුරු දිය යුතු ආකාරය ගැන භික්ෂූන් වහන්සේලාට කල් තබාම උපදෙස් දී වදාළහ.

"ඉදින්, මහණෙනි, අන්‍යතීර්ථක පරිබ්‍රාජකයෝ මෙසේ ප්‍රශ්න කරත් නම්:

'ඇවැත්නි, හැම දෙයකම මුල කුමක්ද?
හැම දෙයකම හටගැන්ම කොතැනද?
හැම දෙයක්ම පැනනඟින්නේ කොතැනින්ද?
හැම දෙයක්ම යොමුවී ඇත්තේ කොතැනටද?
හැම දෙයකටම ප්‍රමුඛ වන්නේ කුමක්ද?
හැම දෙයකටම අධිපති වන්නේ කුමක්ද?
හැම දෙයකින්ම එතරවීම කොතැනද?
හැම දෙයකම හරය කුමක්ද?
හැම දෙයක්ම ගලා බසින්නේ කොතැනටද?
හැම දෙයකම අවසානය කුමක්ද?

මහණෙනි, මෙසේ ප්‍රශ්න කරනු ලැබූ නුඹලා ඒ අන්‍යතීර්ථක පරිබ්‍රාජකයින්ට මේ අයුරින් පිළිතුරු දෙව්.

'ඇවැත්නි, හැම දෙයකම මුල ඡන්දයයි.
හැම දෙයකම හටගැන්ම මෙනෙහි කිරීමයි.
හැම දෙයක්ම පැනනගින තැන ස්පර්ශයයි.
හැම දෙයක්ම යොමු වී ඇත්තේ වේදනාවටයි.
හැම දෙයකටම ප්‍රමුඛ වන්නේ සමාධියයි.
හැම දෙයකටම අධිපතිවන්නේ සතියයි
හැම දෙයකින්ම එතරවන තැන ප්‍රඥාවයි.
හැම දෙයකම සාරය විමුක්තියයි.
හැම දෙයක්ම ගලා බසින්නේ අමෘතත්වයටයි.
හැම දෙයකම අවසානය නිවනයි.

මහණෙනි, මෙසේ ප්‍රශ්න කරනු ලැබූ නුඹලා ඒ අන්‍යතීර්ථක පරිබ්‍රාජකයින්ට මේ අයුරින් පිළිතුරු දෙව්."

-අං.නි.6.190

මෙහිදී බුදුරජාණන් වහන්සේ 'ධම්ම' යන විවිධාර්ථ දනවන පදය යොදාගෙන ඇති අතර සන්දර්භයට අනුව ප්‍රායෝගිකව ගත් කල එය 'දේවල්' යනුවෙන් පරිවර්තනය කළ හැකිය. එනමුත් එයින් අදහස් කැරෙනුයේ සිතිවිලි හා සංකල්ප බව පහත දක්වෙන ප්‍රශ්නෝත්තර මාලාවෙන් පැහැදිලිව පෙනී යයි. මේ ප්‍රශ්නෝත්තර මාලවෙන් නිරූපනය වන්නේ ඉහත දක්වූ බුද්ධ දේශනාව පිළිබඳව සමිද්ධි ස්වාමීන් වහන්සේගේ අවබෝධ මට්ටම පිරික්සා බැලීමට සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ දරූ ප්‍රයත්නයකි.

"සමිද්ධි, කුමක් අරමුණු කරගෙනද පුරුෂයකුට සංකල්ප විතර්ක ඇතිවන්නේ?"

"ස්වාමීනි, නාමරූපය අරමුණු කරගෙනය."

"සමිද්ධි, ඒවා කොතැනක නානත්වයට යෙයිද?"

"ස්වාමීනි, ධාතුන්හිය,"[1]

"සමිද්ධි, ඒවා කොතැනින්ද පැනනගින්නේ?"

"ස්වාමීනි, ඒවා ස්පර්ශයෙන් පැනනගී."

"සමිද්ධි, ඒවා කොතැනකට යොමුවී තිබේද?"

"ස්වාමීනි, ඒවා යොමුවී ඇත්තේ වේදනාවටය."

"සමිද්ධි, ඒවාට ප්‍රමුඛවන්නේ කුමක්ද?."

"ස්වාමීනි, ඒවාට ප්‍රමුඛවන්නේ සමාධියයි."

"සමිද්ධි, ඒවාට අධිපති වන්නේ කුමක්ද?"

"ස්වාමීනි, ඒවාට අධිපති වන්නේ සතියයි."

"සමිද්ධි, ඒවායින් එතරවීම කුමක්ද?"

"ස්වාමීනි, ඒවායින් එතරවීම ප්‍රඥාවයි."

"සමිද්ධි, ඒවායේ සාරය කුමක්ද?"

"ස්වාමීනි, ඒවායේ සාරය විමුක්තියයි."

"සමිද්ධි, ඒවා ගිලීයන්නේ කොතැනද?"

"ස්වාමීනි, ඒවා ගිලීයන්නේ අමෘතත්වයෙහිය."

-අං.නි.5-422

'දේවල්' හට ගන්නා තැන සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දී වදාළ විවරණය තුළින් ඒවායේ සංසිද්ධි ස්වභාවය පහසුවෙන්ම ගම්‍යමාන වේ. ධම්මපදයේ ආරම්භක ගාථා යුගලයෙන් ප්‍රකාශිත පරිදි 'හැම දෙයක්ම මනස පෙරටු කරගෙන ඇත. මනස ඒවාට ප්‍රධානය, ඒවා මනසින්ම හටගෙන ඇත'.[2] හැම දෙයකටම මුල්වන්නේ ඡන්දය බවත් (ඡන්ද) මෙනෙහි කිරීම (මනසිකාර) ඒවායේ හටගැන්ම බවත්, ස්පර්ශයෙන් (ඵස්ස) ඒවා පැනනගින බවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශකරන විට අරමුණට මූණලාගත් ලෝකදර්ශනයක් ඇති පුහුදුන් පුහුලා ඒ බුද්ධවචනය නිසිලෙස ඇගැයීමට මැලි විය හැකිය. තම ආශාවන් බාහිර ලෝකයට ආරෝපණය කර අරමුණු තනාගත් පෘථග්ජනයා කොතෙක් දුරට තමා පිළිබඳ යථාතත්වය අමතක කර ඇද්දැයි කිවහොත්, ඔහු වචනය හා අර්ථය විශ්ව නිර්මාතෘ පාර්වතී-පරමේශ්වර යුවළ මෙන් සනාතන සංයෝගයකැයි විශ්වාස කිරීමට පවා පෙළඹෙයි.[3] එසේද වුවත් සංකල්පයෙහි ප්‍රභවය පිළිබඳව

යෝනිසෝමනසිකාර වශයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේදී හෙළිවනුයේ වචනයක **අර්ථය** - එහි පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම ගත්කල- පවතිනුයේ සියලුම ආශා, ඕනෑකම්, අවශ්‍යතා, පරමාර්ථ, අර ඇදීම් පැනනගින චෛතසික මූලහේතූන් ආශ්‍රිතව බවයි. (3 වන පරිච්ඡේදය බලන්න) සංකල්පය, තර්කයෙන් තලා ඔපමට්ටම් කළ (තක්කපරියාහත) සුවිශේෂ අර්ථසමුදායයක් සහිතව සම්මත සම්මුති ස්වරූපයකින් එළිදකින්නේ මානව සංහතිය මානවාභිමානයකින් උදම්ව ස්වකීය වර්ගයාගේ ඕනෑ එපාකම් ඉටුකර ගැනීමට දරණ ප්‍රයත්නය තුළිනි. එය 'නිෂ්පාදිත භාණ්ඩයක්' ලෙස එළිදුටු පසු එහි කෘත්‍රිම සකස්කළ (සංඛත) ස්වභාවය කෙනෙකුට පහසුවෙන්ම අමතක වේ. යෝනිසෝමනසිකාරයෙහි කෘත්‍යය වනුයේ එහි කෘත්‍රිම සංඛත ස්වභාවය යළිත් හෙළිකරදීමමය. සංකල්පය බිහිවන තැනම 'ඡන්දය' එය 'දෙයක්' ලෙස වෙන් කර දෙන අතර 'මනසිකාර' ආලෝකධාරාව ඒ දෙය උද්දීපනය කරයි. 'ඵස්ස' හෙවත් ස්පර්ශය එහි සීමාවන් හා පරිමිතිය තීරණය කරයි.

සංකල්ප සංකේතවත් වන්නේ යම් පමණටද, එපමණටම ඒවා වේදනාව දෙසටම යොමුවී ඇතැයි කිවහැකිය. විමුක්තිදායක දෘෂ්ටිකෝණයෙන් බලනවිට, ප්‍රමුඛත්වය ගෙන සංකල්පයට පෙරමග දක්වන සමාධියත්, අධිපතිව එහිලා හසුරුවන සතියත් හිතකර ගුණාංග ලෙස සැලකිය හැකිය. එහෙත් පූර්ණ පරිවර්තනයක් ඇතිකරවන සන්ධිස්ථානය ප්‍රඥාවයි. මෙහිදී සංකල්ප සමතික්‍රමණයක්-සංකල්පවලින් එතරවීමක්-සිදුවන්නේ ඇතිවීම හා නැතිවීයාම දක්නා ප්‍රඥාව (උදයත්ථගාමිනී පඤ්ඤා) මේ 'වලංගු කාසිවල' දෙපැත්ත ක්ෂණිකව තීක්ෂණව විනිවිද දකීමෙනි. මෙසේ වියපැහැදම් කෙරෙන 'සංකල්ප කාසි' ඒවායේ සාරය ලෙස විමුක්තිය මතුකර දෙමින් අමෘතත්වයෙහි ගැලී නිවනින් නිෂ්ප්‍රාපනවේ. (රූප සටහන බලන්න)

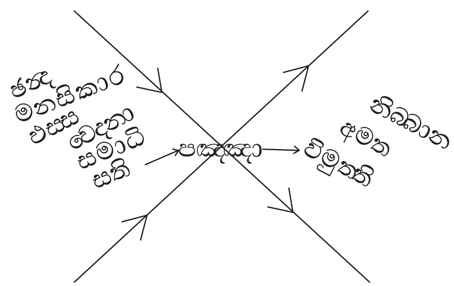

සංකල්පයන්ගේම සමතික්‍රමණයට තුඩුදෙන අයුරින් ප්‍රඥා භාවනාව නමැති උත්තරීතර පරමාර්ථීය උදෙසා සංකල්ප සංවිධානය කිරීමෙහිලා බුදුන්වහන්සේ දුලීභ ගණයේ මැදුම් පිළිවෙතක් යොදා ගත්හ. සංසාරය නමැති මේ විපරීත පැවැත්ම මවාපාන සංකල්ප, ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩිදියුණු කර ගැනීම සඳහා උපයෝගී කරගන්නා නමුත්, එසේ කැරෙනුයේ ඒවායේ ආදීනව පක්ෂයද සිහිගන්වන අන්දමිනි. මෙයට කදිම නිදසුනක් සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙන් ගෙනහැර දක්විය හැකිය. එහි එක් එක් භාවනා විධියක් ඉදිරිපත් කරන පර්වයක් (කොටසක්) අවසන් වන්නේ ඒකාකාර ඡේදයකිනි. හුදු වාච්‍යාර්ථය අනුව යාමෙන් භාවනා මනසිකාර විධිය පිළිබඳව බොහෝ විට වැරදි නිගමන ගැනීමට ඉඩ ඇති බැවින් එය වැළැක්වීමට එම ඡේදය උපකාරී වෙයි. මෙහිදී උදාහරණයක් වශයෙන් ඉරියාපථ පබ්බය ගෙනහැර දක්විය හැකිය.

"නැවතද, මහණෙනි, මහණතෙම යන්නේ හෝ යෙමියි නුවණින් දනගනියි. සිටියේ හෝ සිටියෙමියි නුවණින් දනගනියි. හුන්නේ හෝ හුන්නෙමියි නුවණින් දනගනියි. සයනය කරන්නේ හෝ සයනය කරමියි නුවණින් දනගනියි. යම් යම් අයුරකින් ඔහුගේ කය පිහිටියේ වේද ඒ ඒ අයුරින් නුවණින් දනගනියි.

මෙසේ ඇතුළත කයෙහි හෝ කය අනුව බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. පිටත කයෙහි හෝ කය අනුව බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. ඇතුළත හා පිටත කයෙහි හෝ කය අනුව බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. කයෙහි ඇතිවන සවභාවය අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. කයෙහි ගෙවීයන සවභාවය අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. කයෙහි ඇතිවන හා ගෙවීයන සවභාවය අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වාසය කරයි. කයක් ඇත යන සිහිය හෝ ඔහු වෙත එළඹ සිටියේ හුදෙක් ඥානය හා සිහිය පවත්වා ගැනීම සඳහාය. හේ නොඇලුනෙක්ව වෙසෙයි. ලොව කිසිවක් අල්වා නොගනියි."

-සතිපට්ඨාන සූත්‍රය,ම.නි.I-136

'යෙමි', 'සිටියෙමි', 'හුන්නෙමි', 'සයනය කරමි', යන පද හුදු වචනාර්ථයටම ගැතිව තේරුම් ගැනීමෙන් නොමඟ යා හැකි දෘෂ්ටිගතිකයාත් විතණ්ඩවාදියාත් යට දක්වූ ප්‍රායෝගික ඉඟි කෙරෙහි විශේෂ අවධානය යොමු කළ යුතු වේ. උත්තම පුරුෂ ක්‍රියාපදයෙන් හැඟෙන 'මම' අනිසි ලෙස අවධාරණය කිරීම දෘෂ්ටිගතිකයාගේ ආත්ම සංකල්පයට රුකුලක්

විය හැකිය. එමෙන්ම සැකමුසු බැල්මක් ඇති විතණ්ඩවාදියකු මෙහිදී අනාත්ම දර්ශනය පිළිබඳ ඉගැන්වීම් හා පරස්පර විරෝධී බවක් පෙන්වා දීමට ඉක්මන් විය හැකිය. එනමුත් කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය කිසිසේත් කය පිළිබඳ මමත්වයක් තහවුරු කරන්නක් නොවේ. ප්‍රථමයෙන්ම, සතිපට්ඨානය තමාගේ කය දෙසට මෙන්ම අනුන්ගේ කය දෙසටද යොමුකර පුරුදු කිරීම මේ භාවනාවට අදාළ මූලධර්මයේ විශ්වසාධාරණ බව ඒත්තු ගැන්වීමේ ක්‍රමයකි. එමඟින් යෝගාවචරයාගේ සිත මමත්වය තුළම කොටුවී සිටීමේ ප්‍රවණතාව දුරුකැරෙයි. දෙවනුව, කයෙහි හටගැනීම් සවභාවය අනුව බැලීම, ගෙවීයන සවභාවය අනුව බැලීම සහ හටගැනීම්- ගෙවීයාම් සවභාවය අනුව බැලීම, කයෙහි සාරයක් ඇත යන හැඟීම දුරුකිරීමට උපකාරී වේ. එමෙන්ම ඒ අනුපස්සනා විධි කය පිළිබඳ සංකල්පය අවසානයේදී ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දක ගැනීමට සිත සූදානම් කරයි. තෙවනුව, 'කයක් ඇත' යන දැනුවත් බව පවා හුදෙක් පරමාර්ථ සාධක උපාය මාර්ගයක් පමණක් බවත්, එයින් අපේක්ෂිත අර්ථය ඥාණය හා සතිය මුවහත් කිරීම බවත් අවධාරණය කැරෙන අවස්ථාවෝචිත උපදෙස, නිදර්ශන තුළින් මූල සිද්ධාන්තය මතුකර ගැනීම ගැන නොදන්නවුන්ට එල්ල කළ අවවාදයක් වැන්න. වචනයෙහි පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම ප්‍රතිපදාව අනුව හික්මෙන භික්ෂුව වනාහි කිසිවක නොඇලී වෙසෙන, ලොව කිසිවක එල්බ නොගන්නා කෙනෙකි. (අනිස්සිතොච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති)

උත්කෘෂ්ට පරමාර්ථයක් ඉලක්කය වශයෙන් ඇතිව සංකල්ප උපයෝගී කරගන්නා හැම තැනකදීම සංකල්පයෙහි ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න සවභාවය ගැන නිතර සතිමත්ව සිටීම අවසානයේදී පහසුවෙන්ම එයින් සිත මුදාගැනීමට උපකාරී වෙයි. රසායනික සංයෝගයකට උදව් දී අවසන ඉන් ඉවත්වන උත්ප්‍රේරකයක් (catalyst) මෙනි. සංකල්පය ලෝකයාගේ එක්තරා 'ගිණීමක්' (සංඛා) පමණක් බව කිසිවිටෙක අමතක නොකැරෙන අතර එහි සකස්කරන ලද ස්වභාවය ('සංඛත' බව) නිතර විග්‍රහ කොට දක්වා ඇත. ප්‍රස්තුත සංකල්පය 'ගෙයක්' හෝ වේවා 'කයක්' හෝ වේවා මේ විරාගී ආකල්පය ඒ දෙක අතර වෙනසක් නොදකී. "යම්සේ, ඇවැත්නි, ලීද, වැල්ද, තණද, මැටිද නිසා අවකාශය අවුරන ලදුයේ ගෙයකැයි ගිණීමට යේද, එසේම, ඇවැත්නි, ඇටද, නහරද, මස්ද, සමද නිසා අවකාශය අවුරන ලදුයේ 'රූපයකැ'යි ගිණීමට යේ (මහාහත්ථිපදොපම සු. ම.නි. I- 458

කායානුපස්සනාවෙහිදී පමණක් නොව, වේදනානුපස්සනා, චිත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා යන අනෙක් අනුපස්සනා තුනෙහිදීද

යටකී ප්‍රායෝගික උපදෙස්ම පිළිපැදිය යුතු බව මතක් කරදී ඇත. මේ අනුපස්සනා තුනෙහිදීද 'වේදනා ඇත.' 'සිතක් ඇත'. '(මනසට අරමුණුවන) ධර්ම ඇත'. යන සිහිය යෝගාවචරයා පිහිටුවා ගන්නේ හුදෙක් තම ඤාණය හා සතිය වැඩීම පිණිසය යනුවෙන් සඳහන් වීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ සියල්ල පරමාර්ථ වශයෙන් ඇතැයි ගන්නා සත්භාවවාදියා දුරින්ම දුරුකළ බවය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සංසිද්ධිවාදී ආකල්පයට අනුව විවිධාකාර වේදනා හා චිත්ත තත්ත්ව පමණක් නොව ධම්මානුපස්සනා කොටසෙහි සංගෘහීතවූ ධර්ම කොට්ඨාස පද්ධතිය තුළද එල්බ ගත යුතු අන්දමේ කිසිවක් නොමැත.[4] ඒ හැම 'දෙයක්ම' සංකල්ප යන පදය යටතේ සංග්‍රහ කළ හැකිවන අතර එයින්ම ඒවායේ සංඛත ස්වභාවය-සමුදය,වය ධර්මතාව පිළිගත්තා වෙයි.

"ඇවැත්නි, ඇස ඇති කල්හි, රූපය ඇති කල්හි, චක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි, යමෙක් ඵස්ස පඤ්ඤත්තියක් (ස්පර්ශය යන පැණවීමක්) පණවාලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත. 'ඵස්ස' යන පැණවීම ඇති කල්හි 'වේදනා' යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත. වේදනා යන පැණවීම ඇතිකල්හි 'සඤ්ඤා' යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත. 'සඤ්ඤා' යන පැණවීම ඇති කල්හි 'විතක්ක' යන පැණවීමක් පණවාලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත. 'විතක්ක' යන පැණවීම ඇති කල්හි පපඤ්ච සඤ්ඤාවෙන් කළ ගිණීම් වලට යටවීම යන පැණවීමක් (පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛාසමුදාචරණ පඤ්ඤත්ති) පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත. ඇවැත්නි, කණ ඇති කල්හි ශබ්දය ඇති කල්හි සොතවිඤ්ඤාණය ඇති කල්හි........ නැහැය ඇති කල්හි ගඳ-සුවඳ ඇති කල්හි ඝාන විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි..... දිව ඇති කල්හි රසය ඇති කල්හි ජිව්හා විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි ..... කය ඇති කල්හි ඵොට්ඨබ්බය ඇති කල්හි කාය විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි....... මනස ඇති කල්හි ධර්ම ඇති කල්හි මනො විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි .... පපඤ්චා සඤ්ඤාවෙන් කළ ගිණීම්වලට යටවීම යන පැණවීමක් පණවාලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් ඇත.

ඇවැත්නි, ඇස නැති කල්හි, රූප නැති කල්හි, චක්ඛු විඤ්ඤාණය නැති කල්හි යමෙක් 'ඵස්ස' යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත. 'ඵස්ස' යන පැණවීම නැතිකල්හි වේදනා යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත. වේදනාව යන පැණවීම නැති කල්හි සඤ්ඤා යන පැණවීමත් පණවාලන්නේය යන

මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත. සඤ්ඤා යන පැණවීම නැති කල්හි විතක්ක යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත. විතක්ක යන පැණවීම නැතිකල්හි පපඤ්චසඤ්ඤාවෙන් කළ ගිණීම්වලට යටවීම යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත. ඇවැත්නි, කණ නැති කල්හි ශබ්දය නැති කල්හි ඝානවිඤ්ඤාණය නැති කල්හි...... නැහැය නැති කල්හි ගඳ-සුවඳ-නැති කල්හි සොතවිඤ්ඤාණය නැති කල්හි,..... දිව නැතිකල්හි රස නැති කල්හි ජිව්හා විඤ්ඤාණය නැති කල්හි..... කය නැති කල්හි ඵොට්ඨබ්බය නැති කල්හි කායවිඤ්ඤාණය නැති කල්හි.......... මනස නැති කල්හි ධර්ම නැතිකල්හි මනොවිඤ්ඤාණය නැති කල්හි ..... පපඤ්චසඤ්ඤාවෙන් කළ ගිණීම්වලට යටවීම යන පැණවීමක් පණවා ලන්නේය යන මෙවැන්නකට ඉඩක් නැත.

-මධුපිණ්ඩික සු.ම.නි.I 280

අප ඉතාමත්ම පෞද්ගලික හැටියට සලකන ස්පර්ශය හා වේදනාව පවා බෞද්ධ මනෝවිද්‍යාව තුළ ප්‍රඥප්ති ලෙස ගිණීම අරුමයක් සේ පෙනී යා හැකිය. එය අප චිත්තසන්තානයේ අන් අයට උරුම කම් කිවනොහැකි ගුප්ත බලකොටු තුළට 'ප්‍රඥප්තිය' කඩා වැදීමක් ලෙස ඇතැම්විට හැඟෙනු ඇත. එහෙත් මේ එවැන්නක් නොවේ. මක්නිසාද යත්, මනසේ සිදුවන ආවර්ජන කෘත්‍යයේදී ස්පර්ශ හා වේදනා, අනුශය ධර්ම (එනම්, උපාදානස්කන්ධ) වලට අනුව ගිණීම්, ඇගැයීම්, හැඳින්වීම්, පැණවීම් රැසකට භාජනය වන බැවිනි.[5] මේ ධර්ම ඉබේම පහළවන දේ හැටියට සැලකීමට අප පුරුදුව සිටියත් එසේ ගැනීම සාධාරණ නොවන බව මෙයින් පෙනේ. වෙනත් වචනවලින් කිවහොත් ඉබේ පහළවූ හැටියට අප සාමාන්‍යයෙන් හඟින දේ පවා කෘත්‍රිම, සකස්කරන ලද (සංඛත) ඒවා බව අන්තිමේදී හෙළිවන නිසාය.

සතර සතිපට්ඨානයේ සතිය පිහිටා සිටින (පට්ඨාන) සංකල්ප තුළ සත් පදාර්ථ වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු සාරයක් නොමැත. මුළු මහත් සතිපට්ඨාන ආකෘතියම සතිය හා ඤාණය වැඩිදියුණු කරගැනීම පිණිස උපයෝගී කරගත යුතු 'දැල් සැකිල්ලක්' පමණි. එය හුදෙක් **ඉන් ඔබ්බට** දක ගැනීම සඳහාම තැනුන දලක් වැන්න. එබැවින් යම් අවස්ථාවක විනිවිද දක්නා ප්‍රඥාව පරිපූර්ණත්වයට පත්වූයේද, එවිට විඤ්ඤාණ දලෙහි නොඇලී නොබැඳී සිවුරැස් දැල්ඇස් තුළින් දර්ශනය ඇතින් ඇතට විහිදී යයි.

"මහණෙනි, සතිපට්ඨාන සතරෙහි පැන නැගීම (සමුදය) හා බැසයාම (අත්ථගම) දේශනා කරමි. එය අසව්. හොඳින් මෙනෙහි කරව්. කියන්නෙමි."

"එසේය, ස්වාමීන් වහන්සැයි ඒ භික්ෂූහු පිළිවදන් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය වදාළහ.

"කුමක්ද මහණෙනි, කයෙහි පැනනැගීම? ආහාර පැන නැගීමෙන් කයෙහි පැන නැගීම වේ. ආහාර නැති වී යාමෙන් (නිරෝධා) කයෙහි බැසයාම වේ.

"ස්පර්ශයන්ගේ පැනනැගීමෙන් වේදනාවන්ගේ පැන නැගීම වේ. ස්පර්ශයන්ගේ නැතිවීයාමෙන් වේදනාවන්ගේ බැසයාම වේ.

නාමරූපයේ පැනනැගීමෙන් සිතෙහි පැනනැගීම වේ. නාමරූපය නැතිවී යාමෙන් සිතෙහි බැසයාම වේ.

මෙනෙහි කිරීම පැනනැගීමෙන් ධර්මාරම්මණයන්ගේ පැන නැගීම වේ. මෙනෙහි කිරීම නැතිවීයාමෙන් ධර්මාරම්මණයන්ගේ බැසයාම වේ.

-සමුදය සු.සං.නි.5(I)330

මේ පරිච්ඡේදය ආරම්භයේදී උපුටා දක්වූ දනුම පිරික්සීමේ ප්‍රශ්නෝත්තර මාලාවෙන් හෙළිවන අයුරු සංකල්ප විතර්ක හටගැනීමට අරමුණු වන්නේ නාම රූපයයි. ඉහත අවස්ථාවක විස්තර කරන ලද දියසුළි ගැටුමේදී විඤ්ඤාණයේ ප්‍රතිමල්ලවයා වශයෙන් සිටින්නේද මේ පෘථුලාර්ථවත් පදයයි. (පස්වන පරිච්ඡේදය බලන්න.) නාමරූපය බොහෝවිට 'ඇතුළුවීම' හෝ 'දලක බැඳීම' යන අදහස ඇසුරුකොට ගැනීමත්, 'මෝහය' දලක් වශයෙන්ම හඳුන්වා තිබීමත් මෙහිදී සැලකිය යුතුවේ.

1. අනත්තනි අත්තමානිං
පස්ස ලොකං සදෙවකං
නිවිට්ඨං නාමරූපස්මිං
ඉදං සච්චන්ති මඤ්ඤති

-ද්වයතානුපස්සනාසු.නි.ගා.759

'ආත්මයක් නැති තැනක ආත්මයක් ඇත යන මානය ඇති දෙවියන් සහිත ලෝකයා දෙස බලව. නාමරූපය තුළට වැදගෙන 'මෙය සත්‍යය යයි' හඟියි.'

2. කොධං ජහෙ විප්පජහෙය්‍ය මානං
සඤ්ඤොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය
තං නාමරූපස්මිං අසජ්ජමානං
අකිඤ්චනං නානුපතන්ති දුක්ඛා

-කොධවග්ග ධ.ප.ගා.221

ක්‍රෝධය හැරලන්නේය, මානය දුරලන්නේය. හැකිලි බැඳුම් සියල්ලම ඉක්මවන්නේය. නාමරූපයෙහි නොලැගෙන සුළු, කිසිවක්ම අයත් නැති ඔහු මත දුක් කඩා නොවැටේ.

3. නත්ථි රාගසමො අග්ගි
නත්ථි දොස සමො ගහො
නත්ථි මොහසමං ජාලං
නත්ථි තණ්හාසමා නදී

-මලවග්ග,ධ.ප.ගා.251

රාගය හා සමාන ගින්නක් නැත. ද්වේෂය හා සමාන ග්‍රහණයක් නැත. මෝහය හා සමාන දලක් නැත. තණ්හාව හා සමාන නදියක් නැත.

සුත්ත නිපාතයේ වඞ්ගීස සූත්‍රයේ නිග්‍රෝධකප්ප ස්වාමීන් වහන්සේ 'මායාකාර මාරයා දැඩිව හෙළාලූ දල, කපා දමූ බව කියැවේ. (අච්ඡිදා මච්චුනො ජාලං -තතං මායාවිනො දළ්හං'- සු.නි.ගා.359) මෙහිදී කියැවුන 'දල' තණ්හාව හැටියට අටුවාව හඳුන්වා දෙන්නේ ඇතැම්විට 357 වෙනි ගාථාවේ තණ්හාව ගැන කරන ලද සඳහන සාධක කරගෙන විය හැකිය.

'අච්ඡෙච්ඡි තණ්හං ඉධ නාමරූපෙ
කණ්හස්ස සොතං දීඝරත්තානුසයිතං'

-සු.නි.ගා.357

මේ නාමරූපය පිළිබඳව දිගු කලක් අනුසය වශයෙන් ලැග සිටි තණ්හාව- එනම්, 'කළුවාගේ[6] (මාරයාගේ) දියපහර කපාහැරියේය.'

අටුවා මතය කෙසේ වෙතත් මෙහි කියැවුනු මාරයාගේ දල නාමරූපය ලෙස ගැනීම වඩා සහේතුකය. යට දක්වූ ධම්මපද ගාථාවෙහි

මෝහය දලකට උපමා කර ඇත. එපමණක් නොව ගති ලක්ෂණයකින් යුතු තණ්හාව සම්බන්ධයෙන් (ඉහත දක්වූ ගාථා දෙකෙහි මෙන්) සාමාන්‍යයෙන් දක්වනු ලබන රූපකය නදිය (නදී) හෝ දියපහරය. (සොත).

තණ්හාව හේතුකොට ගෙන විඤ්ඤාණය එහි අරමුණ වන නාමරූපයෙහි දලක බැඳෙන්නාක් මෙන් බැඳී ඇත. ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් ලත් අත්දැකීම් මත පදනම් වූ සියලුම දෘෂ්ටිවාද කෙතරම් තර්කානුකූල වුවද ඒවා හුදෙක් දල්ඇස් අවුරාලන මකුළුදල් වැන්න. එබැවින් දෘෂ්ටිගතික දාර්ශනිකයා තම දෘෂ්ටිකෝණය තුළින් වියාගත් දෘෂ්ටිවාදයෙහි එල්බ ගෙන "දනිමි, දකිමි, එය එසේමය" යි මුරගා කියනවිට (කාළකාරාම සූත්‍ර විග්‍රහය බලන්න) ඔහු දකින්නේ නාමරූප දල පමණක්ම බව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළහ.

ජානාමි පස්සාමි තථෙව එතං
දිට්ඨියා එකෙ පච්චෙන්ති සුද්ධිං
අද්දක්ඛි චෙ කිංහි තුමස්ස තෙන
අතිසිත්වා අඤ්ඤෙන වදන්ති සුද්ධිං

-මහාවියූහ සු.නි.ගා.912

'දනිමි, දකිමි, එය එසේමය'යි ඇතැමෙක් දෘෂ්ටියෙන් ශුද්ධිය ලබා ගැනීමක් ගැන කියාපාති. ඉදින් ඔහු දුටුයේ නම් ඔහුට ඉන් ඇති ඵලය කිම්ද? නිසිමග ඉක්මවා ඔවුහු අනිකකින් ශුද්ධිය ලබාගැනීමක් ගැන කියාපාති.'

පස්සං නරො දක්ඛිති නාමරූපං
දිස්වාන වා ඤස්සති තානිමෙව
කාමං බහුං පස්සතු අප්පකං වා
න හි තෙන සුද්ධිං කුසලා වදන්ති

-එම.ගා.913

දකින්නාවූ මිනිසෙක් දකින්නේ නාමරූපයමය. දැක දැනගන්නේද ඒවාමය. හේ බොහෝ වූ දෙයක් හෝ දකීවා, අල්පවූ දෙයක් හෝ දකීවා, එයින් ශුද්ධියක් ඇතැයි කියා නම් දක්ෂයෝ නොකියත්මැයි.

ඉඳුරන් සයට ගොදුරුවන හැම අරමුණක්ම විඤ්ඤාණය නාමරූප දල තුළට පොළඹවා ලන අතර තණ්හාව එහිලා 'අවචාරකයා'[7] ලෙස ක්‍රියා කරයි. ලෞකික විඥානය නිතරම කිසියම් අරමුණක ඇලී බැඳී

සිටියි. එයින්ම යථාභූත දර්ශනය වසන් කැරෙයි. දල් ඇස් බඳු මේ අරමුණු තුළ සත්‍ය ස්වරූපයක් මවාපාන ව්‍යාජ බවක් ඇත. අන්තොජටා- බහිජටා, බන්ධනය නිසා ඒවා මුළුමනින්ම සවිඤ්ඤාණක ජීවන රටාව තුළින් නෙරපා දැමීම පහසු නොවේ. ඉවත්වේවායි පැතූ පමණින් ඒවා ඉවත්වී නොයන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් තිබෙන තාක් ඊට සාපේක්ෂකව අරමුණුද පවතින හෙයිනි. ඒ ආරම්මණයන් නිමිති වශයෙන් සංකේතවත් කරන ලෝභය ද්වේෂය හා මෝහය ඉවත් කැරෙනුයේ කයින් හෝ වචන මාත්‍රයෙන් හෝ නොව ප්‍රඥාවෙනි.

"මහණෙනි, කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ නොව ප්‍රඥාවෙන් දකිමින්ම ප්‍රහානය කළයුතු ධර්ම කවරේද? ලෝභය .... ද්වේෂය.......මෝහය...... ක්‍රෝධය ..... (යනාදියයි.)

-අං.නි.6.74

කරුණු මෙසේ හෙයින් සංකල්පයන්ගේ සාරය වන විමුක්තිය උදාවනුයේ විඤ්ඤාණය නාමරූප දලෙහි රැඳෙන බැඳෙන ප්‍රවණතාවෙන් අත්මිදුන විටය. එවිට කෙනෙකුගේ බැල්ම යොමුවන්නේ දල දෙසට නොව දලෙන් ඔබ්බටය. මනසට අරමුණු වන ධර්මාරම්මණ වෙතට නොව ධර්මතාව වෙතටය. ඒ වනාහි මනසිකාරයක්ද නොවන අමනසිකාරයක්ද නොවන, සඤ්ඤී බවක්ද නොවන, විසඤ්ඤී බවක් ද නොවන, ඒකාග්‍රබවක්ද නොවන අනේකාග්‍රබවක්ද නොවන, ක්ෂිතිජයක් නොහඳුනන බැල්මකි.

පාදක සටහන්:

1. අටළොස් ධාතු:

"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ ධාතුනානත්තං? චක්ඛු ධාතු, රූපධාතු, චක්ඛු විඤ්ඤාණධාතු. සොත ධාතු, සද්ද ධාතු, සොත විඤ්ඤාණ ධාතු, ඝාන ධාතු, ගන්ධ ධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හා ධාතු, රසධාතු ජිව්හා, විඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණ ධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ ධාතුනානත්තන්ති."

-සං.නි.2.222

"කුමක්ද, මහණෙනි, ධාතුනානත්වය? චක්ඛු ධාතුව, රූපධාතුව, චක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතුව, සොත ධාතුව, සද්ද ධාතුව, සොත විඤ්ඤාණ ධාතුව, ඝාන ධාතුව, ගන්ධ ධාතුව, ඝාන විඤ්ඤාණ ධාතුව, ජිව්හා ධාතුව, රස ධාතුව, ජිව්හා විඤ්ඤාණය ධාතුව, කාය ධාතුව, ඵොට්ඨබ්බධාතුව, කාය විඤ්ඤාණ ධාතුව, මනො ධාතුව, ධම්මධාතුව, මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුව.

2. 'මනො පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා - මනොසෙට්ඨා මනොමයා'

3. රඝුවංශ කාව්‍යාරම්භයේදී කාලිදාස මෙනි:

වාගර්ථාවිව සම්පෘක්තෞ
වාගර්ථප්‍රතිපත්තයෙ
ජගතඃ පිතරෞ වන්දෙ
පාර්වතී පරමේශ්වරෞ

'වචනයේත් අර්ථයේත් ප්‍රතිපාදනය පිණිස වචනයත් අර්ථයත් මෙන් එකමුතුවූ ජගත් දෙමාපියන් වන පාර්වතී පරමේශ්වර දෙදෙනාට වඳිමි.'

වාග්සන්දර්භය අනුව වචනයක අර්ථය නිගමනය කළ යුතුය යන වාග් විද්‍යාඥ මතය සාමාන්‍ය ලෝකයා අතර පැවති යටකී දෘෂ්ටියට වඩා දියුණු චින්තනයක් පිළිබිඹු කරන නමුදු ඒ මතය පවා 'මානසික සන්දර්භය' ගැන සෑහෙන පමණ සැලකිලිමත් වී නැත. මෙහිලා නූතන උපයෝගිතා වාදියාද වචනය හා අර්ථය අතර සම්බන්ධතාව පිළිබඳව තිබූ ඇතැම් මිථ්‍යාවන් බිඳ හෙළීමෙන් යම් මෙහෙයක් ඉටුකර ඇත.

4. සසඳන්න: 'සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසාය'

'**වැද- ගැන්මකට** ගතහැකි කිසිවක් නැත.'

-චූලතණ්හාසංඛය සූ.ම.නි.1.660

5. "යං බො භික්ඛු අනුසෙති, තං අනුමීයති, යං අනුමීයති, තෙන සංඛං ගච්ඡති.'

.... රූපං චෙ භික්ඛු අනුසෙති තං අනුමීයති, යං අනුමීයති තෙන සංඛං ගච්ඡති, වෙදනං චෙ......... සඤ්ඤං චෙ...........සංඛාරෙ චෙ....... විඤ්ඤාණං චෙ......................... - සං.නි.3.64

"මහණ යමක් අනුසය වශයෙන් ලැග සිටීද, එයට අනුව මිනිනු ලැබේ. යමකට අනුව මිනිනු ලැබේද, එයින් ගිණීමට යේ..... මහණ ඉදින් රූපය අනුසය වශයෙන් ලැග සිටීද, එයට අනුව මිනිනු ලැබේ. යමකට අනුව මිනිනු ලැබේද, එයින් ගිණීමට යේ, මහණ, ඉදින් වේදනාව .... සඤ්ඤාව..... සංස්කාර .... මහණ, ඉදින් විඤ්ඤාණය අනුසය වශයෙන් ලැග සිටීද, ...එයින් ගිණීමට යේ.

6. 'කණ්හ'- 'කළුවා' යනු මාරයාට නමකි.

7. පහත සඳහන් ධම්මපද ගාථාවෙහි තණ්හාව දැල්කාරියක් ලෙස හඳුන්වා ඇත.

යස්ස ජාලිනී විසත්තිකා
තණ්හා නත්ථි කුහිඤ්චි නෙතවෙ
තං බුද්ධමනන්තගොචරං
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථ

-බුද්ධ වග්ග,ධ.ප.ගා.180

යමෙකුට කොතැනකට හෝ ඇදගෙන යන ඇලීමේ ස්වභාව ඇති තණ්හා දැල්කාරියක් නැද්ද, එබඳුවූ කෙළවරක් නොපෙනෙන ගොදුරු බිමක් ඇති (අනන්තගොචරං) ගිය මඟක් නොදක්විය හැකි (අපදං) බුදුවරයා කවර නම් මඟකින් ගෙනයන්නේද?

මේ අදහසට ළංකළ හැකි තවත් උපපදයක් වන 'සිබ්බනී' (මැහුම්කාරිය) යන්නද ඇතැම් තැනෙක තණ්හාව හැඳින්වීමට යෙදී ඇත. (සු.නි.ගා.1044,අං.නි.4-186)

10. අනිදස්සන විඤ්ඤාණය

විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං
අනන්තං සබ්බතො පභං
එත්ථ ආපො ච පඨවී
තෙජො වායො න ගාධති
එත්ථ දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච
අණුං ථූලං සුභාසුභං
එත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච
අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන
එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති
-කෙවඩ්ඪ සු.දී.නි.1-538

විදහා නොදක්වනසුළු
විඥානෙකි[1] නිම් නොහඳුනන
හැමතින් පබාවත් මෙහි
දිය-පොළෝ-වා-ගිනි හෝ
දිගු කෙටි මිනුම් නොරඳයි
දළ හෝ සියුම් බව හෝ
සුබ හෝ අසුබ බේ නැති
නම්- රූ දෙක නැත ඉතිරි
සිඳැලූ මෙනි එහැම මෙහි
නතරවූ කල විඥානම
අතර සිදි වැනි මේ හැම

මායාත්මක ස්වභාවයක් විඤ්ඤාණය තුළ ඇතැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළේ යමක් පිළිබිඹු කිරීමේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ හැකියාවක් විඤ්ඤාණය තුළ ඇති බැවිනි. කැඩපතක් මෙන් ස්කන්ධ පඤ්චකය පිළිබිඹු කරන එහි පස්වන ස්කන්ධය වශයෙන් පිළිබිඹුවන්නේ විඤ්ඤාණයමය. මෙය සැබැවින්ම මායාවකි. විඤ්ඤාණය තමා වෙතම හැරී බලන්නේ- ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නේ - ආත්මසංඥාවෙනි. ඇත්තවශයෙන් කිවහොත් විඤ්ඤාණය ඇති සෑම

තැනකම ආත්මසංඥාවද ඇත. මෙහි ඇත්තේ අපූරු දෙබිඩි ස්වරූපයකි. ගුප්ත අඳුරේ විරුද්ධාභාසයකි. යමෙක් විඤ්ඤාණ කැඩපතෙහි පිළිබිඹුවන අයුරින් 'මම වෙමි' හෝ 'මේ මම වෙමි' යනුවෙන් තමාම 'හඳුනාගන්නා' විට නොදැනුවත්වම ද්වයතාවකට හසුවේ. ඒ අත්දැකීම හින්නව පරතරයක් මතුවීම හේතුකොටගෙන 'මාන' නම් වූ මැනීමකට ඉඩ සැලසේ. වෙනත් විධියකින් කිවහොත් එය හේතු- ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාවකි, නැතහොත් අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධතාවකි. (5 වන පරිච්ඡේදය බලන්න) කැඩපතක මුහුණ බලන්නකුට තමාගේ රූපය ගැන පමණක් නොව ඊට අදාළවූ වේදනාව සංඥාව, චේතනාව, ස්පර්ශය හා මනසිකාරය ගැනද දැනීමක් ඇතිවන්නාක් මෙන් ආත්ම සංඥාව ඇතිවනු හා සමඟම එවැනිම අරමුණු පෙළක් පිළිබඳ යම් දැනීමක් ඇතිවේ. ඒ අරමුණු සමස්තයක් වශයෙන් ගත්කල 'නාමරූප' යනුවෙන් හැඳින්වේ.

ඕනෑම මැජික් දැක්මකදී මෙන් මෙහිදීද රූපය (රූප) වැදගත් කොටසක් රඟපායි. රූපයේ ලක්ෂණයක්වූ 'දන්ධ පරිණාමිතාව' (හෙමින් වෙනස්වීම) සියලුම සත්ත්වයින්ගේ ජීවිතය හා සම්බන්ධවූ ඉතාමත්ම මූලික විනිශ්චය වන පැවැත්ම හා නොපැවැත්ම පිළිබඳ ද්විධාකරණයට අවශ්‍ය පදනම සලසා දෙයි. 'රූපයන් පිළිබඳව වූ විනාශය හා පැවැත්ම දක ලොවෙහි මිනිසෙක් විනිශ්චයක් කරයි.' ('රූපෙසු දිස්වා විභවං භවඤ්ච- විනිච්ඡයං කුරුතෙ ජන්තු ලොකෙ'- කලහ විවාද සු.සු.නි.ගා.871) රූපධර්ම විනාශ වී යාමට පෙර කලක් පවතින ලෙසක් පෙනෙන අතර අනිත්‍යතා ධර්මය ඒවා තුළ වෙස්වළාගෙන සැඟවී සිටියි. 'විපල්ලාස' නම්වූ විපරීත හැඟීමක් වන නිත්‍ය සංඥාවට මූලික වශයෙන් හේතුවන්ට ඇත්තේ රූප ධර්ම පිළිබඳ වැරදි නිගමනයකැයි කිවහැකිය. නිරන්තරයෙන් සිදුවන වෙනස් වීම නොතකා හරිමින් ඒකාන්ත අසත්ත්වයක් හා ඒකාන්ත නාස්තිත්වයක් පිළිබඳ අන්තගාමී දෘෂ්ටි දෙක පැනනැඟුනේ එය හේතු කොට ගෙනය.

එහෙත් මෙය 'අන්තොජටා-බහිජටා' ස්වරූපී සාංසාරික ගැටයේ එක පොටක් පමණි. (5 වන පරිච්ඡේදය බලන්න.) තවත් පොටක්ද ඇත. එනම් රූපසඤ්ඤාව හා සම්බන්ධ අවස්ථිතියට (inertia) ප්‍රතිවිරුද්ධවූ පටිඝයයි (resistance). එය නාමරූපයෙහි නාම කොටස නියෝජනය කරන වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඵස්ස, මනසිකාර යන ධර්ම තුළ ගැබ්වී ඇත. ස්පර්ශය නැමැති සුවිශේෂ අවස්ථාව පැනනඟිනුයේ නාමයත් රූපයත් එක්වූ විටය. 'නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශ ඇතිවේ.' ('නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සා'- සු.නි.ගා.876) එබැවින් රූපය නැතිවූ කල්හි ස්පර්ශයෝ ක්‍රියාකාරී

නොවෙත්. (රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා' එම....) මේ අනුව ගැටළුව දැන් පෙළගැසී එන්නේ මේ අවසාන ප්‍රශ්නය දෙසටය. 'රූපය නැතිවීයන්නේ කවර අන්දමේ චිත්ත තත්ත්වයකින් යුක්ත කෙනකුටද?' 'කථං සමෙතසස විභොති රූපං' - සු.නි.ගා.877

මේ ප්‍රශ්නයට පිළිතුර ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ විරුද්ධාභාසයක ස්වරූපයෙනි.

න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී
නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී
එවං සමෙතසස විභොති රූපං
සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසංඛා
-සු.නි.ගා.878

'ඔහු සාමාන්‍ය සංඥාවෙන් යුක්ත වූවෙක්ද නොවේ. විකෘත සංඥාවෙන් යුක්තවූවෙක්ද නොවේ. සංඥාවෙන් තොරවූ කෙනෙක්ද නොවේ. සංඥාව නැතිකළ කෙනෙක්ද නොවේ. රූපය නැතිවී යන්නේ මෙබඳු චිත්ත තත්ත්වයකින් යුක්ත කෙනකුටය. මක්නිසාදයත් ප්‍රපංචයෙන් කෙරෙන ගිණීම් සංඥාව නිදානය කොට ඇති හෙයිනි.'

දැන් අප හමුවෙහි ඇත්තේ අතිශයින්ම අසාමාන්‍යවූ සංඥා මට්ටමකි. ඒ වූකලි සංඥාවෙහි සැකැස්මට මූලික පදනම වන රූපයෙන් සපුරා අත්මිදුනකි. මේ තත්ත්වය නස්‍යාර්ථවත් පද මාලාවකින් ඉදිරිපත් කිරීමෙන් පෙනීයන්නේ මෙතැන කියැවෙන සමතික්‍රමණය සංඥාව තාවකාලිකව හෝ නිත්‍ය වශයෙන් හෝ යටපත් කිරීමකින් ලැබෙන්නක් නොවන බවය. ඒ වෙනුවට මේ පදමාලාවෙන් හැඟීයන්නේ සංඥාව විනිවිද ගිය අවස්ථාවකි. ඒ කෙබඳු විනිවිද යාමක්ද කිවහොත් මේ චිත්තතත්ත්වය ලබා ගෙන සිටින තැනැත්තා ඉන්ද්‍රියාරම්මණයන් පිළිබඳ සංඥාව ඇත්තෙක්ද, නැතහොත් සංඥාවෙන් තොර කෙනෙක්ද, ඒත් නැතහොත් සංඥාව දුරුකළ කෙනෙක්දැයි ඇසුවහොත් පිළිතුරු දිය යුත්තේ 'නැත', 'නැත' යනුවෙනි.

එක් අවස්ථාවක බුදුරජාණන් වහන්සේ ආතුමාවෙහි භූසාගාරයේ (දහයියා ගෙයි) වැඩවෙසෙද්දී විදුලි කෙටීම් හෙණ පිපිරීම් සහිත මහා ධාරානිපාත වර්ෂාවක් පතිතවූ අතර භූසාගාරයේ සිටි ගොවි සොහොයුරන් දෙදෙනෙක් සහ ගවයින් සිවු දෙනෙක් හෙණ පහරින් මරුමුවට පත්වූහ.

අනතුර සිදුවූ තැනට ආතුමා වැසි මහජනකායක් එක් රැස්විය. බුදුරජාණන් වහන්සේද එවේලෙහි භූසාගාරයෙන් නික්ම සක්මන් කරන්ට වූහ. පිරිසෙන් එක් අයෙක් උන්වහන්සේ වෙතට පැමිණ වැඳ එකත්පසෙක සිටගත්විට පහත සඳහන් සංවාදය ඇතිවිය.

"ඇයිද, ඇවැත්නි, මේ මහජනකායක් රැස්ව සිටින්නේ?"
"ස්වාමීනි,මේ දැන් වැසි වසිමින් වැසිදිය ගලායද්දී විදුලි කොටමින් හෙණ පුපුරද්දී ගොවි සොහොයුරන් දෙදෙනෙක් සහ ගවයින් සිවුදෙනෙක් මරුමුවට පත්වුනා. එනිසයි මෙතැන මහජනකායක් රැස්ව සිටින්නේ. ඇයි, ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ වැඩසිටියේ කොහිද?"
"ඇවැත්නි, මා මෙහිමයි වැඩසිටියේ"
"ඇයි, ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ දුටුවාද?"
"නැහැ, ඇවැත්නි, මා දුටුවේ නැහැ."
"ඇයි, ස්වාමීනි, සද්දය ඇහුනේ නැද්ද?"
"නැහැ, ඇවැත්නි, මට සද්දය ඇහුනේ නෑ"
"ඇයි, ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේ සැතපී හිටියාද?"
"නැහැ, ඇවැත්නි, මා සැතපී හිටියා නොවෙයි"
"ඇයි, ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේ සංඥාව ඇතිවද හිටියේ?"
"ඔව්, ඇවැත්නි."
"එහෙනම්, ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේ සංඥාවත් ඇතිව අවදිව සිටිද්දී වැසිවසිමින් ගලායද්දී 'විදුලි කොටමින් හෙණපුපුරද්දී' එය දුටුවේවත් ඇසුනේවත් නැහැ නේද?"
"ඔව්, ඇවැත්නි,"
-මහාපරිනිබ්බාන සු.දී.නි.2.204

මේ සංවාදය ඔබට අරුමයක් ලෙස නොපෙනෙන්නේ "මැජික් දක්ම" තුළින් යම්කිසි ඉඟියක් ඔබ දැනටමත් ලබාගෙන සිටින නිසාය. එසේද වුවත් විරුද්ධාභාසයක ස්වරූපය ගත් යටකී සමාධි තත්ත්වය අර මහජනකායෙන් ආ පුද්ගලයකුට පමණක්ම නොව නොරහත් භික්ෂුභික්ෂුණීන් වහන්සේලාටද අරුමයක් සේ පෙනීගොස් ඇත. නැවත නැවතත් ඔවුන් එවැනි සමාධිතත්ත්වයක් තිබිය හැකිද යන්නත් එය කෙබඳු එකක්ද යන්නත් බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් සහ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලාගෙන් විමසූ තැන් අපට හමුවේ.[2] වරක් ආනන්ද ස්වාමීන්වහන්සේ පහත සඳහන් ප්‍රශ්නය බුදුරදුන් වෙතට ඉදිරිපත් කළහ.

"ස්වාමීනි, භික්ෂුවකට මෙබඳු සමාධියක් තිබිය හැකිද, යම්බඳුද යත් (එහිදී) ඔහු පොළොවෙහි පොළෝ සංඥාව ඇත්තෙක් නොවන්නේය. ජලයෙහි ජලසඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. ගින්නෙහි ගිනි සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය, වායුවෙහි වායු සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. ආකාසානඤ්චායතනයෙහි ආකාසානඤ්චායතන සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. විඤ්ඤාණඤ්චායතනයෙහි විඤ්ඤාණඤ්චායතන සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයෙහි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සඤ්ඤාව ඇත්තෙක්ද නොවන්නේය. එසේද වුවත් සඤ්ඤාවක් ඇත්තෙක්ම වන්නේය."

භික්ෂුවකට එබඳු සමාධි ලැබීමක් තිබිය හැකි බව වදාළ බුදුරජාණන් වහන්සේ "ඒ කෙසේද?" යනුවෙන් විචාරණ ලදුව එය මෙසේ විවරණය කළහ.

"ආනන්දය, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් මෙබඳු සඤ්ඤාවක් ඇත්තෙක් වෙයි. "මෙය ශාන්තය, මෙය ප්‍රණීතය, එනම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්සිඳීම, සියලු උපධීන් අතහැර දැමීම, තණ්හාව ක්‍ෂය කිරීම, නොඇල්ම, නැවැත්ම, නිවීම මෙසේය, ආනන්දය, භික්ෂුවකට එබඳු සමාධි ප්‍රතිලාභයක් ඇතිවිය හැක්කේ." -අං.නි.6-14

මේ විවරණයෙන් පෙනීයනුයේ මෙහිදී සඤ්ඤාව මුළුමනින්ම ප්‍රතික්ෂිප්ත නොවූ බවකි. හුදෙක් දත් එය පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො වැනි සාමාන්‍ය අරමුණු වෙනුවට අරමුණක සේයාවක් ගත් මෙනෙහි කළ හැකි අන් යමක් සොයාගත් බවකි. ඒ වනාහි පටිච්චසමුප්පාදයේ නිරෝධ පැත්තයි. ඒ නිරෝධ පැත්ත මෙනෙහි කිරීම තුළින් "දේවල්" සංඛත වශයෙන් සකස්කරන සංස්කාර සපුරා සමනය කැරෙයි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් උපධි ගිලිහී යන අතර භව තෘෂ්ණාවට හිමිවූ තැන අහිමිවීමෙන් භව නිරෝධය පිළිබඳ ලෝකෝත්තර අනුභූතිය වන උත්තරීතර විරාගය දිටුදැමියෙහිදීම ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වෙයි.

මේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය සංඥා සංකල්ප සියල්ල ආරම්මණතත්ත්වයෙන් බැහැර කෙරෙන අන්දමේ ගතික දර්ශනයක් (dynamic vision) බව ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් ඉහත සඳහන් ප්‍රශ්නයම නඟන ලද තවත් අවස්ථාවක සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළ පහත දැක්වෙන විවරණයෙන් හෙළිවේ.

"භව නිරෝධය නිවනයි, භව නිරෝධය නිවනයි," යනුවෙන් ඇවැත්නි මට එක් සඤ්ඤාවක් හටගනී. අනෙක් සඤ්ඤාවක්ම නිරුද්ධ වේ. යම්සේ, ඇවැත්නි, කැබිලිත්තක් දැල්වෙන කල්හි එක් දැල්ලක්ම හටගනීද අනෙක් දැල්ලක්ම නිරුද්ධවේද, එසේම, ඇවැත්නි, "භව නිරෝධය නිවනයි, භවනිරෝධය නිවනයි" යනුවෙන් මට එක් සඤ්ඤාවක් හටගනී. අනෙක් සඤ්ඤාවක් නිරුද්ධ වේ. ඇවැත්නි ඒ අවසථාවෙහි මම "භව නිරෝධය නිවනයි" යන සඤ්ඤාවම ඇතිව සිටියෙමි.

-අං.නි.6-18

මේ අසිරිමත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂය විඤ්ඤාණ නිරෝධය පිළිබඳවම වූ විඤ්ඤාණයකි.[3] මෙය සැබැවින්ම පරස්පර විරෝධයක් මෙන් පෙනෙන තත්ත්වයකි. එසේද වුවත් එවැනි ප්‍රත්‍යක්‍ෂයකට ඉඩක් ඇත්තේ විඤ්ඤාණයටම ආවේණික වූ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණ ස්වභාවය නිසාය. අරමුණු පිළිබඳ විඤ්ඤාණයක් වෙනුවට මෙහි ඇත්තේ අරමුණක් හෝ පිහිටීමක් නැති විඤ්ඤාණයකි.[4] සාමාන්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය යමක් පිළිබිඹු කරන හෝ විදහාපාන අන්දමේ දෙයක් නමුදු මේ සමාධිය තුළදී එය අනිදස්සන වේ. (කිසිවක් විදහා නොපායි).එය කෙබඳුද කිවහොත් විරාගීව සමාධිමත්වූ මොහොතක යමෙක් තමා කලින් දරමිටි දුටු තැනෙක ගිනිජාලාවක් දකින්නාක් මෙනි.

"මහණෙනි, රූපය ගිනිගෙන දැල්වෙයි. වේදනාව ගිනිගෙන දැල්වෙයි. සංඥාව ගිනිගෙන දැල්වෙයි. සංස්කාර ගිනිගෙන දැල්වෙයි. විඥානය ගිනිගෙන දැල්වෙයි.

"මහණෙනි, මෙසේ දක්නා ශ්‍රුතවත් ආර්‍යශ්‍රාවකයා රූපයෙහිද කලකිරෙයි, වේදනාවෙහිද කලකිරෙයි, සංඥාවෙහිද කලකිරෙයි, සංස්කාරයන්හිද කලකිරෙයි. විඥානයෙහිද කලකිරෙයි, කලකිරෙනුයේ නොඇලෙයි, නොඇලීමෙන් මිදෙයි. මිදුන කල්හි මිදුනැයි දැනීම වෙයි. ඉපදීම ගෙවී ගියේය. බඹසර වැස නිමවිය. කළයුත්ත කරනලදී. මේ භවතත්ත්වය සඳහා මතුවට යමක් නැතැයි දැනගනියි.

-ආදිත්ත සූ.සං.නි.3.120

දර වෙතින් ගින්දර වෙතටත් ආහාරය වෙතින් එහි අභාවය වෙතටත් අවධානය යොමු කිරීමට තුඩුදෙන අන්දමේ මූලධර්ම පිළිබඳ ආකල්පමය පරිවර්තනයක් මෙහි ඇති බවට මේ ප්‍රස්තුතයටම අදාළවන අයුරින් බුදුරජාණන් වහන්සේ සන්ධ ස්වාමීන් වහන්සේට වදාළ දේශනාව කදිම නිදසුනෙකි.

එහිදී උන්වහන්සේ අස්කුණ්ඩයකුගේ චින්තනයත් (ඛලුංකජ්ඣායිතං) ආජානෙය්‍ය අශ්වයකුගේ චින්තනයත් අතර වෙනස පැහැදිලි කරදෙති.

සත්ත්වාහාර දමන දෙණ සමීපයෙහි බඳනා ලද අස් කුණ්ඩයා 'යවස යවස' යයි ආහාර ගැනම සිතනු 'මිස අසුන් දමනය කරන්නා අද මා ලවා කිනම් අභ්‍යාසයක් කර වන්නේද? කෙසේ ඔහුට ප්‍රතිචාරය දක්වන්නෙම්ද'යි නොසිතයි. යහපත් ආජානෙය්‍ය අශ්වයා දෙණ සමීපයෙහි බඳනා ලදුයේ "යවස, යවස" යැයි නොසිතා "අසුන් දමනය කරන්නා අද මා ලවා කිනම් අභ්‍යාසයක් කරවන්නේද? කෙසේ ඔහුට ප්‍රතිචාරය දක්වන්නෙම්ද'යි සිතයි. මේ උපමාව අනුසාරයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙලෙස් සහිත පුහුදුන් පුහුලාගේ කෙලෙස් අරමුණු පිළිබඳ ධ්‍යානයත් විමුක්ත සිතැති ආජානෙය ආර්‍යපුද්ගලයාගේ ලොවුතුරු ධ්‍යානයත් අතර වෙනස දක්වා වදාළහ. පුහුදුන් පුරුෂ කුණ්ඩයා කාමරාග, ව්‍යාපාද, ථීනමිද්ධ, උද්ධච්ච, කුක්කුච්ච, විචිකිච්ඡා යන නීවරණයනට යටවී පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො, ආකාසානඤ්චායතන, විඤ්ඤාණඤ්චායතන, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන, සහ මෙලොව, පරලොව, දුටුව, ඇසුන, දනුන, දනගත්, මනසින් පැමිණි, පිරික්සූ විචාරා බැලූ අරමුණු ඇසුරින් ධ්‍යාන වඩයි. එහෙත් හදුවූ ආජානෙය්‍ය පුරුෂයා විවේකස්ථානයකට ගියේ නීවරණයනට නතුවූ සිතකින් නොවෙසෙයි. ඒවායින් නික්මීම තත්වූ පරිදි දන්නා බැවිනි. හේ යටකී පඨවි ආදී කිසිදු අරමුණක් ඇසුරින් ධ්‍යාන නොවඩයි. එසේද වුවත් යම්කිසි ධ්‍යානයක්ද වඩයි. (ඣායති ච පන) අරමුණු කිසිවක් ඇසුරු කර නොගත් මෙම ධ්‍යානය කෙතරම් අසිරිමත්ද යත් දෙවිවරු සහ බ්‍රහ්මයෝ දුර සිටගෙනම ඔහුට නමස්කාර කරමින් මෙසේ කියත්:

නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ
නමො තෙ පුරිසුත්තම
යස්ස තෙ නාභිජානාම
යම්පි නිස්සාය ඣායසි[5]
-අං.නි.6-608

ආජානීය පුරුෂය ඔබට නමස්කාර වේවා!
පුරුෂෝත්තමය ඔබට නමස්කාර වේවා!
යම්බඳු වූ ඔබ යමක් ඇසුරු කොට ධ්‍යාන වඩහිද'
ඒ කිම්දැයි අපි නොදන්නෝ වෙමු.

මේ අපූර්ව සංඥාවට විෂය වන "අරමුණක්" නැත්තේ "විෂයී"

වීමට කෙනෙක් නොමැති නිසාමය. දිටු දම්යෙහිම ලබන නිවනක් වන මේ භව නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂය වනාහි "වෙමි" යන මානය (අස්මි මානය) මුලිනුපුටා දම්මේ ප්‍රතිඵලයකි.[6] සංඥාමය අවස්ථාවක් තුළ විද්‍යමාන වන ආත්මීය මිනීමෙහි හෝ ගිණීමෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි, සංකල්පය සකලාංග පරිපූර්ණව එළිදකිනුයේ. "මහණෙනි, සංඥාව ව්‍යවහාරය විපාකය කොට ඇතැයි කියමි. යම් යම් ආකාරයකින් හැඳින ගනීද, ඒ ඒ ආකාරයෙන් ව්‍යවහාර කරයි. 'මම මෙවැනි සංඥාවක් ඇතිව සිටියෙමි'[7] යනාදී වශයෙනි." "පපඤ්ච සංඛාවෝ සඤ්ඤාව නිදානය කොට ඇත්තාහ." සංකල්පවලට අරමුණ වශයෙන් සිටින නාමරූපය සමතික්‍රමණය කළවිට ඒවායේ ප්‍රස්තුතය නැතහොත් 'පදනම' ගිලිහී යේ. එබැවින් පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො, යන සංකල්ප හා ඊට අදාළ දිග, කොට අණු, සථූල, සුභ, අසුභ, යනාදී සාපේක්ෂ විශේෂණයන්ද එම අනිදස්සන විඤ්ඤාණයෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාවක් නොලබත්. සාමාන්‍යයෙන් ඉන්ද්‍රියඥානය තුළ සාරයක්, හරයක් ලෙස ගනු ලබන සංකල්පයන්ගේ ලියලවන 'බීජ ශක්තිය' එමගින් වියැළී යයි.

අනිදස්සනවූ (යමක් විදහා නොදක්වන) විඤ්ඤාණය අනන්තය. හැමතින්ම ප්‍රභාවත්ය. එය පෘථිවියෙහි පෘථිවි බවක් අත් නොවිඳියි. ජලයෙහි ජල බවක් අත් නොවිඳියි. ගින්නෙහි ගිනි බවක් අත් නොවිඳියි. වායුවෙහි වායුබවක් අත් නොවිඳියි. භූතයින්ගේ භූතබවක් අත් නොවිඳියි. දෙවියන්ගේ දෙවිබවක් අත්නොවිඳියි. බ්‍රහ්මයින්ගේ බ්‍රහ්මබවක් අත් නොවිඳියි. ආභස්සර බ්‍රහමයින්ගේ ආභස්සර බවක් අත්නොවිඳියි. සුභකිණ්හක බ්‍රහමයින්ගේ සුභකිණ්හක බවක් අත් නොවිඳියි. වේහප්ඵල බ්‍රාහමයින්ගේ වේහප්ඵලබවක් අත් නොවිඳියි. අභිභූගේ අභිභූ බවක් අත්නොවිඳියි. සියල්ලෙහි සියලුබවක් අත්නොවිඳියි'.[8]

- බ්‍රහමනිමන්තනික සු.ම.නි.1-770

විමුක්ත සිත තුළදී, ලියලවන බීජශක්තිය ක්ෂයවීයාමෙන් සංකල්පයෝ ප්‍රපංච වශයෙන් අතුපතර විහිදා යාමෙහි අපොහොසත් වෙති. සංකල්පවල ශූන්‍යත්වය අභිඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත් විමුක්ත පුද්ගලයා ඒවා මත පිහිටා මඤ්ඤනාවන් ඇතිකර නොගනියි.

"මහණෙනි, අර්හත්වූ සම්‍යක් සම්බුද්ධ වූ, තථාගතතෙම පෘථිවිය පෘථිවිය ලෙස අභිඥාවෙන් දන ගනියි. පෘථිවිය පෘථිවිය ලෙස අභිඥාවෙන් දනගෙන 'පෘථිවිය' යයි නොහඟියි 'පෘථිවියෙහි' යයි නොහඟියි. 'පෘථිවියෙන්' යයි නොහඟියි. 'පෘථිවිය මගේ' යයි නොහඟියි. පෘථිවිය පිළිබඳව සතුටු

නොවෙයි. ඒ මක්නිසාදයත්, එය තථාගතයන් විසින් පිරිසිඳ දන්නා ලදහෙයිනැයි කියමි."

-මූලපරියාය සු.ම.නි. 1-16

කාලකාරාම සූත්‍රයෙහි ප්‍රකාශිත පරිදි තථාගතයන් වහන්සේ දකීමෙන් වෙන්වූ දකිය යුතු දෙයක් නොහහිත්. දකිය යුත්තක් ඇතැයි නොහහිත්. දකින්නෙක් ඇතැයි නොහහිත්. මෙය වනාහි අනිදස්සන විඤ්ඤාණය තුළදී සියලු ධර්මයන් ක්ෂයවීම පිළිබඳව ලබාගත් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහි ප්‍රතිඵලයකි.

විඤ්ඤාණයට අරමුණක් වශයෙන් කේන්ද්‍රගතවන කිසිවක් නැති කල්හි එය නාමරූප දූල විනිවිද යමින් අනන්තබවට පත්වන අතර 'දෘෂ්ටිකෝණ' ඉවත් වූ සාමාන්‍ය දර්ශනයකට ඉඩසැලසේ. මේ නයින් එය 'සබ්බතොපභ' යනුවෙන් හැඳින්විය යුතු 'හැමතින් පබාවත්' බවක් දරයි. ඒ ප්‍රභාව නම් ප්‍රඥා ප්‍රභාවමය.[9] මේ ප්‍රභාව හමුවේ මායාත්මක ඉන්ද්‍රිය විඤ්ඤාණයේ පටු ආලෝකධාරා තුළ කැපී පෙනුන අරමුණු විවර්ණවී මැකී (වි-රාග) යන බැවින් මේ අනුභූතිය 'සළායතන නිරොධ' නමින්ද හැඳින්වේ.

"එබැවින් මහණෙනි, ඒ ආයතනය දතයුත්තේය. (කවරක්ද යත්) යමෙක ඇසද නිරුද්ධවේ, රූප සඤ්ඤාවද මැකීයේ (විරජ්ජති) කණද නිරුද්ධවේ. සද්ද සඤ්ඤාවද මැකීයේ, නැහැයද නිරුද්ධවේ, ගන්ධසඤ්ඤාවද මැකීයේ. දිවද නිරුද්ධ වේ, රස සඤ්ඤාවද මැකීයේ. කයද නිරුද්ධ වේ, ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤාවද මැකීයේ. මනසද නිරුද්ධ වේ, ධම්මසඤ්ඤාවද මැකීයේ.ඒ ආයතනය දතයුත්තේය. ඒ ආයතනය දතයුත්තේය."

-ලොකකාමගුණ සු.සං.නි.4-256

මේ කෙටි බුදුවදනෙහි අරුත කිමෙක්දැයි අනඳ හිමියන් වෙතින් විචාල භික්ෂූන්ට උන්වහන්සේ වදාළේ එය සළායතන නිරෝධය හැඟවීමට දෙසන ලද්දක් බවය. විඤ්ඤාණ නිරෝධය අනුභූතියක් බැවින් එය අනිදස්සන විඤ්ඤාණ නමින් හඳුන්වන ලද්දේ යම්සේද, එසේම සළායතන නිරෝධයද අනුභූතියක් ලෙස ගෙන 'ආයතන' නාමයෙන් හඳුන්වා ඇත.

"මහණෙනි, යම් තැනෙක පෘථිවියවත් නැතිද, ජලයවත් නැතිද, ගින්නවත් නැතිද, වායුවවත් නැතිද, ආකාසානඤ්චායතනයවත් නැතිද, විඤ්ඤාණඤ්චායතනයවත් නැතිද, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයවත් නැතිද, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයවත් නැතිද, මෙලොවත් නැතිද, පරලොවත් නැතිද, සඳහිරු දෙදෙනත් නැතිද, එබඳු ආයතනයක් ඇත. තවද, මහණෙනි, එහි ඒමක් වත් යාමක් වත්, සිටීමක්වත් නැතැයි කියමි. චුත වීමක් වත්

ඉපදීමක්වත් නැතැයි කියමි. එය නොපිහිටියක්මය. නොපවතින්නක්මය, අරමුණු නැත්තක්මය. එයම දුකෙහි කෙළවරය."

-උදාන.ඛු.නි.290

සාපේක්ෂතාවට යටත්වූ ඉන්ද්‍රිය ගෝචර ලෝකය සමතික්‍රමණය කරන මේ 'ආයතනය' ඇත අභ්‍යවකාශයේ කොතැනකවත් නොව මේ බඹයක් පමණවූ සිරුර තුළමැ වූවකි.[10] සැබැවින්ම විද්‍යමාන සේ ගැණෙන පඨවි, අපො, තේජො, වායො, සඳ හිරු වැනි ඉන්ද්‍රියාරම්මණ සමහම ඒවා ඇසුරු කොටගත් යාම්, ඊම්, සිටීම්, චුතවීම්, පැනනැඟීම් ආදී වියුක්ත සංකල්පයෝද ගෙවී මැකීයෙත්. රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ ධම්ම යන 'නිමිති' දන් කිසිවක් සංකේතවත් නොකරන්නේ විමුක්ත පුද්ගලයාගේ සිතෙහි රාග, දෝස, මෝහ ක්ෂයවී ඇති බැවිනි. ඔහුගේ අනිමිත්ත චෙතොවිමුත්තිය (මහාවෙදල්ල සු.ම.නි.1-700) විදහාපාන එකම දෙය රාග, දෝස, මෝහයන්ගේ ක්ෂයවීමමය. එයම 'අඤ්ඤා' නම්වූ නිවන පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය වෙයි. සියලු සසරදුක් ගෙන එන සංස්කාරයන්ගේ සන්සිඳීමද එයම වේ.

"මහණෙනි, නූපන්, නොහටගත්, නොකළ, සකස් නොකළ තත්ත්වයක් ඇත. මහණෙනි, නූපන්, නොහටගත්, නොකළ, සකස් නොකළ තත්ත්වයක් නොමැතිනම්, උපන් හටගත්, කළ සකස් කළ දෙයින් මෙහිදී නික්මීමක් දක්වා ලිය නොහැකිවනු ඇත. යම් හෙයකින්, මහණෙනි, නූපන්, නොහටගත්, නොකළ, සකස් නොකළ තත්ත්වයක් තිබේද, එහෙයින්ම, උපන්, හටගත්, කළ, සකස් කළ, දෙයින් නික්මීමක් දක්වාලිය හැක්කේය."[11]

-උදාන ඛු.නි.1-292

මුළා බැඳුමට හසුව
සැබෑ වෙස් ගනියි ලොව

උපදී බැම්මෙන් බැඳුන
බාලයා පිරිවර න
මොහඳුරකි හැම අතින

පෙනෙතත් සනාතන ලෙස
දකිතොත් දකී නැති ලෙස

රූ-සද-රසද-ගඳ - පහස මනසට එන දෑ
ඉටුතුටු වඩන මනනඳ - 'මේ හැම ඇතැ'යි ගත් දෑ

සදෙව් ලොව හැමදෙන - එකැතින් සැපැයි ගන්නෝ
මෙහැම නැතිවන තැන - දුකකැයි මතය දරණෝ

අරිමහට පත්දන - පස්කඳ ඇලුම හරණෝ
එයමැ සැපතැයි දක්වන - කලැ ලොව එරෙහි වන්නෝ

අන් දන සැපැයි කීදැ - අරි දන දුකැයි කී වෝ
අන් දන දුකැයි කීදැ - අරි දන සැපැයි කීවෝ
බලව! දහමෙක ගැඹුරෙක් - මුළා වෙති නොම දතුවෝ

මොහඳුර තුළ කොටුවැ - නොදකිති නැණැසනැ තියෝ
නැණ'ලු තුළ විවටවැ - දකිති නැණඇස ඇතියෝ
ළඟමැ ඇති මුත් නොදකිති- දහම් මග නොම රිසි යෝ

භව ඇලුමෙහි ගිලුන - භව දියවැලට හසුවූ න
මරුවසයෙහි රැඳුන - රැසෙකි මෙදහම නොදකි න

අරිමහට පිළිපන් - පුහුලන් මැ මිස වෙන අන්
කවුරු දකිතිද මෙනිවන් - මුලැසුන් කැරමැ කෙලෙසුන්

-ද්වයතානුපස්සනා සු.සු.නි.ගා.762-769

පාදක සටහන්:

1. මේ මාතෘකාවට අදාළ බොහෝ කරුණු අප අතින් ලියැවුන පහත සඳහන් කෘතීන්හි සාකච්ඡාවී ඇත.
    1. Concept and Reality in Early Buddhist Thought -(1971) Buddhist Publication Society, Kandy
    2. Samyutta Nikaya - An Anthology, (1972) - do - D. G. M. B. Edition (2009)
    3. Ideal Solitude - (1973) D. G. M. B. Edition 2009
    4. උත්තරීතර හුදෙකලාව (1990) ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණභාරය 2001
    5. නිවනේ නිවීම (1997-2004) වෙළුම් එකොළොසකි. ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය.
2. අං.නි.5-494, අං.නි.6-14, 598,604,608,666
3. **සසඳන්න:** (i). ඨිතං චිත්තං විප්පමුත්තං
   වයඤ්චස්සානුපස්සති
   -අං.නි.4-158
   (ii) විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන......
   විඤ්ඤාණයේ නිරොධයෙන්.....
   (මාතෘකා ගාථාව බලන්න.)
4. **අනාරම්මණං** - අප්පතිට්ඨං (නොපිහිටි), අප්පවත්තං (නොපවතින) යන පදද මේ විඤ්ඤාණය පිළිබඳව යොදා තිබේ.
5. **සසඳන්න** -'අවිතක්ක සමාධි' (උදා.ඛු.නි.1.272)
   'අවිතක්කඣායී' (සං.නි.1-230
   'ඣායති අනුපාදානො' (ථෙරගා.843-861)
   'අවිතක්කං සමාපන්නො' (ථෙර ගා.998)
6. බලන්න: අං.නි.5-378
7. 'වොහාරවෙපක්කාහං භික්ඛවෙ සඤ්ඤං වදාමි, යථා යථා නං සඤ්ජානාති, තථා තථා වොහරති එවං සඤ්ඤී අහොසින්ති'
   -අං.නි. 4-206

8. 'සබ්බස්ස සබ්බත්තේන අනනුභූතං'

සසඳන්න: 'සබ්බං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි. තං සුණාථ සාධුකං මනසිකරොථ භාසිස්සාමි......

"කිඤ්ච භික්ඛවෙ සබ්බං? චක්ඛුං චෙව රූපා ච, සොතඤ්ච සද්දා ච, ඝානඤ්ච ගන්ධා ච, ජීව්හා ච රසා ච කායො ච ඵොට්ඨබ්බා ච. මනො ච ධම්මා ච, ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සබ්බං."

"යො භික්ඛවෙ එවං වදෙය්‍ය: අහං එතං සබ්බං පච්චක්ඛාය අඤ්ඤං සබ්බං පඤ්ඤාපෙස්සාමීති, තස්ස වාචාවත්ථුරෙවස්ස, පුට්ඨො ච න සම්පායෙය්‍ය, උත්තරිඤ්ච විඝාතං ආපජ්ජෙය්‍ය. තං කිස්ස හෙතු? යථා තං භික්ඛවෙ අවිසයස්මිං."

"මහණෙනි, මම නුඹලාට සියල්ල දෙසන්නෙමි. එය අසව, හොඳින් මෙනෙහි කරව. කියන්නෙමි........

කිමෙක්ද මහණෙනි සියල්ල? ඇසද, රූපද, කණද, ශබ්දද, නැහැයද ගඳ-සුවඳද, දිවද රසද, කයද පැහැසිය යුතුදේද, මනසද ධර්මද, මහණෙනි, මෙයට 'සියල්ල' යයි කියනු ලැබේ.

"මහණෙනි, යමෙක් 'මම මේ සියල්ල ප්‍රතික්ෂේප කර අන් 'සියල්ලක්' පණවමි'යි කියා නම් එය ඔහුගේ වචන මාත්‍රයක්ම වන්නේය. ප්‍රශ්න කරන ලද කල්හි එය සනාථ කළ නොහැකි වන්නේය. ඒ කවර හෙයින්ද යත්: මහණෙනි එය ඔහුට විෂය නොවන බැවින්මය."

- සබ්බ සු.සං.නි. 4-30

9. චතස්සො ඉමා භික්ඛවෙ පභා. කතමා චතස්සො?

චන්දප්පභා, සූරියප්පභා, අග්ගිප්පභා, පඤ්ඤාප්පභා, ඉමා ඛො භික්ඛවෙ චතස්සො පභා, එතදග්ගං භික්ඛවෙ ඉමාසං චතුන්නං පභානං යදිදං පඤ්ඤාප්පභා.....

"මහණෙනි, මේ ප්‍රභා සතරෙකි. කවර සතරෙක්ද? චන්ද්‍ර ප්‍රභාව, සූර්යප්‍රභාව, අග්නි ප්‍රභාව, ප්‍රඥා ප්‍රභාව, මේවාය, මහණෙනි, මේ ප්‍රභා සතර. මහණෙනි, මේ ප්‍රභා සතර අතුරෙන් මෙයම අග්‍රය. එනම් ප්‍රඥා ප්‍රභාව."

-අං.නි.2-268

නත්ථි පඤ්ඤා සමා ආභා - සං.නි. 1-12

ප්‍රඥාව හා සමාන ආලෝකයක් නැත.

10. ".....ඉමස්මිඤ්ඤෙව බ්‍යාමමත්තෙ කලෙබරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ච ලොකනිරොධඤ්ච ලොකනිරොධගාමිනිඤ්ච පටිපදං"

-රොහිතස්ස සු.සං.නි.1-120

"........සඤ්ඤාවත් මනසත් සහිත මේ බඹයක් පමණවූ සිරුර තුළම මම ලෝකයත්, ලෝක සමුදයත්, ලෝක නිරෝධයත්, ලෝක නිරෝධය කරා යන ප්‍රතිපදාවත් පෙන්වාලමි."

11. මනෝවිද්‍යානුකූලව බලන කල කිසියම් රටාවක් එහි නොබැඳී එය සකස් වී ඇති හේතු ප්‍රත්‍ය දෙසට අවධානය යොමු කිරීම තුළින්ම නොසකස් කළ හැකිය. එනයින්ම, උපන් (ජාතං) හටගත් (භූතං) කළ (කතං) සකස් කළ (සංඛතං) යම් දෙයක්, එහි හේතු ප්‍රත්‍ය විදසුන් නුවණින් විනිවිද දකීමෙන් නූපන් (අජාතං)නොහටගත් (අභූතං) නොකළ (අකතං) සකස් නොකළ (අසංඛතං) බවට පරිවර්තනය කළ හැකි වෙයි. විඥාන මායාව තුළ ඇති හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් නිපන් කෘත්‍රිම රටා සියල්ලක්ම අවිද්‍යාව හා තණ්හාව මුලිනුපුටා දැමූවිට නිරුද්ධ වේ.

මේ අනුව නිවන හැඳින්වීමට යෙදූ ඉහත සඳහන් පර්යායපද තේරුම්ගත යුත්තේ මනෝවිද්‍යාතමක අර්ථයකින් මිස පාරභෞතික අර්ථයකින් නොවේ. සකස් කිරීමක්, එක් රැස්කිරීමක් නොමැති තැන බිඳී විසිරී යාමක්ද නැත. නිවන "අපලොකිතං" (පළුදු නොවන) යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත්තේද එහෙයිනි.

අභාග්‍යයකට මෙන් පෙර'පර දෙදිග බොහෝ උගතුන් උදාන පාළියෙන් උපුටා ඉහත දක්වූ ඡේද දෙකම පාරභෞතික අර්ථයකින් විග්‍රහ කර ඇත. ඔවුන්ගේ නිගමන අනාතමධර්මයට කිසිසේත් අනුකූල නොවේ. ඔවුන් බෙහෙවින්ම නැඹුරු වන්නේ මේ ඡේද දෙකින් සූචිතවන කිසියම් ගූඪ, අවිනිශ්චිත, ඊනියා භවතත්ත්වයක් ඇතැයි පෙන්වාදීමටය. එනමුත් බුදු රජාණන් වහන්සේ මුළු මහත් භවයම අනිත්‍යතා ධර්මයට යටත් බව නිසැකවම දේශනාකොට ඇත.

11. නිවන පරම ශාන්තියයි

(පරිශිෂ්ටයකි)

"අසත්‍යය කෙරෙන් මා සත්‍යය කරා ගෙනයනු මැන!
අන්ධකාරය කෙරෙන් මා ආලෝකය කරා ගෙනයනු මැන!
මරණය කෙරෙන් මා අමෘතය කරා ගෙනයනු මැන!"

භාරතීය චින්තාවලිය තුළින් මතුවන ත්‍රිවිධ ආයාචනයයි මේ. මේ ආයාචනය මානව සංහතියේ අභීෂ්ට පරමාධ්‍යාශයනටද අනුකූල වූවකි. බුදු දහමෙහි මූලික සිද්ධාන්තමය ඉගැන්වීම් පසුබිම් කොටගෙන කාළකාරාම සූත්‍රය විග්‍රහ කිරීමෙන් මේ ත්‍රිවිධ ආයාචනයම ඵලවත් කර ගැනීමට මහ හෙළිකරගත හැකිය.

සත්‍යය, ආලෝකය හා අමෘතත්වය පිළිබඳ ප්‍රශ්න වෙතට බුදු සමය ළංවන්නේ අන් හැම භාරතීය දර්ශන සම්ප්‍රදායයන් ගත් මහට හාත්පසින්ම වෙනස් මහකිනි. පැවැත්ම පිළිබඳ ගැටළුවට යතුර වන සත්‍යය ඊශ්වරයකු සතුවූවක් ලෙස එතෙක් පිළිගෙන තිබුණි. මිනිස් සන්තානයට අරක් ගෙන ඇති මෝහාන්ධකාරය නෙරපන ආලෝකය බ්‍රහ්මයා හා ඒකීභූතවීමේ ගූඪ අනුභූතියක් තුළින් උදාකරගත හැකියයි සලකන ලදී. සියලු ප්‍රාණීන්ට උරුමවූ අනිවාර්ය ශෝකාන්තය වන මරණය පිළිබඳ ගැටළුව විසඳාලන අමෘතත්වය සුරලොව දෙවියන්ගේ අමෘතපානය තුළ ඇතැයි ඇතැමෙක් සැළකූහ.

පාරභෞතික දර්ශනවාදීන් විවිධ මතවාද මගින් හැඩවැඩ ගැන්වීමට තැත්කළ මේ ළාමක පුහුදුන් චින්තනයට ඉඳුරාම වෙනස් වූ දර්ශනයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෝකයා හමුවෙහි තැබූහ. කිසිවකු නොසිතූවිරූ තැනෙක උන්වහන්සේ සත්‍යය දුටහ. පැවැත්ම හා නැවැත්මත්, ගැටළුව හා එහි විසඳුමත් මුළුමහත් සංසාර මහෝඝයේ කේන්ද්‍රස්ථානය වන දියසුළිය තුළින් උන්වහන්සේ මතුකරගත්හ. එමෙන්ම අන්තෝජටිත බහිජටිත මේ සංසාර ගැටළුව විසඳන මහද ලොවට හෙළිකර දුන්හ. සත්‍යය දේව රහසක් හෝ ගූඪ මන්ත්‍රයක් හෝ නොවන බවද පෙන්වා දුන්හ. එය ඇත්ත-ඇති-හැටි-දැකීමකි. යථා භූත ඥාන දර්ශනයකි. අවශ්‍ය මට්ටමට නුවණැස පාදාගත් ඕනෑම කෙනෙකුට එය ධර්මස්වභාවය තුළින්ම පැහැදිලිව නිර්මලව දැකගත හැකිවෙයි. "එව බලව" (එහිපස්සිකො) යනුවෙන් සත්‍යය දැකීමට ධර්මය අපට ඇරැයුම් කරයි.

"යම්සේ, මහණෙනි, පර්වත අතරෙක පිරිසිදු පැහැදිලි නොබොර විලක් වේද, ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් ඒ විල්තෙර සිටියේ සිප්පි බෙල්ලන් හා සක්බෙල්ලන්ද, කැටකැබිලිතිද, සරනාවූත් සිටුනාවූත් මසුන් රැළද දකින්නේය. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි. මේ දියවිල පිරිසිදුය, පැහැදිලිය, නොබොරය, මෙහි මේ සිප්පි බෙල්ලෝද සක්බෙල්ලෝද, කැටකැබිලිතිද සරනාවූත් සිටුනාවූත් මසුන් රැළද ඇත. මහණෙනි, එසෙයින්ම, මහණතෙම මේ දුක යැයි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. 'මේ දුකෙහි හටගැන්මය' යි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. 'මේ දුකෙහි නිරුද්ධවීමය'යි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. 'මේ දුකෙහි නිරුද්ධවීම කරා යන පිළිවෙතය'යි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. 'මේ ආශ්‍රවයෝය' යි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. 'මේ ආශ්‍රවයන්ගේ හට ගැනීම ය'යි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. මේ ආශ්‍රවයන්ගේ නිරුද්ධවීම යයි ඇත්ත ඇතිහැටියෙන් දන්නේය. මේ ආශ්‍රවයන්ගේ නිරුද්ධවීම කරා යන පිළිවෙත'යයි ඇත්ත ඇති හැටියෙන් දන්නේය. මෙසේ දන්නා මෙසේ දක්නා ඔහුගේ සිත කාමාශ්‍රවයන්ගෙන්ද මිදෙයි. භවාශ්‍රවයන්ගෙන්ද මිදෙයි. අවිද්‍යාශ්‍රවයන්ගෙන්ද මිදෙයි. මිදුන කල "මිදුනෙමි" යන ඥානය වෙයි. උපත ක්ෂයවිය. බඹසරවස් වැස නිමවිය. කළයුත්ත කරන ලදී. නැවත මේ භවතත්ත්වයකට ඒමක් නැතැයි දනගනියි."

-මහාඅස්සපුර සූ.ම.නි.1.648

අපගේ මානසික ජීවිතයට අදාළ දර්ශනපථය අවුරාලන අඳුරු වළාපටලය ආත්ම සංඥාව පිළිබඳ මෝහය තුළින් පැනනැගුනක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ පහදා දුන්හ. දෘෂ්ටිකෝණයක් වශයෙන් ඉදිරිපත්වන මේ මෝහය (6 වෙනි පරිච්ඡේදය බලන්න) එහි චිරපැවැත්ම තහවුරු කර ගැනීම සඳහාම අවිද්‍යා පසුබිමක් මවාගෙන ඇත. අවිද්‍යාවත් තෘෂ්ණාවත් හේතු කොටගෙන මනස කොටුවී පටුවී පවතී. **අයත් කර ගැනීමම අයත් වීමක් තුළ කොටුවීමකි. හිමි කරගැන්ම තුළ ඇති පටු ග්‍රහණයට හසුවීමම අහිමිවීමකි.** අස්මිමාන කුඤ්ඤැදයෙන් මැනදුන් පටු සීමාවන් තුළ ක්‍රියාත්මක වන ස්පර්ශ ආයතන හය පිහිට කරගෙන ගොඩනගාගත් ඥාන සම්භාරය හුදු අවිද්‍යාවක්ම බව අනාවරණය විය. 'ඇතුළත' (අජ්ඣත්තං) 'පිටත' (බහිද්ධා) නම්වූ ආයතන පිළිබඳ අනිවාර්ය ද්වයතාවක ප්‍රතිඵලය වශයෙන් බිහිවන 'එතැනක්' හා 'මෙතැනක්' අතර විඤ්ඤාණය තෙරපී හිරවිය. (5 වන පරිච්ඡේදය බලන්න) කරුණු මෙසේ හෙයින් ආලෝකය උදාකර ගැනීමේ ප්‍රයත්නය බ්‍රහ්මසහව්‍යතාවක් තුළින් හෝ බ්‍රහ්මත්වය හා එකීභූතවීමක් තුළින් හෝ ඉටුවෙතැයි ගැනීම මිථ්‍යාවකි. එය එක් අඳුරුපටලයක් (පුද්ගලආත්මය) තවත් අඳුරු පටලයක (පරමාත්මය)

ගිල්වීමක් පමණි. සත්කාය දෘෂ්ටිය අනුව සකස් කරගත් (සංඛත) සීමාවන් "නිබ්බේධිකා පඤ්ඤා" නම් වූ විනිවිද යන ප්‍රඥා ප්‍රභාවකින් බිඳ දැමීමෙන්ම විඤ්ඤාණය තුළ ඇති 'අනන්ත සබ්බතොපහ' තත්ත්වයට පත්වීමේ හැකියාව ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගත හැකිය. මෙවැනි හැකියාවක් සිත තුළ ඇතැයි හෙළිකිරීම මානව සංහතිය කිසිසේත් බලාපොරොත්තු නොවූ අන්දමේ අනාවරණය කිරීමක් විය.

"මහණෙනි, මේ සිත ප්‍රභාස්වරය. එහෙත් එය ආගන්තුක (බැහැරින් ආ) උපක්ලේශයන්ගෙන් කිලිටිව ඇත. මේ බව අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනතෙම තත්වූ පරිදි නොදනියි, මහණෙනි, එබැවින් අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයාට චිත්තභාවනාවක් නැතැයි කියමි."

"මහණෙනි, මේ සිත ප්‍රභාස්වරය. එහෙත් එය ආගන්තුක උපක්ලේශයන්ගෙන් මිදී ඇත. මේ බව ශ්‍රැතවත් ආර්යශ්‍රාවකතෙම තත්වූ පරිදි දනියි. එබැවින් ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයාට චිත්තභාවනාවක් ඇතැයි කියමි."

-අං.නි.1-20

උපත හා මරණය පැවැත්මක් පිළිබඳ මානයේ අනිවාර්ය උපප්‍රමේය දෙකක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේට අවබෝධ විය. දෙව්ලෝ බඹලෝ පවා තම වශයට ගත් අනිත්‍යතා ධර්මය හමුවේ අමරණීය පැවැත්මකට කිසිසේත් අවකාශයක් නොමැත. ඒ හැරත් අමරණීය වූ පැවැත්මක් සොයා යාමේ ප්‍රවණතාව හුදෙක් සත්ත්වයා තුළ නිධන්ගතව පැලපදියම්වී ඇති මරණය පිළිබඳ 'භීතිකා රෝගයේ' රෝග ලක්ෂණයක් පමණි. මරණභය හා සම්බන්ධ ග්‍රස්තිය ඉවත් කළ හැකි වෙතොත් අමරණීය පැවැත්මක් සෙවීමේ ප්‍රශ්නයද නිතැතින්ම විසඳී යනු ඇත. එබැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවිතය හා මරණය පිළිබඳ ගැටළුවට නවතම විසඳුමක් ඉදිරිපත් කළහ. අමරණීය පැවැත්මකට ඉඩක් නැති නමුදු අමෘතත්වය දිටුදැමියෙහිම-මෙලොව දීම-ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත හැකි බව පෙන්වා දුන්හ.[1] අනිත්‍ය, දුඃඛ, අනාත්ම ත්‍රිලක්ෂණය පරිපූර්ණ වශයෙන්ම අවබෝධ කර ගැනීමෙන් උපත හා මරණය යන දෙකටම පදනම වූ භවය නිරෝධ වෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළ විසඳුම රෝග ලක්ෂණයන්ට පිළියම් කිරීම වෙනුවට රෝග නිදානයටම පිළියම යෙදීමේ වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර විධියකි. එය වනාහි අනිත්‍යතාව "විෂබීජයක්" ලෙස සැලකූ පුහුදුන් රෝගියා, ප්‍රබල අනිත්‍ය සංඥාවක් තුළින්ම සුවපත් කිරීමේ ආශ්චර්යවත් සූක්ෂම 'හෝමියෝපති'

වෛද්‍ය ක්‍රමයකි. එය කෙතරම් සියුම් ලෙස රෝග නිදානයටම ප්‍රතිකාරය එල්ල කළේද යත් මරණසංඥාව භාවනාවක් වශයෙන් ක්‍රමවත්ව පුරුදු කිරීම අමෘතත්වයෙන්ම කෙළවර වෙතැයි යන විසංවාදී නමුදු අර්ථවත්වූ අසිරිමත් ප්‍රතිකාර විධියකට මග පෑදීය.[2] සුරයන්ගේ අමෘත සුරාවකින් කෘත්‍රිම ලෙස 'මරණය' මුසපත් කරනු වෙනුවට මෙලොවම ලබා ගත හැකි 'අමෘතත්වය' පිළිබඳ ලෝකෝත්තර අනුභූතියක් තුළින් බුදුරජාණන් වහන්සේ 'මරණය' ස්වාභාවිකවම මරණයට පත්කිරීමේ මහක් හෙළිකර වදාළහ.

'ශාක්‍ය මුනිතෙම යම් ක්ෂයවීමක්, විරාගයක්, ප්‍රණීත, අමෘතත්වයක් සමාධිමත්ව ලබාගත්තේද, ඒ ධර්මය හා සමානවූ අන්කිසිවක් නැත. මෙයද ධර්මයෙහි ප්‍රණීත ස්වභාවයකි.'[3]

-රතන සු.සු.නි.ගා.228

බුදුරජාණන් වහන්සේ ගත් මහ කෙතෙක් ස්වාධීනද යත් ඉහත දක්වූ ත්‍රිවිධ ආයාචනය තුළ ඇති බැගෑපත් 'ගෙනයනු මැන' යන්නද එමගින් නිතැතින්ම ප්‍රතික්ෂේප විය. ධර්මයටම ආවේණිකවූ තථතාව (8 වන පරිච්ඡේදය) තුළ ගැබ්ව ඇති 'ඕපනයික' ගුණයෙහිම ඉදිරියට පමුණුවන ස්වභාවයක් තිබෙන බැවින් දීන දේවභක්තියක් අනවශ්‍ය විය. අවශ්‍යවන්නේ සසර දුක කරා ඇදගෙන යන භවස්‍රෝතයෙන්- දියවැලෙන්- මිදී ප්‍රතිස්‍රෝතගාමීව ධර්ම ස්‍රෝතයට එක්වීම පමණි. (සොතාපන්න)

සත්‍යය, ආලෝකය හා අමෘතත්වය පිළිබඳ ආධ්‍යාත්මික පරමාර්ථ සන්දිට්ඨික වශයෙන් මෙලොවදීම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගැනීමෙන් විමුක්ත පුද්ගලයා අවශේෂ ලෝකයා සමඟ අදහස් හුවමාරු කරගත නොහැකි නිෂ්ක්‍රිය තත්ත්වයකට පත්නොවේ. අත් දකීම් මට්ටම් දෙකක් අතර යා කළ නොහැකි තරමේ පරතරයක් ඇතිවිටෙක සාමාන්‍යයෙන් පැනනගින ගැටුම් සමහන් කරන න්‍යායයක් පටිච්ච සමුප්පාද සිද්ධාන්තය තුළින් ඔහු මතුකරගෙන ඇති බැවිනි. (4 වන පරිච්ඡේදය) බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙහිලා කෙතරම් පරීක්ෂාකාරී වූයේද යන්න විශේෂයෙන්ම කාළකාරාම සූත්‍රය විදහා දක්වයි. ලෝකෝත්තර තත්ත්වයක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත් පමණින් විමුක්ත පුද්ගලයාගේ ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරීත්වය විකෘත වූයේ නොවේ. රාග, දෝස, මෝහ මගින් කැරෙන බලපෑම නතර වූවා පමණි. සළායතනයන් පිළිබඳ පඤ්ච විධ සාමන්ත දර්ශනය[4] ලෝකයෙන් මිදී ලෝකයෙහි විසීමේ හැකියාව විමුක්ත පුද්ගලයාට ලබාදෙයි.[5] සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතුව අර්ථවත් වනුයේ මෙහිදීය.

"......... කුමක්ද, මහණෙනි, සඋපාදිසෙසා නිබ්බාන ධාතුව? මෙහිලා,

මහණෙනි, භික්ෂුවක් රහත්ය, ආශ්‍රවයන් ක්ෂයකර ඇත, කළයුතු කිස කර ඇත. භාරය බහා තබා ඇත. තම පරමාර්ථයට ළභාවී ඇත. භව බැඳුම් කෙළවර කොට ඇත. මැනැවින්ම අවබෝධ කරගෙන විමුක්ත වී ඇත. ඔහුගේ ඉන්ද්‍රිය පස තිබේමය. ඒවා විනාශ නොකිරීම නිසා මනාප අමනාප දෙක භුක්ති විඳියි. සැපදුක් විඳනය කරයි. ඔහුගේ යම් රාගක්ෂයක්, ද්වේෂක්ෂයක්, මෝහක්ෂයක් වේද මේය, මහණෙනි, සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතුව....

-ඉති.බු.නි.1-368

විමුක්ත පුද්ගලයා ඉන්ද්‍රියානුබද්ධ ලෝකයට ආපසු එන ලෙසක් පෙනෙතත් නිවන් සුවය එම අධ්‍යාත්ම ශාන්තියමය (අජ්ඣත්තසන්ති). එම සන්සිඳීමමය (උපසම). ලෝකෝත්තර අනුභූතියක අනෙක් අංශ මෙන්ම මේ අංශයද ලෝකයාට තේරුම් ගැනීම-ඇගැයීම-අපහසුය. ආශාවන්ගෙන් තොරවූ තැන සැපයක් ඇතැයි කීමද විරුද්ධාභාසයක් ලෙස පෙනීයා හැකිය. එසේද වුවත්, යෝනිසෝමනසිකාරය අවදිකරගත් විට පැහැදිලි වන පරිදි ඇත්ත වශයෙන්ම සැපයක් ලෙස සැලකිය හැක්කේ ආශාවම නොව එය සන්සිඳවා ගැනීමය. කුසගින්න පිපාසය මෙන් නොසන්සුන් උද්වේගකර අවස්ථාවක් වන ආශාව රෝගයකි. අපගේ එදිනෙදා ජීවිතයේදී පවා සාමාන්‍යයෙන් සැපයක් ලෙස ගත හැකිවනුයේ ආශාව සන්සිඳවා ගැනීමය. ඒ ආශාවට අරමුණු වූ දෙය ලබා ගැනීමේ ඛේදවාචකය වනුයේ විය පැහැදම් කොට ලබාගත් ඒ සන්සිඳීම් සුවය තාවකාලික වීමය. දර ලැබූ ගින්නක් මෙන් ආශාව යළි යළිත් බුර බුරා පැනනගින බැවිනි. බුදුරජාණන් වහන්සේ එය නියම සන්සිඳවීමක් ලෙස නොතකන්නේද එනිසාමය. එය තව තවත් දර දැමීමෙන් ගින්නක් නිවීමේ ප්‍රයත්නයක් ලෙස උන්වහන්සේට පෙනී ගියේය. ඒ කෙසේ වෙතත් ආශාවන් සන්සිඳ වීමේ ප්‍රයත්න තුළින් මතුවන එක් මූලධර්මයක් ඇත. එනම් ආශාවන් කිසිසේත් සුවදායක නොවන බවය. ඒ න්‍යායයට අනුව ඇත්ත වශයෙන්ම සුවදායක වන්නේ ආශාව **සන්සිඳීම** නම් **සියලුම ආශාවන්ගේ සන්සිඳීම** බඳු ආශා රහිත බව පරම සැපත විය යුතුය. නිවන ඒ පරම සැපයයි.[6]

කරුණු මෙසේ නමුත් අභාග්‍යයකට මෙන් බුදු සමයේ පරම සැපය හඳුන්වන වඩාත් ප්‍රචලිත පර්යාය පදය වන 'නිබ්බාන' යන්න කාලයාගේ ඇවෑමෙන් හුදු නසත්‍යාර්ථවත් පදයක් ලෙස අවඥාවට ලක්වන්ට විය. සූත්‍රාගත පැහැදිලි සාධක තිබියදීත් එය නිසැකවම 'නිවීමක්' හඟවන පදයකැයි පිළිගැනීමට බොහෝ උගතුන් පසුබටවනු පෙනෙයි. නසත්‍යාර්ථවත්

ලෙස සැලකෙන පර්යාය පද[7] ගැන අනියම් බියක් බොහෝ දෙනා තුළ ඇති බැවින් 'නිබ්බාන' යන්නෙහි සැබෑ අරුත නොවළහා ඉදිරිපත් කිරීමට පරිවර්තකයෝ මැළිවෙති. සූත්‍ර දේශනාවන්හි 'නිබ්බාන' යන පදය රාග, දෝස, මෝහ, ක්ෂය කිරීම හැටියට[8] පැහැදිලිවම හැඳින්වෙන තැන්වලදී අටුවාචාරීන් පවා අන්දමන්ද වී ඇති බව පෙනේ. ඉහත දක්වූ පරිදි ආශාවිරහිත බවම 'පරම සුවය' යයි පිළිගතහොත් 'නිබ්බාන' යන්න අසත්‍යාර්ථවත් පදයක් ලෙස ගිණීම සහේතුකයයි වැටහී යා හැකිය. මුළු මහත් භවයම ගිනිගෙන දැවෙන තැනකට උපමා කර ඇති බැවින් එහි නිවීමම සන්සිඳීම් සුවයක්, ශාන්ත සුවයක් පිළිබඳ අනුභූතියක් වෙයි. එහෙයින්ම එය සිසිල්වීමක්- සීතිභාවයක් හඟවන පදයකි. "දිටුදැමියෙහිම මම (තණ්හා) කුසගින්න නොමැතිව නිවී, සිසිල්වී, කිසිවක් අල්ලා නොගත් පිරිනිවීමක් පෙන්වාලමි." උපාදාන ඉන්ධන නොමැතිව ලබන මේ පිරිනිවීම, මේ සන්සිඳීම, වියදමක් නොමැතිවම ලබාගත හැක්කකි.

"යම් කෙනෙක් දැඩි අදිටනකින් ගෞතම ශාසනයෙහි (වීර්‍ය කිරීම් වශයෙන්) මැනවින් යෙදෙත්ද, ආශාවන්ගෙන් තොරවූ ඔව්හු එහි පරම නිෂ්ඨාවට පැමිණ, අමෘතයට බැසගෙන (අමතං විගය්හ),නොමිලයේම (මුධා) ලබාගත් නිවීම භුක්ති විඳිත්."

-රතන.සු.සු.නි.ගා.230

සංස්කාරයන්ගේ සන්සිඳීම හා සමගම විමුක්ත පුද්ගලයාහට විඤ්ඤාණ මැජික් දැක්ම (මරණයට කලින්ම) අවසන් වෙයි. මැජික් දැක්මෙහි 'මැජික් බවක්' ඔහුට දැන් නොදැනෙන බැවින් එවැනි හිස් දර්ශන සඳහා ඔහු නැවත කාලය හෝ මුදල් හෝ නාස්ති නොකරයි. මැජික් ශාලාවෙන් එළියට යාමට පෙරම ඒ විමුක්ත පුද්ගලයා මැජික්කරුගේ මැජික් පෙන්වීමෙහි අර්ථ ශූන්‍යත්වය ඔහුගේ කපටි සූත්තර විනිවිද දැකීමෙන්ම නිසැකව අවබෝධ කරගෙන ඇත (අඤ්ඤා). ලෝක ප්‍රේක්ෂකාගාරයෙහි හුන් පුහුදුන් මැජික් ලෝලයින්ගේ උන්මත්තක අඥාන සුවය වෙනුවට ඔහු ශාන්ත විමුක්ති සුවයක්, පරම ආර්ය උපසම සුවයක් (පරමො අරියො උපසමො) ප්‍රත්‍යක්ෂකර අවසානය. සන්සිඳීම් සුවයට වඩා උතුම් සුවයක් නැත. **'නත්ථි සන්තිපරං සුඛං'.**

අනේ දැ තුළැ සසරෙහි
අනේ! සොයමින් දිව්වෙමි
ගෙකරු වඩුවා නොදැකැමැ
දුකෙකි යළි යළි ඉපැදුම්

හා වඩුව! තා දුටිමි මම්
නොකළැකියැ තට ගෙය යළි
පරාලා හැම බිඳ ඇත
සී සී කඩයැ කුළුහිස

සකර සන්සුන් තැනැ සිත
කළෙමි තණ්හාවන් නිමි.[9]

පාදක සටහන්:

1. සසඳන්න: කායෙන අමතං ධාතුං - ඵුසයිත්වා නිරුපධිං
උපධිපටිනිස්සග්ගං - සච්ඡිකත්වා අනාසවො
දෙසෙති සම්මාසම්බුද්ධො - අසොකං විරජං පදං
-ඉති.ඛු.නි.1.378

කයින් නිරුපධි නම්වූ අමෘත ධාතුව ස්පර්ශ කොට, ආශ්‍රව රහිතව උපධි අතහැරීම ප්‍රත්‍යක්ෂකර, සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ශෝක නැති, කෙලෙස් දූවිලි නැති, තත්ත්වයක් (එනම්,නිවනක්) දේශනා කරති.

2. 'අමතොගධා අමත පරියොසනා' - අං.නි.6-188

3. මේ සමාධි තත්ත්වය ආනන්තරික සමාධි නමින්ද හැඳින් වේ. (සු.නි.ගා.228) ධර්මයෙහි අකාලික බව එයින් ගම්‍යවේ.

4. "මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් මේ උත්තරීතර උතුම් ශාන්ත තත්ත්වය අවබෝධ කරගෙන ඇත. එනම්, ස්පර්ශ ආයතන හයෙහි හටගැන්ම, අස්තයට යාම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා ඒවායින් නික්මීම ඇති සැටියෙන්ම දැන උපාදාන වශයෙන් අල්ලා නොගෙන විමුක්තවීමය.
-පඤ්චත්තය සු.ම.නි.3-42

5. විමුක්ත පුද්ගලයාගේ ලොවින් එතෙරවීම නිෂ්ඨාවක් වශයෙන් සම්පූර්ණ බැවින් ඇත්ත වශයෙන්ම ආපසු ඒමක් නැත. 'පාරංගතො න පච්චෙති තාදී'-සු.නි.ගා.807 'පරතෙරට ගිය එහෙවූ පුද්ගලයා ආපසු නොඑයි'. එසේද වුවත් අනුපාදිසෙස (නිරුපධිං) සහ සඋපාදිසෙස නිබ්බානධාතු දෙක අතර ඔහුගේ මාරුවීම ආපසු ඒමක් මෙන් පෙනේ.

න පාරං දිගුණං යන්ති
නයිදං එකගුණං මුතං
-සු.නි.ගා.717

ඔවුහු දෙවරක් එතෙරට නොයෙත්
මෙය එකවරක් ලෙසද නොතැකෙයි.

"බාහුන, තථාගතතෙම ධර්ම දසයකින් නික්මී, නොබැඳී, මිදී, මායිම් කර නොගත්, සිතකින් වාසය කරයි. කවර ධර්ම දසයකින්ද?

බාහුන, තථාගතතෙම රූපයෙන් නික්මී, නොබැඳී, මිදී, මායිම් කරනොගත් සිතකින් වාසය කරයි. බාහුන තථාගතතෙම වේදනාවෙන්.......... සඤ්ඤාවෙන් .... සංස්කාරවලින්..... විඤ්ඤාණයෙන්....... ජාතියෙන්..... ජරාවෙන්... මරණයෙන් ...... දුක්වලින්.... කෙලෙස්වලින් නික්මී, නොබැඳී, මිදී, මායිම් කරනොගත් සිතකින් වාසය කරයි.

"යම්සේ, බාහුන, උපුලක් හෝ රත්පියුමක් හෝ හෙළ පියුමක් හෝ දියෙහි හටගත්තේ, දියෙහි වැඩුනේ, දියෙන් උඩට පැනනැගී දියෙන් නොතැවරී සිටීද, එසේම බාහුන තථාගතතෙම මේ දසධර්මයන්ගෙන් නික්මී, නොබැඳී, මිදී, මායිම් කරනොගත් සිතකින් වාසය කරයි."

-අං.නි.6-268

6. නිවන සියලු වේදයිතයින්ගේ සන්සිඳීමද වේ. මක්නිසාද යත් වේදයිතවූ සියල්ලක්ම දුකෙහිලා ගැනෙන බැවිනි.(යං කිඤ්චි වෙදයිතං තං දුක්ඛස්මිං - සං.නි. 2-84)

සැරියුත් මාහිමියන් "ඇවැත්නි, මේ නිවන සැපයකි. මේ නිවන සැපයකි"යි වදාළ විට උදායි හිමි උන්වහන්සේගෙන් මෙසේ ඇසීය. "ඇවැත්නි, සාරිපුත්ත යම් තැනෙක වේදයිතයක් නැද්ද, එතැන කවර නම් සැපයෙක්ද?" එයට ලත් පිළිතුර වූයේ: "ඇවැත්නි, වේදයිතයක් නැතිකමම තමා එහි ඇති සැපය."

-අං.නි. 5-476

7. පර්යාය පද 33ක් සංයුත්සඟියේ අසංඛත සංයුත්තයේ සඳහන්වේ.

-සං.නි.4-656

8. "යො ඛො ආවුසො රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො ඉදං වුච්චති නිබ්බානං"

-සං.නි.4-656

"ඇවැත්නි, යම් රාගක්ෂයක්, ද්වේෂක්ෂයක්, මෝහක්ෂයක් වේද, මෙය නිවනැයි කියනු ලැබේ."

9. අනෙකජාති සංසාරං - සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං
ගහකාරකං ගවෙසන්තො - දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං
ගහකාරක දිට්ඨොසි - පුන ගෙහං න කාහසි
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා - ගහකූටං විසංඛිතං
විසංඛාරගතං චිත්තං - තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා,

-ධ.ප.153-4

අටුවා විවරණයට අනුව ගෙකරුවඩුවා (ගහකාරක) තණ්හාවයි, එහෙත් අවසන් ගාථාපදයෙන් **තණ්හාවන්ගේ** (බහුවචන) ක්ෂයවීමක් ගැන කියැවෙන බැවින් ඒ අර්ථකථනය නොගැලපෙයි.

ගෙකරු වඩුවා **විඤ්ඤාණය** ලෙස ගැනීම වඩා අර්ථාන්විතය. ගෙය නාමරූපය ලෙසත්, පරාල (ඵාසුකා) ස්පර්ශායතන හය ලෙසත්, කුළුගෙය (ගහකූටං) අවිද්‍යාව ලෙසත් ගත්විට විමුක්ත සිත සංස්කාරයන්ගෙන් තොර සිතක් (විසංඛාරගතං චිත්තං) ලෙස හැඳින්වීම අර්ථවත්වෙයි. **ගෙකරු වඩුවා හඳුනාගැනීම විඤ්ඤාණ මායාව අවබෝධ කර ගැනීමයි.**

අනුක්‍රමණිකාව

විශේෂ පද යතුර

(පුද්ගල නාම හා ග්‍රන්ථනාම සහිතව)

අ

අකත	86
අග්නිප්‍රභාව	85
අංගුත්තර නිකාය	21,28,48,51,53,60,61,70,72,78
	79,84,85,89,94,95
අජාත	86
අඤ්ඤත්ථාභාව (අන්සේබව)	53
අඤ්ඤා	82,92
අඥානබව	16
අඥෙයවාදී ආකල්පය	59
අටලෝදහම	53,54
අටලොස්ධාතු	71
අටුවාචාරීන්	92
අතම්මයතා	51
අත්ථගම	67
අධිමානසික අනුභූතිය	21
අධිවචන මාර්ගය	25,26
අධිවචන සම්ඵස්ස	26,28
අනඤ්ඤත්ථතා (අන්සේ නොවන බව)	44,45
අනන්ත	21,22,81,89
අනන්ත ඥානය	22
අනන්‍යතා දෘෂ්ටිකෝණය	52
අනාත්ම දර්ශනය	64
අනාත්ම ධර්මය	86
අනාරම්මණ	78,84
අනිත්‍යතා නීතිය	11,34,51,86,89
අනිත්‍ය සංඥාව	89

අනිදස්සන විඤ්ඤාණය	73,80,81
අනිමිත්ත චෙතොවිමුක්තිය	82
අනිශ්‍රිතයා	52
අනුපස්සනා	15,53
අනුපස්සනා විධි	64
අනුපාදිසෙස නිබ්බාන ධාතු	94
අනුභූතිය	12,17,26,27,30,81
අනුරොධ	53
අනුසය	41,50,66,72
අන්ත	21,22
අන්තගාමී දෘෂ්ටිවාද	51
අන්තවූ ඥානය	22
අන්තොජටා - බහිජටා	26,28,29,31,32,34,70,74,87
අන්ධකාරය	87
අන්ධ යෂ්ටිය	52
අන්‍යතීර්ථික පරිබ්‍රාජක	59,60
අපචය	42
අප්පතිට්ඨිත	78,84
අප්පවත්ත	78,84
අපලොකිත	86
අප්‍රමාද ප්‍රතිපදාව	41
අභූත	86
අමෘතත්වය	60,61,62,87,89,90,92
අමෘත ධාතුව (නිරුපධි)	94
අයොනිසෝමනසිකාරය	12,39
(අනිසි මෙනෙහිකිරීම)	
අරියපරියෙසන සූත්‍රය	39
අර්හත්වය	21
අවචාරකයා	69
අවිජ්ජානුසය	41
අවිජ්ජාසව	41,42,88
අවිතක්ක සමාධි	84

අවිතථතා (නොඑසේ නොවන බව) 44,45
අවිද්‍යාව (අවිජ්ජාව) 2,17,18,19,31,34,45,46,47,50
55,96
අව්‍යාකත වස්තූන් 9,23
අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා 33,34,89
අසංඛත 86
අසත්‍යය 87
අස්කුණ්ඩයා 79
අස්තිත්වය 12,26
අස්තිත්ව දෘෂ්ටිය 19
අස්මිමානය 31,34,80,88
අස්සජි 56
අහංකාරය 31,33
ආකාර 26,27
ආකාසානඤ්චායතනය 77,79,81
ආකිඤ්චඤ්ඤායතන 77,79,81
ආගන්තුක උපක්ලේශ 89
ආචාර ධර්ම 12,24,41
ආජානේය අශ්වයා 79
ආජානීය පුරුෂ 79
ආජීවය 42
ආත්මය 19,33,35,40,47,52,54,80
ආත්ම ද්වේශය 34
ආත්ම දෘෂ්ටි කෝණය 22,23,33,38,81,88
ආත්ම භ්‍රාන්තිය 54
ආත්ම සංකල්පය 49
ආත්ම සංඥාව 8,37,73,74,88
ආත්ම ස්නේහය 34
ආදිත්ත සූත්‍රය 78
ආදීනව 22,23
ආධ්‍යාත්මික ශාන්තිය 91
ආධ්‍යත්මික බාහිර ආයතන 22,28,29,88

ආනන්තරික සමාධි 94
ආනන්ද 34,77
ආනන්ද සූත්‍රය 34
ආපො 27,77,81,82
ආයතනය 81,82
ආයතන හය 18,51
ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය 41,43,83
ආර්ය ධර්මය 33
ආර්ය න්‍යාය (අරියො ඤායො) 32,36,50
ආර්යයන් වහන්සේ 15
ආර්ය පුද්ගලයා 79
ආර්ය ශික්ෂණය 21
ආර්ය ශ්‍රාවකයා 35,36,41
ආර්ය සත්‍යය 56
ආලෝකය 87
ආශාව 91,92
ආශ්‍රව 41,88
ආශ්‍රව ක්ෂය පිළිබඳ ඥානය 48
ආශ්වාදය 22,23
ආහාර 68,78

ඇ

ඇලීම් (අනුරෝධ) 53

ඉ

ඉතිවුත්තක 91,94
ඉත්ථභාව (මෙසේ බව) 53
ඉදප්පච්චයතාව 44,45,46,48
(මෙය නිසා මෙය වන බව)

ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරිත්වය	90
ඉන්ද්‍රිය ගෝචරය	42
ඉන්ද්‍රිය ඥානය	8,10,20,22,41
ඉන්ද්‍රිය ධර්ම	63
ඉන්ද්‍රිය විඤ්ඤාණය	81
ඉන්ද්‍රිය සම්ඵස්ස	28
ඉන්ද්‍රියානුසාරය	12,15
ඉන්ද්‍රියාරම්මණ	11,75,82
ඉරියාපථපබ්බය	63
ඊශ්වරයා	87

උ

උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො	54
උච්ඡේදය	35
උච්ඡේදවාදියා	34
උත්ප්‍රේරකය	64
උදයත්ථගාමිණී පඤ්ඤා	62
උදාන පාළි	23,52,55,57,81,82,86
උදායි	95
උද්දේස	26,27
උද්ධච්ච කුක්කුච්ච	79
උන්මත්තක අඥාන සුවය	16,92
උපක්ලේශ	89
උපචය	38
උපතිස්ස	56,57
උපධි	31,37,39,77,82,94
උපනිසා සූත්‍රය	48
උපයන්ති සූත්‍රය	46
උපයෝගිතාවාදියා	71
උපාදාන	17,18,24,25,31,34,44,45,46,47 52,92,94

උපාදාන-ස්කන්ධ-පහ	35,40
උල (සලල)	5,9,10

ඒ

ඒකත්වය	51
ඒකාන්ත අස්තිත්වය	51,74
ඒකාන්ත දෘෂ්ටිග්‍රාහී ආකල්පය	17
ඒකාන්ත නාස්තිත්වය	51,74
ඒකාන්ත විඤ්ඤාණ- වාදී	29
ඒකාන්ත සත්වාදී	29
ඒකාංස ව්‍යාකරණීය	23
ඒහි- පස්සිකො	87

ඔ

ඕඝ	41
ඕපනයික	48,90

ක

කච්චායන	18,19
කච්චායනගොත්ත සූත්‍රය	19
කලහවිවාද සූත්‍රය	74
කාමරාග	79
කාමාසව	41,88
කායකර්ම	42
කායවිඤ්ඤාණය	37,65,66

කායානුපස්සනා 64
කාලිදාස 71
කාළකාරාමය 4
කාළකාරාම සූත්‍රය 4,14,15,19,53,69,81,87,90
කිඤ්චනො (කිසිවකි) 12
කෙලෙස් 83
කෙවඩ්ඩ සූත්‍රය 73
කොට්ඨිත සූත්‍රය 6
කෝලිත 57
කොසම්බි සූත්‍රය 43
ක්‍රිකට් තරඟය 25,26
ක්‍රෝධය 68,70
කෘත්‍රිම රටා 86
ක්ෂීණාශ්‍රව භූමි (ඛීණාසව භූමි) 6

ග

ගතික දර්ශණය 77
ගතිස්වරූපිතාව 46
ගන්ධ 82
ගන්ධසංඥාව 81
ගහකාරක(ගෙකරු වඩුවා) 93,95,96
ගැටීම් (විරෝධ) 53
ගිරග්ගසමජ්ජ 57
ගූඪ අනුභූතිය 87
ගෞතමයන් වහන්සේ 21
ග්‍රාහ්‍ය- ග්‍රාහක ද්වයතාව 8,30

ඝ

ඝාන විඤ්ඤාණය 37,65,66

ච

චක්ඛු විඤ්ඤාණය 30,37,65
චතුරාර්ය සත්‍යය 39
චතුෂ්කෝටික තර්ක න්‍යාය 7,14
චන්ද්‍රප්‍රභාව 85
චිත්තානුපස්සනා 64,65
චිත්තභාවනා 89
චිත්තවිමුක්තිය 53
චුතිය 52
චූලතණ්හාසංඛය සූත්‍රය 72
චූල වියුහ සූත්‍රය 20
චූල සකුලුදායි සූත්‍රය 23
චේතනා 27,28,32,74
චෛතසික මූල හේතු 62

ඡ

ඡන්දය 35,60,62
ඡන්දරාගය 35
ඡන්න 58
ඡන්නොවාද සූත්‍රය 58

ජ

ජටාසූත්‍රය 29,32
ජරාමරණ 17,24,44,45,46,54
ජාතං 86
ජාතිය (උපත) 17,24,25,36,39,44,45,46,47,54
89

ජාලිනී (දල්කාරිය)	72
ජිව්හා විඤ්ඤාණය	37,65,66

ඥ

ඥාන දර්ශනය	21
ඥානය (ඤාණය)	16,63,64,65,66
ඥානවාද	21,22

ඨ

ඨපනීය පඤ්හා	23

ත

තජ්ජො සමන්නාහාරො	38
තණ්හාව	17,18,24,25,28,29,44,45,46, 49,50,51,55,68,69,72,92
තත්ත්වාවබෝධය	48
තථතා (එසේ බව)	44,45,48,51,90
තථා	45
තථාගතයන් වහන්සේ	4,5,6,7,8,10,11,12,14,15,19,22 37,44,45,81,94
තථ්‍යතාව	25
තම්මයතා	49,52
තම්මයො	49
තාදී (එසේවූ)	5,8,51,53
තාදිභූමි	8
තාදිසො (තාදි පුද්ගලයා)	44,51,53,54,94

තෙජො	27,77,81,82
ත්‍රිලක්ෂණය	54,89
ත්‍රිවිධමානය	20

ථ

ථෙර ගාථා	84
ථීනමිද්ධ	79

ද

දට්ඨා (දුටුව කෙරෙන්)	7
දට්ඨාබ්බං (දැකිය යුත්ත)	8
දට්ඨාර (දුටුවෙක්)	8
දත්නමුත් (දත්නිසාම)	10
දන්ධපරිනාමිතාව	74
දහම් ඇස	57
දර්ශනවාදය	12,24
දල්කාරිය	72
දිට්ඨානුසය	41
දිට්ඨං (දුටුව)	7
දිට්ඨාසව	41
දිය සුළිය (සංසාර වට්ට)	24,26,29,31,167,87
දීඝ-නිකාය	23,25,27,30,54,73,76
දීඝ-නිකාය අට්ඨකථා	31,40
දුඃඛය	17,24,25,47,83,88
දුක්ඛ නිරෝධය	17,24,55,88
දුක්ඛ සමුදය	55,88
දෘෂ්ටි	20
දෘෂ්ටිගතිකයා	63,69
දෘෂ්ටිඋල	5,9

දෘෂ්ටිවාද	9,20,22,69
දෙයක්	11,28,32,48,51
දේවල්	11,12,48,50,57
දෝස (ද්වේෂය)	12,13,16,36,68,70,82,90,91,92 95
ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රය	15,52,67,83
ද්වයතාව	74,88
ද්විධාකරණය	28,29,30,74

ධ

ධම්ම	59,60,61,62,65,77,82
ධම්මපදය	61,68,72,95
ධම්මපදට්ඨකථා	57
ධම්ම සංඥාව	81
ධම්මානුපස්සනා	64,65
ධර්මචක්ෂුසය	36
ධර්මතාව	70
ධර්මධාතුව	44
ධර්මනියාමතාව	44,46
ධර්මන්‍යාය	16
ධර්මස්‍රෝතය	90
ධර්මස්ථිතිතාව	44
ධර්මස්වභාවය	47,87
ධර්මාරම්මණ	53,67,70
ධ්‍යාන	79
ධාතු	61
ධාතුවිභංග සූත්‍රය	15,54
ධාතුසතර	28,80
ධාතුනානත්වය	71

න

නති (නෙරායාම)	30,52
නදී සූත්‍රය	34
නදී උපමාව	33,52,53
නානත්වය	51
නාම	32
නාමධර්ම	28
නාමකාය	26,27,28
නාමරූප	17,18,24,25,26,27,29,44,46,47 61,67,68,69,96
නාමරූපදල	81
නාස්තිත්ව දෘෂ්ටිය	18,37,35
නාස්තිත්වය	18
නිගණ්ඨනාත පුත්‍ර	21
නිග්‍රෝධකප්ප	68
නි-දර්ශනය	59
නිබ්බෙධිකාපඤ්ඤා	89
නිමිත්ත (නිමිති)	10,11,26,27,28,29,51,70,82
නිමිත්තකරණය	10
නිමිති මාත්‍ර	12
නිරුක්ති මාර්ගය	25,26
නිරූපධි	94
නිරෝධ	67
නිර්වේදය	48
නිවන (නිබ්බාන)	15,43,87,91,92,95
නිශ්‍රිතයා	52
නිෂ්ප්‍රපංච	11
නිස්සරණය	22,23
නිහීන වහල්භාවය	31
නීවරණ	79
නුවණින් පිරික්සීම	1
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය	77,79,81

ප

පංචඋපාදානස්කන්ධය	35,36,37,38,40,41,42
පංචකාම	21
පංචස්කන්ධය	83
පච්චය සූත්‍රය	45
පඤ්චත්තය සූත්‍රය	35,94
පඤ්චවිධ සාමාන්‍ය දර්ශනය	51,80,90
පඤ්ඤත්ති (ප්‍රඥප්ති/ පැණවීම)	27,32,65,66
පටිඝ අනුසය	41
පටිඝය	26,28
පටිඝසඤ්ඤාව	28
පටිඝ සම්ඵස්ස	27,28
පටිච්චසමුප්පාද ධර්මන්‍යාය	16,17,19,24,31,32,44,45,46,48,49,50,51,55,57,59,77,90
පටිච්චසමුප්පන්න ධර්ම	30,37,38,44,45,50,59
පටිච්චසමුප්පන්න ස්වභාවය	37,64
පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණීය	23
පඨවි	27,77,81
පපඤ්ච (ප්‍රපංච)	42,49,80
පපඤ්ච සංඛා	75,80
පපඤ්ච සඤ්ඤා සංඛා සමුදාචරණ- පඤ්ඤත්ති	65,66
පරම ආර්ය උපසම සුවය	92
පරමාත්මය	88
පරමාර්ථසාධක උපාය මාර්ගය	64
පරාමර්ශනය	22
පරිඥානය	22
පර්යේෂණය	27
පස්සද්ධිය	47
පාරභෞතික අර්ථය	86
පාරභෞතික දර්ශනවාදය	87

පාරිශුද්ධිය	48
පුහුදුන් දාර්ශනිකයා	22,29
පුහුදුන් පුහුලා (පෘථග්ජන පුද්ගලයා)	11,12,15,17,20,26,40,51,52,61,79
පූරණකස්සප	21
පොට්ඨපාද පරිබ්‍රාජකයා	40
පොට්ඨපාද සූත්‍රය	40
ප්‍රකේවලත්වය	11
ප්‍රඥප්ති මාර්ගය	25,26
ප්‍රඥා චක්ෂුසය	35
ප්‍රඥා ප්‍රභා	81,85
ප්‍රඥාව	32,60,61,62,70
ප්‍රඥා භාවනාව	63
ප්‍රතිපදාව	64
ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව	13
ප්‍රමෝදය	47
ප්‍රායෝගික වටිනාකම	59
ප්‍රීතිය	47

ඵ

ඵස්ස පඤ්ඤත්ති	65
ඵස්ස මූලක සූත්‍රය	32
ඵේණපිණ්ඩූපම සූත්‍රය	1
ඵොට්ඨබ්බ සඤ්ඤාව	81,82

බ

බටකෝට්ටු මිටිදෙක	24
බහුධාතුක සූත්‍රය	17

බාහිය	42
බාහිය සූත්‍රය	42
බාහුන	94
බුදුරජාණන් වහන්සේ (බුදුරද)	1,6,9,10,14,15,18,19,20,23,26 36,39,40,42,45,51,55,57,58,59 63,64,69,73,75,76,86,87,88,89 91,94
බෞද්ධ මනෝවිද්‍යාව	66
බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය	23,54
බ්‍රහ්මයා	87,88
බ්‍රහ්ම නිමන්තනික සූත්‍රය	80
බ්‍රහ්මසහව්‍යතාව	88

භ

භව තෘෂ්ණාව	77
භව නිරෝධය	43,77,78
භව නෙත්ති	52
භවය (පැවැත්ම)	17,18,24,25,30,36,44,45,46,47 54,86,87,88,89,92
භවරාගානුසය	41
භවාසව	41,88
භව ස්‍රෝතය	24,90
භව්‍යරූපිතාව	25
භාග්‍යවතුන්වහන්සේ	4
භාරතීය දර්ශන සම්ප්‍රදාය	87
භාවනාමය ශික්ෂණය	41,90
භාවනා මනසිකාර විධිය	63
භූතං	86
භ්‍රාන්තිය	10

ම

මජ්ඣිමනිකාය	15,17,23,32,35,36,37,38,39,42 43,53,54,55,58,63,66,72,80,81 88,94
මඤ්ඤනා	7,8,42,48,49,52,54,80
මඤ්ඤති	7,55
මඤ්ඤිතය	54
මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය	30,66
මධ්‍යය	19
මනස	1
මනසිකාර	27,28,60,61,62,67,70,74
මනෝමූලික ස්වභාවය	22
මනෝරථපූරණී අංගුත්තර අටුවාව	6
මනෝවිඤ්ඤාණය	37,65,66
මනෝවිද්‍යාඥයා	26
මනෝවිද්‍යාව	24
මනෝවිද්‍යාත්මක අර්ථය	86
මන්දායුෂ්ක	18,49
මමත්වය	64
මමායනය	42
මරණය	87,89,90
මරණ සංඥාව	90
මහාඅසසපුර සූත්‍රය	88
මහාවත්තාරීසක සූත්‍රය	43,55
මහාචුන්ද	58
මහාතණ්හාසංඛය සූත්‍රය	37,55
මහානිදාන සූත්‍රය	25,30
මහාපදාන සූත්‍රය	25,31
මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය	76
මහාපුණ්ණම සූත්‍රය	32
මහාපුරුෂයන්වහන්සේ	31
මහාභූතධර්ම	28

මහාවග්ගය	56
මහාවියූහ සූත්‍රය	21,69
මහාවේදල්ල සූත්‍රය	12,30,82
මහාසළායතනික සූත්‍රය	42
මහාහත්ථිපදෝපම සූත්‍රය	35,38,64
මාගන්දිය	36
මාගන්දිය සූත්‍රය	36
මානය	11,54,74,89
මානානුසය	41
මානවාභිමානය	62
මාරයා (කළුවා)	68,72,83
මායාකරු (විජ්ජාකරු/මැජික්කරු)	1,2,3,13,16,36,92
මායාව (විජ්ජාව)	1,2
මැජික් දක්ම(විජ්ජා දක්ම)	2,3,10,13,14,16,17,18,57,59, 76,92
මැදුම් පිළිවෙත	50,59,63
මැහුම්කාරිය (සිබ්බනී)	28,29,72
මිථ්‍යාදෘෂ්ටි	39
මුත	6
මුනිවරයා	51
මුසාව	20
මූලපරියාය සූත්‍රය	14,81
මොග්ගල්ලාන	57
මෝහය	12,13,31,36,67,69,70,82,88,90 91,92,95

ය

යට්තලසැකිල්ල	25
යථා (යම්සේ)	45
යථාභූතඥානය	16,35
යථාභූතඥානදස්සන	55,87
යථාභූතදර්ශනය	48,70
යෝගාවචරයා	64
යෝනිසෝමනසිකාරය (නිසියාකාර මෙනෙහි කිරීම)	37,39,62,91

ර

රඝුවංශ කාව්‍යය	71
රථවිනීත සූත්‍රය	48
රස සඤ්ඤාව	81,82
රහතන්වහන්සේ	17,43
රාග	12,13,36,68,82,90,91,92,95
රාග අනුසය	41
රූප	28,32,36,38
රූපකාය	27,28
රූපය	1,33,34,36,41,64,74,75,78,95
රූපසංඥාව	18,26,29,74,81
රූපඋපාදානස්කන්ධය	32,38
රෝහිතස්ස සූත්‍රය	86

ල

ලිංග	26,27
ලොකකාමගුණ සූත්‍රය	81
ලොකනිරෝධගාමිණී- පටිපදා	86
ලොකනිරෝධය	86
ලෝකය	86
ලෝකසමුදය	86
ලෝකෝත්තර අංශය	43
ලෝකෝත්තර අනුභූතිය	15,77,90,91

ලෝකෝත්තර මාර්ගය	41
ලෝභය	16,70
ලෞකික අංශය	43

ව

වඞ්ගීස සූත්‍රය	68
වච්ඡගොත්ත පරිබ්‍රාජකයා	39
වචනයක අර්ථය	62
වඩදිය බාදිය ක්‍රියාදාමය	47,48
වලංගු කාසි (සංකල්ප කාසි)	62
වාග් කර්ම	42
වායො	27,77.81,82
වාස්තවික	8
විචිකිච්ඡා	79
විචිකිච්ඡානුසය	41
විජානාති	30
විඤ්ඤාත	7
විඤ්ඤාණඋපාදානසකන්ධය	38
විඤ්ඤාණඤ්චායතනය	77,79,81
විඤ්ඤාණ නිරෝධය	78
විඤ්ඤාණ භාගය	38
විඤ්ඤාණ මායාව (විඤ්ඤාණ මැජික් දක්ම)	41,57,59,86,92,96
විඤ්ඤාණය(විඥානය,විඥෑන)	1,10,11,17,18,19,24,25,26,28 29,31,34,36,37,38,41,45,46,47 59,69,73,78,81,84,88,89,95,96
විතක්ක (විතර්ක)	61,65,66,67
විතණ්ඩවාදියා	63,64
විදර්ශනාමය ප්‍රඥා ප්‍රභාව	59
විදර්ශනාමය ප්‍රත්‍යක්ෂය(විනිවිද දැකීම)	37,41,49,59,66

විදසුන් නුවණ	15
විද්‍යාව	50
විධාසමතික්කන්තං	29
විපල්ලාස	74
විභජ්ජ ව්‍යාකරණීය	23
විමුක්තිදායක දෘෂ්ටිකෝණය	62
විමුක්ත පුද්ගලයා	90,91,92,94
විමුක්තවූ සිත්	6
විමුක්තිය	48,60,61,62,70
විමුක්ති සාධනය	59
වියුක්තිමාත්‍ර	28
විරාගය	48,50,55,58,77,81,90
විරාගී අනුපස්සනා	51
විරාගී ආකල්පය	14,64,42
විරුද්ධාභාසය	16,54,74,75,76,91
විරොධ	53
විෂමචක්‍රය	25
විසත්තිකා	72
වේදනා උපාදානස්කන්ධය	38
වේදනානුපස්සනා	64,65
වේදනාව	1,17,18,24,25,27,28,30,32,33 34,36,38,41,44,45,47,60,61,62 65,67,74,78,95
වේදයිතය	95
'වෙමි' මානය	34
ව්‍යවහාරය	80
ව්‍යාජ වසවතීන ස්වාමිත්වය	31
ව්‍යාපාද	79

ශ

ශාක්‍ය මුනිතෙම	90
ශාන්ත විමුක්ති සුවය	92

ශාස්වතවාදියා 34
ශුද්ධිය 69
ශූන්‍යත්වය 80
ශ්‍රද්ධාව 47
ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා 89

ස

සඋපාදිසෙස නිබ්බාන ධාතුව 90,91,94
සංකල්ප 59,60,61,62,63,64,67,77,80
සංකල්ප සමතික්‍රමණය 14,62,63,75,80,82
සංකේත 10,11,12
සංකේත මාත්‍ර (සඤ්ඤා, නිමිත්ත) 11
සංඛත 42,62,64,65,66,77,86,89
සංඛා (ගිණීම) 64,72
සංගීති සූත්‍රය 12
සංඥා උපාදානස්කන්ධය 38
සංයුක්ත නිකාය 1,6,14,19,24,29,32,34,43,45, 48,55,56,57,58,67,71,78,81,84 85,86,95
සංසාර චක්‍රය 63
සංසාර දියසුළිය 31
සංසිද්ධිවාදී ආකල්පය 65
සංස්කාර (සංඛාරා) 17,18,19,31,34,36,38,45,46,47 48,55,77,78,82,92,95,96
සංස්කාර උපාදානස්කන්ධය 38
සඤ්ඤා (සංඥා, සන්නෝ) 1,10,11,12,14,20,26,27,28,33 34,36,38,40,65,66,74,75,77,78 84,95
සක්කාය (සත්කාය) 34,35
සක්කාය දිට්ඨිය 20,33,35,37,89
සතර මහාභූතයන් 32

සති (සිහිය) 60,61,62,63,64,65,66
සතිපට්ඨානය 64,66
සතිපට්ඨාන සූත්‍රය 63
සත්තාව (සත්‍යබව) 20,36,87
සත්භාවවාදියා 65
සත්පුරුෂ ධර්මය 33
සත්‍යගවේෂී චින්තකයා 59
සත්‍යභූමි (සච්චභූමි) 7
සද්ද සඤ්ඤාව 81
සන්දිට්ඨික 90
සන්ධ 78
සංසිඳීම් සුඛය 16,91,92,95
සබ්බතොපභ 81,89
සබ්බාසව සූත්‍රය 39
සමාධිය 47,60,61,62,78
සමාධි ප්‍රතිලාභය 77
සමිද්ධි 60
සමුදය 67
සමුදය සූත්‍රය 67
සමුස්සය 28,32
සම්ප්‍රදායාගත පටිච්චසමුප්පාද විවරණය 31
සම්බෝධි ලාභය 51
සම්මා ආජීව 42,55
සම්මා කම්මන්ත 42,55
සම්මා ඤාණ 55
සම්මා දිට්ඨිය 19,42,55
සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය 32
සම්මා වාචා 42,55
සම්මා වායාම 42,55
සම්මා විමුත්ති 55
සම්මා සංකප්ප 42,55
සම්මා සති 42,55

සම්මා සමාධි 42,55
සම්මෝහය 35
සරා (දියවැල්) 55
සලිතය 52
සවභාවසිද්ධ නිගමනය 47
සවිඤ්ඤාණක කාය 28,29
සර්වඥ 22
සර්වඥතාභූමි 6
සර්වසජීවී චින්තනය 47
සළායතන(ෂඩායතන,ස්පර්ශආයතන හය)17,24,25,32,44,45,46,47,51,88
90,94,96
සළායතන නිරොධය 81
සාකේත 4
සාධ්‍ය සම 26
සාපේක්ෂක ප්‍රඥප්ති මාර්ග 52
සාපේක්ෂතා මූලධර්මය 16
සාපේක්ෂ සංකල්පය 18
සාමන්‍ත දර්ශනය 51,81,90
සිත 67,89
සිතාලුව (සිතාලු දෙය) 49,52
සිබ්බනී (මැහුම්කාරිය) 72
සියල්ල (සබ්බං) 85
සීතිභාව (සිසිල්වීම) 92
සුඛය 47
සුඤ්ඤතාභූමි 8
සුත 7
සුත්තනිපාත 15,20,23,52,55,67,68,69,72,74
75,83,90,92,94
සූර්යප්‍රභාව 85
සොත (දියපහර) 69
සොත විඤ්ඤාණය 37,65,66
සෝවාන් ආර්යපුද්ගලයා 32

සෝවාන් ඵලය 57
ස්කන්ධ 33,73
ස්පර්ශය (ඵස්ස) 17,18,24,25,26,29,32,41,45,46
47,60,61,62,65,67,74

හ

හාමත්කිරීමේ ක්‍රියාදාමය 47
හාලිද්දකානි සූත්‍රය 14
හුදු ව්‍යුක්ති මාත්‍ර 28

ධම්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පළකරන ලද ග්‍රන්ථ

	ග්‍රන්ථ නාමය		පිටපත් සංඛ්‍යාව
01.	නිවනේ නිවීම	පළමු වෙළුම	11000
02.	නිවනේ නිවීම	දෙවන වෙළුම	8000
03.	නිවනේ නිවීම	තෙවන වෙළුම	5000
04.	නිවනේ නිවීම	සිවුවන වෙළුම	6000
05.	නිවනේ නිවීම	පස්වන වෙළුම	5000
06.	නිවනේ නිවීම	සයවන වෙළුම	3500
07.	නිවනේ නිවීම(පුස්තකාල මුද්‍රණය)	ප්‍රථම භාගය(1-6වෙළුම්)	500
08.	නිවනේ නිවීම	සත්වන වෙළුම	3000
09.	නිවනේ නිවීම	අටවන වෙළුම	3000
10.	නිවනේ නිවීම	නවවන වෙළුම	5000
11.	නිවනේ නිවීම	දසවන වෙළුම	5000
12.	නිවනේ නිවීම	එකොළොස්වන වෙළුම	3000
13.	නිවනේ නිවීම (පුස්තකාල මුද්‍රණය)	(1-11වෙළුම්)	1500
14.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	පළමු වෙළුම	13000
15.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	දෙවන වෙළුම	12000
16.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	තෙවන වෙළුම	10000
17.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	සිවුවන වෙළුම	7000
18.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	පස්වන වෙළුම	6000
19.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	සයවන වෙළුම	4000
20.	පහන් කණුව ධම්ම දේශනා	සත්වන වෙළුම	4000
21.	'හිතක මහිම'	පළමු වෙළුම	8000
22.	'හිතක මහිම'	දෙවන වෙළුම	5000
23.	උත්තරීතර හුදෙකලාව		12000
24.	විදසුන් උපදෙස්		8000
25.	චලන චිත්‍රය		3000
26.	දිය සුළිය		6000
27.	Towards A Better World		6000
28.	Seeing Through		3000
29.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume I	5000
30.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume II	3000
31.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume III	3000
32.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume IV	5000
33.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume V	2000
34.	Nibbana - The Mind Stilled	Volume VI	2000
35.	The Magic of the Mind		2000
36.	Towards Calm and Insight		2000
37.	Samyutta Nikaya An Anthology		2000
38.	Ideal Solitude		2000
39.	Nibbana and The Fire Simile		3000

නැවත මුද්‍රණය කරවීම පිළිබඳ විමසීම් :-

ජී. ටී. බණ්ඩාර, ස්ථාපක, ධම්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය

රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්, 191, හැව්ලොක් පාර, කොළඹ 5.

දු.ක.: 011-2592747, 2592748, 2508173 Fax : 2580564

කතෘ හිමියන්ගේ සිංහල සහ ඉංග්‍රීසි කෘති

*1. උත්තරීතර හුදෙකලාව - (මුල් මුද්‍රණය)දම්සක් අංක 172/173 - (1990)
 -එම- (නව මුද්‍රණය), ධම්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය (2001)
2. විදසුන් උපදෙස් - (1997)
3. නිවනේ නිවීම - පළමු වෙළුම (1997)
4. නිවනේ නිවීම - දෙවන වෙළුම (1998)
5. නිවනේ නිවීම - තෙවන වෙළුම (1998)
6. නිවනේ නිවීම - සිවුවන වෙළුම (1998)
7. නිවනේ නිවීම - පස්වන වෙළුම (1999)
8. නිවනේ නිවීම - සයවන වෙළුම (1999)
9. නිවනේ නිවීම - සත්වන වෙළුම (1999)
10. නිවනේ නිවීම - අටවන වෙළුම (2000)
11. නිවනේ නිවීම - නවවන වෙළුම (2001)
12. නිවනේ නිවීම - දසවන වෙළුම (2002)
13. නිවනේ නිවීම - එකොළොස්වන වෙළුම (2004)
14. නිවනේ නිවීම - පුස්තකාල මුද්‍රණය - ප්‍රථමභාගය - (1-6 වෙළුම්)(2000)
15. නිවනේ නිවීම - පුස්තකාල මුද්‍රණය (1-11 වෙළුම්) (2010)
16. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 1- වෙළුම - (1999)
17. හිතක මහිම - 1 - (1999)
18. හිත තැනීම - (2000)
19. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 2 වෙළුම - (2000)
20. පැවැත්ම හා නැවැත්ම - (2000)
21. ඇති හැටි දැක්ම - (2001)
22. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 3 වෙළුම - (2001)
23. දිවි කතරේ සැඳෑ අඳුර - (2001)
24. කය අනුව ගිය සිහිය - (2001)
25. මා-පිය උවටන - (2002)
26. ප්‍රතිපත්ති පූජාව - (2003)
27. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 4 වෙළුම - (2003)
28. අබිනික්මන - (2003)
29. හිතකමහිම - 2 - (2003)
30. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 5 වෙළුම (2005)
31. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 6 වෙළුම (2006)
32. පහන් කණුව ධම්ම දේශනා - 7 වෙළුම (2009)
33. බුදු සමය පුද්ගලයා හා සමාජය (2009)

*1. Concept and Reality in Early Buddhist Thought -(1971)
*2. Samyutta Nikaya - AnAnthology, Part II - Wheel No, 183/185 -(1972)
 - do - D. G. M. B. Edition (2009)
*3. Ideal Solitude - Wheel No, 188 - (1973)
*4. The Magic of the Mind - (1974)
 - do - D. G. M. B. Edition (2007)
5. Towards Calm and Insight - (1991)
 - do - D. G. M. B. Edition (1998)
6. From Topsy - turvydom to Wisdom -Volume 1 - (2003)
7. Seeing Through (1999)
8. Towards A Better World (2000)
9. Nibbana - The Mind Stilled - Volume I - (2003)
10. Nibbana - The Mind Stilled - Volume II - (2005)
11. Nibbana - The Mind Stilled - Volume III - (2005)
12. Nibbana - The Mind Stilled - Volume IV - (2006)
13. Nibbana - The Mind Stilled - Volume V - (2007)
14. Nibbana - The Mind Stilled - Volume VI - (2010)
15. Nibbana and The Fire Simile (2010)

* Buddhist Publication Society, P.O. Box, 61, Kandy
බෞද්ධ ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන සමිතිය, තැ.පෙ. 61, මහනුවර